

26 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 26 maj	
Svar på interpellationer:	
av herr Nilsson, Ferdinand, om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering	4
av herr Adolfsson ang. bestämmelserna om extra avdrag vid beskattningen för folkpensionärer vid väsentligen nedsatt skatteförmåga	13
Svar på enkel fråga av herr Sveningsson om åtgärder mot missbruket av narkotika	15
Svar på interpellation av herr Jacobsson, Per, ang. bristen å provinsialläkare	18
Utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse	23
Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut	28
Vissa frågor rörande lärarutbildning:	
Utbildning av förskollärare, m. m.	36
Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen	51
Anslag till lärares fortbildning, m. m.	52
Bidrag till preparandkurser	53
Bidrag till folkbibliotek	56
Fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)	63
Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	68

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 26 maj

Sid.

Gemensamma omröstningar:

ang. bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet	3
ang. invalidbostadsbidragets maximibelopp	3
Bevillningsutskottets memorial nr 38, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden	23
Statsutskottets utlåtande nr 128, ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse	23
— nr 114, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (socialdepartementet)	28
— nr 115, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (kommunikationsdepartementet)	35
— nr 116, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (finansdepartementet)	35
— nr 117, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (ecklesiastikdepartementet)	35
— nr 118, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (handelsdepartementet)	35
— nr 119, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (inrikesdepartementet)	35
— nr 120, ang. anslag till civildepartementet m. m.	35
Jordbruksutskottets utlåtande nr 14, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (jordbruksärenden)	35
Statsutskottets utlåtande nr 121, ang. vissa frågor rörande lärarutbildning	35
— nr 122, ang. anslag till studiebidrag m. m.	53
— nr 123, ang. anslag till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål	56
— nr 124, ang. anslag till bidrag till folkbibliotek	56
— nr 126, ang. anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.	63
— nr 127, ang. stat för riksgäldsfonden	68
Bankoutskottets utlåtande nr 41, ang. ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen om bankrörelse, m. m.	68
— nr 42, om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	68
— nr 43, ang. försäljning av riksbankens fastighet i Uppsala	72
— nr 44, ang. utgivandet av en matrikel över riksdagens ledamöter	72
Statsutskottets utlåtande nr 129, ang. vissa löneanslag m. m.	72
Bevillningsutskottets betänkande nr 37, ang. höjning av postpaketportot m. m.	72

Onsdagen den 26 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Till kammaren hade överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 134, angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern *Erlander* att i första kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts ifrågavarande öppna brev.

Med anledning härav lämnades ordet till hans excellens herr statsministern *Erlander*, som i enlighet med det honom givna uppdraget uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 135, angående vissa grundlagsfrågor.

Uppläsningen av berörda öppna brev åhördes av kammarens ledamöter stående.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse och öppna brev skulle läggas till handlingarna.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 131 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 377 och II: 473 samt I: 400 och II: 450, till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 150 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 400 och II: 450 ävensom med bifall till motionerna I: 377 och II: 473, till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 210 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 68.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 502, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 102 ja och 120 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 174 ja och 188 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 132 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 417 och II: 516, i vad de avser invalidbostadsbidra-

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

gets maximibelopp, icke må bifallas av riksdagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av motionerna I: 417 och II: 516, såvitt nu är i fråga, höja invalidbostadsbidragets maximibelopp med 5 000 kronor till 15 000 kronor från och med den 1 juli 1965.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 503, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 106 ja och 118 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnos utgöra 180 ja och 185 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Justerades protokollet för den 20 inrevarande månad.

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ferdinand Nilssons* interpellation om samordning av vissa myndigheters hand-

läggning av frågor berörande kommunal planering, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat mig om erforderlig kontakt och samband iakttagits mellan investeringsplaner inom den offentliga sektorn och tillgängliga resurser och huru jag bedömer den framtida utvecklingen i detta avseende.

Till svar på herr Nilssons frågor vill jag anföra följande.

Stat och kommun svarar tillsammans för verksamheter, som redan genom sin omfattning har en alldeles avgörande betydelse för produktionsökning och välståndsutveckling. De offentliga investeringarna skapar förutsättningar också för den privata sektorns expansion och utveckling. Den offentliga verksamheten kräver därför en noggrann och ingående långsiktig planering.

Under senare år har de centrala verkens och departementens planeringsresurser förstärkts. Planeringens ändamål är att förutse framtidens behov och efterfrågan och att anpassa denna till de resurser som förutses komma att stå till buds.

En långsiktig planering av det offentliga verksamhet betyder inte att de offentliga utgiftsplanerna låses för en lång tid framöver. Tvärtom ingår som ett väsentligt led i planeringen att skapa beredskap för snabba och smidiga förändringar i den offentliga utgiftstakten. I en ekonomi som den svenska med en stor och marknadsstyrd privat sektor är konjunkturbestämda variationer i denna ofrånkomliga. Skall stabiliseringspolitiken bli effektiv måste både staten och kommunerna underkasta sig att genom förändringar i sina utgifter motverka variationerna i den privata sektorns aktivitet om en stabil och full sysselsättning skall upprätthållas.

Med de investeringsbehov som föreligger inom den industriella sektorn och med de anspråk som riktas mot

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

den offentliga såsom sjukvård, utbildning, bostäder och kommunikationer måste långsiktplaneringens väsentliga innebörd bli att hårdhänt begränsa alltför långtgående önskemål även om dessa framstår som angelägna. Detta gäller både stat och kommun. Herr Nilsson har pekat på två områden där utbyggnadsplanerna f. n. skapar betydande svårigheter nämligen skolväsendet och sjukvården. Jag delar helt herr Nilssons uppfattning att det är statens uppgift att se till att de samlade planerna hålles inom gränserna för de tillgängliga resurserna och att de olika statliga myndigheterna har att beakta detta också i de fall där de närmast företräder specialintressen. Om herr Nilsson jämför vad dessa myndigheter begär med vad regeringen sedan föreslår riksdagen, kommer herr Nilsson att finna att regeringen beaktat också den nödvändiga samhällsekonomiska avvägningen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet beredde mig en glad överraskning när han förra veckan talade om, att han avsåg att besvara min den 9 februari framförda interpellation i detta ärende. Jag är mycket tacksam för hans minnesgodhet. Jag kan också säga att den allmänna uppläggningsen av hans svar är sådan att jag fullständigt kan ansluta mig till den. Vad jag har fäst mig vid och vill göra några små anmärkningar om är först och främst de svårigheter som det innebär för kommuner med en i viss utsträckning självständig ekonomi och egna utdebiteringar att klara planeringar, som faktiskt blir beroende av en avvägning och bedömning av konjunkturen, som kommunerna rimligtvis inte kan ha någon stor del i. Herr statsrådet har pekat på ett par saker som jag tycker är viktiga, och jag kan säga att jag i väsentliga stycken kan dela hans bedömning.

De stora uppgifter för sjukvården som landstingen nu ställs inför i samband med planeringar — som läggs upp på ett sätt och i en omfattning att de blir mycket kostnadskrävande — försvåras ytterligare av att man inte har möjlighet att samtidigt kunna beräkna vilka resurser man kan förfoga över.

Det är kanske naturligt att så är förhållandet. Jag har dock ställt mig frågan i vad mån det verkligen kan sägas motsvara landstingens krafter att svara för de väldiga utgifter som exempelvis vi inom Uppsala läns landsting har för sjukvårdens ordnande i olika sammanhang. Det rör sig dock om mycket stora krav på utdebiteringar.

Det är därför jag pekar på svårigheterna. Myndigheterna stöter då och då på i länen och säger: Ni är huvudmän för det och det, ni skall sköta det och det, sätt i gång och planera nu! Sedan visar det sig att den goda viljan att genomföra vad statsmakterna tidigare beslutat ledsamt nog inte svarar mot de resurser som samtidigt från de ansvariga myndigheternas sida kan ställas till förfogande.

Dessa problem är så svåra att bemästra, att man måste säga sig att något inte klaffar, att det måste vara någonting som inte är som det bör vara. Det är därför jag har fört saken på tal.

Herr statsrådets goda minne svek honom på en punkt. Han glömde bestämt bort att svara på den andra frågan i min interpellation: Hur bedömer statsrådet exempelvis anhopningen av investeringsobjekt för skoländamål i relation till nu förefintliga resurser härför och till beslutet om tiden för grundskolans genomförande?

Detta problem har diskuterats rätt mycket offentligt. Ordföranden i skolnämnden i Stockholms län och stad har t. ex. sagt att läget är synnerligen svårt och att man står i en situation där undervisningen lider obotlig skada.

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

Jag nämner detta som ett litet komplement till statsrådets påpekande av hur myndigheternas framställningar om resurser svarar emot vad han har kunnat tillgodose. Jag vill samtidigt påpeka att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet — som ju inte har med resurserna att göra utan snarare med den goda viljan att genomföra någonting —, säger: Det är självklart att vi uppfyller riksdagsbeslutet om grundskolans successiva genomförande. Vi kan inte acceptera någon försening av denna viktiga sak.

Det är precis som om jag hörde inspektörerna i länen tala. De vänder sig till kommunerna och säger: Det är svårt med resurserna — ni måste planera, skaffa fram mark och ritningar! Ställ in er i kö kvickt, det blir svårt komma i tur att få något annars!

Resultatet blir en anhopning som gör att jag frågar mig: Är det riktig harmoni mellan de investeringsstimulerande myndigheterna och deras verksamhet och de resurser som kan stå till förfogande? Det är där jag tycker att det har brustit, och det är därför jag fört saken på tal.

Statsrådet påpekade nödvändigheten av att man balanserar de investeringar som det här gäller med hänsyn till resurserna. Jag delar helt den uppfattningen. Lägg då en liten smula kapson på dem som i detta fall manar på kommunerna och skyndar på det hela. Jag förstår att det kan ha sina svårigheter. Jag förstår det ännu bättre med hänsyn till det citat jag nyss gjorde av vad ecklesiastikministern säger i ärendet. Jag har en känsla av att dualismen sträcker sig t. o. m. in i kanslihuset.

Skolbeslutet skall vara genomfört till 1968/69. Då skall det finnas lokaler och andra resurser. Det är där jag har frågat, och statsrådet glömde att svara: Hur kommer det att gå med den saken? Detta är av ett ganska stort intresse, inte minst för Uppsala län, där vi faktiskt har att räkna med ganska

påtagliga siffror. Vi konstaterar — och jag har berört det i ett annat sammanhang — att enbart i Uppsala län är antalet skolbyggen, som nu planeras, 24, med byggkostnader inemot 150 miljoner kronor. Samtliga har bestått inför behovsprövningen. Av de 24 är hälften högt prioriterade med en byggnadskostnad av 80 miljoner kronor. Därav har vi ett projekt i Uppsala för 30 miljoner, ett par belopp för gymnasier — som inte direkt har med detta att göra — därtill högstadiet i Tierp 10 miljoner, Upplands Bro 8 miljoner, Karlholms bruk 5 miljoner och för låg och mellanstadier nödvändiga underbyggnader 4 miljoner. Samtidigt får vi veta att för närvarande finns möjligheter för detta år att starta bara med två skolbyggen, som ligger i Uppsala stad. Ute i kommunerna frågar vi oss därför ett och annat!

Som jag påpekade i interpellationen är det likadant för dem som planerar för bostadsbebyggelsen i kommunerna. Vi har ålagts komma in med planer, där vi dels skall ange vad vi oundgängligen behöver och dels vad vi möjligen kunde göra, i fall man ville att kommunerna skulle sätta i gång så att säga i stort med bostadsbyggandet. Detta skulle vara klart vid årsskiftet 1963/64 och sattes i gång den 22 februari 1963. Kommunerna skulle komma in med fyra blanketter, översiktskarta o. s. v. Kommunerna satte i gång och betalade arkitektarvoden — ja, jag delar fullständigt den uppfattning som herr statsrådet med jämna mellanrum uttalar angående de kostnader, som i det sammanhanget kan komma att föreligga!

Planeringen sattes emellertid i gång, men när man under 1964 hörde sig för hos myndigheterna angående möjligheterna att göra någonting, så vart det väldigt tråkigt.

Där köpte en kommun, som ligger nordost om Uppsala, mark för en miljon kronor i år men fick en tilldelning på tre egnahem. En annan kommun,

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

nordväst om Uppsala, köpte mark och skaffade planeringsmöjligheter för 600 egnahem, men fick, vill jag minnas, endast ett dussin eller ett och ett halvt dussin! Detta samtidigt som man agiterar för hur nödvändigt det är för kommunerna att skaffa sig mark, vilket dock kostar räntor!

Det är, menar jag, någonting som inte klaffar här. Jag kritiserar inte att här föreligger svårigheter, som kan vara besvärliga att bemästra. Det förstår jag. Men måste vi inte på något sätt komma till rätta med detta? Får vi inte i alla fall försöka att komma fram till någonting annat?

Jag har framför mig ett rent beklämmande material från Stockholms län. Det är en förteckning angående viss brist i fråga om skolorna. Hör här bara:

I Järfälla, Kärrtorpsskolan, svår lokalbrist, Sigtuna nödvändiga behov för grundskolan, Österhaninge svår lokalbrist, Knivsta nödvändigt behov för grundskolan, Tyresö svår lokalbrist, Boo för grundskolans högstadium behöver man Björknässkolan.

Djursholm dåliga lokaler — det kanske man kan klara sig med ett tag — Solna svår lokalbrist, Södertälje svår lokalbrist, Östhammars högstadium nödvändigt för grundskolan.

Tyresö svår lokalbrist, likaså Sollen-tuna, Sundbyberg, Huddinge, Nacka, Vallentuna och Södertälje vad angår Ronnagårdsskolan.

Botkyrka — det gäller Skräcklinge skola vid Tumba — svår lokalbrist, Upplands Väsby — Apoteksskogens låg- och mellanstadium — svår lokalbrist, Österåker — Åkerstorpsskolan — svår lokalbrist.

Lidingö — Rudboda låg- och mellanstadium — lokalbrist, bara! Detsamma för Norrbergsskolan i Vaxholm.

Malmsjöskolan i Grödinge längtar efter gymnastiklokaler — ja det är väl inte så förskräckligt tvunget, skolan kan väl komma i gång ändå, det ligger inte riktigt på samma behovsnivå.

Häverö har otillfredsställande lokaler för låg- och mellanstadium, Sorunda centralskola lokalbrist, likaså Danderyd och Salem. Väddö har otillfredsställande lokaler.

Södertälje har lokalbrist, likaså Täby med Ella gård, Österhaninge med Vendelsö, Södertälje med Blombacka o. s. v., o. s. v. — jag har ett par sidor till i denna uppräknig!

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för att han vill ägna denna fråga uppmärksamhet. Jag skulle ha varit glad om han sagt någonting i sitt svar angående möjligheterna att under dessa förhållanden tillgodose ecklesiastikministerns absoluta krav på att skolan skall vara klar i enlighet med statsmakternas fattade beslut.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson började sitt anförande med att ge mig en komplimang för mitt goda minne i och med att han fick svar på sin interpellation i dag. Jag tackar för det, även om jag måste erkänna att mitt minne inte är vad det varit, men det är väl en utveckling som vi alla får underkasta oss, föreställer jag mig.

När interpellanten vidare mycket energiskt hävdar att han skall ha svar av mig mera bestämt, så kan jag naturligtvis delvis gå honom till mötes. Nu säger herr Ferdinand Nilsson att allt inte är som det borde vara, och det är inte första gången detta statsmannaord har fällts från kammarens talarstol. Uttrycket »som det borde vara» utgör naturligtvis någonting av en subjektiv bedömning, och jag kan försäkra herr Ferdinand Nilsson att vi aldrig kommer till det ideala sammanhang, där ingen anser sig ha fog att säga att allting inte är som det borde vara.

Det kan ändå ligga någonting i herr Ferdinand Nilssons konstaterande, och han är inte den förste som har gjort den reflexionen och den iakttagelsen

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

att våra samlade totala resurser inte räcker till för de ambitioner vi har på olika områden samt att det vore önskvärt att kunna höja resursgraden. Det kan vi naturligtvis inte göra med några revolutionerande språng varje år, men vi har i våra prognoser ändå tillåtit oss anta att vi skall ha en fyraprocentig ökning av resurserna varje år. En annan väg att få harmoni är att stämma ner ambitionerna, så att de passar in i ramen. Det är en betydligt svårare åtgärd, svår framför allt av följande enkla skäl: Vi har inte en definitivt centralreglerad ekonomi i vårt land. Jag har studerat nationer med centraltidriktad ekonomi och har ibland sagt mig, att om man gör anspråk på att vara ekonomisk tekniker och maskinist — om jag får använda det uttrycket — så ligger det mycket av lockelse i den totalitära ekonomiens konstruktion. Där gör man en plausibel beräkning av hur mycket man anser att resurserna kommer att öka, och så bestämmer man i detalj på varje område vad som får ske inom ramen för dessa totala resurser. För att inte komma in i en situation där det uppstår disharmoni mellan önskemålen på de olika områdena och de totala resurserna, har man tvingats att i alla olika led ända ner i samhällsekonomiens finaste hårrötter avskaffa allting av decentraliserad aktivitet och beslutanderätt och bara låta det hela basa efter vad man bestämmer uppe i toppen.

Vi arbetar inte riktigt efter de metoderna i vårt land. Landstingen kan ganska suveränt bestämma sina utbyggnadsplaner — jag säger planer — för sin kroppssjukvård och även så småningom för mentalsjukvården. Det ligger inom det kommunala området att ganska suveränt planera sin ekonomi, i varje fall när det gäller att köpa mark, göra friluftsområden, bygga vägar och gator, reningsverk och allt vad det nu är som kostar pengar. Beträffande bostadsbebyggelsen ligger det li-

tet annorlunda till, ty där tillämpar man en central kvotering som skall vara grundläggande för aktiviteten på bostadsbyggandets område.

I och med att man så att säga har sina önskemål inriktade sektionsvis och har rätt stor frihet när det gäller att få dessa önskemål planmässigt ner på papperet, så uppstår förr eller senare den situationen att det blir en dålig harmoni med de reala resurserna. Jag vet inte om jag sagt det någon gång tidigare här i kammaren, men jag har i varje fall på senaste tiden sagt det vid ett par offentliga möten och kan säga det här också: Planering är naturligtvis en bra sak, och vi skall göra vad vi kan på det området. Planeringen har emellertid den otrevliga baksidan att den skall anpassas till vissa resurser som är begränsade både i fråga om kapital och arbetskraft. Baksidan av planeringen är aldrig så rolig, om man ser den från dessa båda utgångspunkter.

Om vi skall vara ärliga mot varandra, vet vi ju hur planeringen sektionsvis går till i detta land. För närvarande pågår en rad olika utredningar på bostadspolitikens område, och vi läser i dagarna i tidningarna om att man i en utredning, om den nu är presenterad eller kommer att presenteras under den närmaste tiden, har räknat fram att vi behöver ett bostadsbyggande på 135 000 lägenheter någon gång mellan åren 1970 och 1975.

Det är klart att om man sätter sig ned och inventerar bostadsmarknaden, människornas önskan att skaffa sig fler bostäder och människornas önskan att höja sin utrymmesstandard, så är det inte svårt att räkna ut behovet av bostäder sett isolerat ifrån vad man behöver på andra områden och isolerat ifrån att detta sedan skall stämma in i ramen för de totala resurserna.

Att vi alltid får former av önskeprogram betingas därav att när vi gör en parlamentarisk utredning, låt mig säga på bostadsområdet, så sammankallar

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

vi folk som är speciellt sakkunniga på bostäder, och naturligtvis sätter de sina tankegångar på pränt utifrån sitt bostadspolitiska intresse och sina ambitioner. Vi kompletterar sedermera utredningen med representanter för bostadsbyggandets intresseorganisationer, och vi sätter gärna någon representant för det statliga administrativa bostadsverket i toppen. Vi får sedan ett förslag. Utredningen brukar — det har hänt tidigare — göra vissa enkäter ute i kommunerna. Man gjorde en sådan enkät för något år sedan, och skulle man ha följt den planering som kommunerna gjorde då skulle vi 1965 ha dragit på oss ett bostadsbyggnadsprogram på 127 000 lägenheter i stället för de 88 000 som vi bygger för närvarande. Var och en förstår att det inte går att inordna något sådant inom en stabil ekonomi.

Samma förhållande gäller i fråga om planeringen för vägväsendet. Vi sätter till folk som har visat sin aktivitet och sitt intresse på vägbyggandets område, och vi får en plan där vägbyggandets intresse har dominerat utan att vara parallellställt med andra intressen. Vi kompletterar den mycket respektabla politiska församling som sitter i en vägutredning med representanter för motororganisationer och någon överingenjör från vägbyggnadsverket. På samma sätt är det när vi planerar forskning och när vi planerar skolor. Vi sätter ju inte dit några ifrån jordbruksutskottet eller från bankoutskottet eller bevillningsutskottet när vi gör en utredning om skolor, utan vi tar folk som sitter i statsutskottets skolavdelning och ägnar sig åt skolfrågor och som kan skolfrågor. Vi adjungerar folk ifrån skolöverstyrelsen och andra områden. Därefter får vi en plan för skolornas utbyggnad. På samma sätt gör vi när det gäller forskning och vetenskap. Vi får på varje avsnitt planeringar, men de har den nackdelen eller den svagheten att de icke kan inordnas inom de

resurser som samhället har till sitt förfogande.

Samtidigt har vi byggt upp förvaltningen med självständiga ämbetsverk. Vi har inte den totalitära statstypen och vi vill inte heller ha den. Jag har haft möjligheter att göra jämförelser. Även om jag uttryckte mig så att det kunde vara lockande att vara tekniker och ekonomisk maskinist, så innebär den totala planeringen så mycket annat av olägenheter och olust, att det sannoligen inte är någon vinst att försöka införa det systemet.

Vi har också våra centrala ämbetsverk som naturligen har sina ambitioner just för det område de har att förvalta. Det är för mycket begärt om generaldirektören i det speciella verket skall säga: Har vi råd med den här utbyggnaden med hänsyn till vad andra generaldirektörer kommer med för anspråk? Han har till uppgift att hävda sina intressen, och det är andra som sedermera skall göra den slutliga avvägningen. Jag kan till och med gå så långt att jag säger att vi har tillsatt departementschefer för att med all den kraft de har möjlighet till hävda sina speciella departementsintressen när det gäller att dela statens kaka, som med naturnödvändighet alltid måste vara för liten i förhållande till vad man önskar få igenom.

Finansdepartementet brukar ju i varje budgetberedning ta bort 800—900 miljoner kronor som föres fram via de olika ämbetsverken. Sådan är tekniken i vårt arbete. I sista hand måste det vara det departement som har ansvaret för finanspolitiken och den ekonomiska avvägningen som skall se till att man på varje område går fram i den takt som inryms inom det helas resurser och att fördelningen som sedermera sker i regeringen in pleno ändå blir så pass hygglig som de begränsade resurserna medger.

Jag skall därför anföra, och det är

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

en rekommendation jag ofta gör, att för att inte här så att säga arbeta i det rent osäkra och det okända bör vi ha en planering, men det är klokt att planera, låt mig säga, efter dagens resurser. Går det bra och resurserna ökar, har det visat sig att det inte är svårt att mobilisera extra aktivitet för att fylla ut det extra resursutrymme som till äventyrs kan växa fram. Kritiken emot planeringen bottnar däri att man ständigt vill planera med bortseende ifrån det helas sammanhang, och sedan kritiserar man när planerna blir justerade och reviderade, något som de med naturnödvändighet måste bli.

Nu är jag medveten om att även de statliga ämbetsverken ute bland kommunerna energiskt driver sina intressen. Ofta händer det att kommunalmän kommer till finansministern och säger att nu pressas de av det statliga ämbetsverket över sin förmåga. Då har jag sagt att det statliga ämbetsverket sitter för att hävda ett specialintresse, och i sista hand sitter en regering som har det totala ansvaret. I den mån en kommun kommer på tvären med ett centralt ämbetsverk i en sådan avvägningsfråga, finns alltid besvärsrätten till regeringen, som ju ändå i sista hand har ansvaret för att det hela går ihop.

Det låter naturligtvis litet chockerande om jag säger att de statliga ämbetsverkens besked inte är det sista ultimatum till kommunerna. Sista ultimatum till kommunerna och de statliga ämbetsverken är det besked som ges från regeringen och riksdagen, och det beskedet måste naturligtvis hålla sig inom fastställda ramar och de resurser vi har.

För att inte hamna på skilda spår måste man vara försiktig med planeringen, låta bli all önskeplanering och försöka att i stället få till stånd en reell planering. En bra utgångspunkt i det planeringsarbetet är onekligen om man planerar för de kommande åren efter

de resurser och insatser som vi i dag kan disponera för olika ändamål. Så snabbt förmerar sig inte resurserna att det inte finns möjligheter för oss att utnyttja ett extra utrymme den dag läget blir sådant.

Den andra och speciella komplikationen i all planeringsverksamhet är att den statliga offentliga sektorn måste synkroniseras med den aktivitet som är och måste vara till finnas inom den privata sektorn. Så länge vi lever i en ekonomi som är så utpräglat utåtriktad och beroende av den internationella marknadens svängningar kommer den svenska industriaktiviteten att gå i vågor, som betingas av efterfrågans vågrörelser utanför våra gränser. Vi hade en kraftig investeringskonjunktur inom den privata industriella sektorn under åren 1957—1961. Investeringarna där ökade med ungefär 60 procent under de fyra åren. Sedan slutade denna investeringskonjunktur och har legat stilla till i år. I fjol var det ju till och med en nedgång i industriinvesteringarna, men i år är det en uppgång med, gissar jag, 9—10 procent, och jag tror att jag där blir sannspädd.

Jag kan försäkra att inget kan vara behagligare för en finansminister än om han kunde segla med fasta skot när det gäller den offentliga sektorn och bara säga att nu sätter vi i gång med planeringen på olika områden. Expansionen får bli 4—5 procent varje år. Sedan reviderar vi inte de planerna, utan de får ha prioritet före allt annat. Det vore mycket behagligt och bekvämt för en finansminister, om man kunde bestämma den formen för planeringen, men det skulle vara djupt olyckligt för samhällsekonomin. Vi måste nämligen ta till vara den optimism och aktivitet som näringslivet med vissa mellanrum demonstrerar. Om det då inte skall bli en definitiv överansträngning i ekonomin måste den offentliga sektorns planer revideras just med hänsyn härtill. Det är denna flexibla planering

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

som jag predikat så många gånger. Dess nödvändighet torde framstå för var och en som tänker igenom dessa problem. Men det är också denna flexibla planering som är störande i den offentliga planeringsverksamheten. Jag erkänner villigt att om jag studerar hur man planerat skolbyggena i dag, tvekar jag inte ett ögonblick att säga, att det är en planering för en industriell lågkonjunktur och inte en planering som är parallellställd med den industriella högkonjunktur som vi har i dag. Planerna för skolans utbyggnad, grundskola, gymnasium, universitet och högskolor, innebär att vi på denna speciella sektor inom den närmaste femårsperioden, om vi skall fylla skolans speciella önskemål och planer, skall expandera med 15 procent varje år. Jag har gjort samma investering i fråga om landstingens sjukvårdsplaner. Jag har räknat ihop dem över hela landet, och även där ligger det likadant till. Om landstingen skall realisera de sjukvårdsplaner som de går bärande på i dag, innebär det för de svenska landstingen, betraktade som en helhet, en expansion med cirka 15 procent varje år under den närmaste femårsperioden.

Detta går naturligtvis inte ihop, om vi vill ha ett bostadsbyggande av något så när samma omfattning som det vi kostar på oss i dag, och framför allt inte om vi vill ha ett bostadsbyggande som skall ha sin del av en ökad nationalprodukt. Det går helt enkelt inte ihop om vi vill släppa fram den industriella investeringsaktivitet som just nu gör sig gällande — och jag anser att vi måste släppa fram den aktiviteten.

Jag har många gånger tillåtit mig att säga att jag kanske ibland karikerar litet. I varje fall är jag kanske inte alltid riktigt så försiktig i mitt sätt att uttrycka mig som situationen kanske kräver. Men ibland kan man kanske lättare beskriva sin egen uppfattning om man använder ett något onyanserat ordval. Om jag därför nu säger, att denna

nation inte kan leva på att bygga hus till varandra, även om det är så viktiga ting som bostäder, skolor och sjukhus, tror jag nog att man innerst inne ger mig rätt i detta mitt konstaterande. Därför får de här investeringssektorerna anpassa sig till vad den valutagivande, det produktiva näringslivet anger i sin något flexibla utveckling i dag och i framtiden.

I fråga om skolan hade jag nöjet att tala på en skolkonferens för litet sedan för kommunalnämnd och skolmän. Jag skulle kunna upprepa i dag vad jag då sade, nämligen att när riksdagen fattade sitt principbeslut om att grundskolan skulle genomföras till 1968, låg det i det riksdagsbeslutet ett par ganska klara reservationer. Man sade att det kunde tänkas att man får skjuta på det till 1970 eller till och med till 1972. Jag har följaktligen redan sagt detta offentligt och kan säga det även här. Självfallet är det bra om vi kan klara det som är kvar av grundskolans utbyggnad till 1968. Men det här gamla landet går inte under om det dröjer till 1970 eller till och med till 1972. Det är ju ändå beroende på att man är tvingad att konstatera att läget är sådant — även om det skiljer sig från vedertagna uppfattningar. Det avgörande är ju att vi håller en något så när rimlig ekonomisk stabilitet i detta land och utnyttjar landets möjligheter till produktionsökning och välförhållande på alla områden.

Det lät mycket dramatiskt när herr Ferdinand Nilsson läste upp sin tabellariska sammanställning över skolsituationen i stockholmstrakten, som visade att det var lokalbrist över hela linjen. Han hade kunnat komplettera sin redovisning med en enkät om hur kommunerna har det med sin bostadsfråga, och han hade fått exakt samma besked från alla kommunerna: det är utomordentliga svårigheter med bostäder överallt. Han hade i dagsläget t. o. m. kunnat göra en enkät bland de industrier som

Om samordning av vissa myndigheters handläggning av frågor berörande kommunal planering

finns lokaliserade kring Stockholm, och han hade fått samma besked: Vi har lokalbrist och brist på folk. Han hade kunnat göra samma enkät om ålderdomshem och pensionärsbostäder, och han hade fått exakt samma svar.

Detta beror helt enkelt på att vi vill så mycket och vill ha det så snabbt, att vi inte kan hålla den takt vi önskar. Det avgörande är emellertid vad vi kommer fram till. När jag för ett sådant här resonemang till torgs och ser hur ledsna alla mina åhörare blir brukar jag, som den hygglige man jag innerst inne är, försöka i någon mån lugna stämningen genom att säga att vi ju lika bra kan se vad som har skett under det senaste decenniet på skolans, bostadsbyggandets och den industriella expansionens område. Kan vi hålla den taktén också i fortsättningen, så händer ju ingen olycka, även om vi inte kan realisera önskeprogrammet.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Om jag kostade på mig något litet stänk av ironi när jag tackade för det svar jag hade fått, så är det nu fullständigt borta. Jag måste betyga att aftonsången var betydligt bättre än den uppläsning vi fick på morgonen.

Jag delar helt den allmänna grundinställning statsrådet gav uttryck åt. Jag är också tacksam för att jag fick det besked angående skolväsendet och vad därmed sammanhänger som realiter ingår i statsrådets svar nu senast.

När statsrådet säger att det är en påtaglig skillnad — diskrepans, tror jag han sade — mellan vad vi vill och vad vi kan uträtta, så delar jag också fullständigt hans uppfattning. Vi är väl alla i någon mån slavar under detta. Vad jag velat sätta fingret på här är emellertid en annan sak. Statsrådet säger att mitt uttalande i anslutning till förre talmannen Petrus Gränebo »allt icke är såsom det borde vara» var subjektivt. Det är inte mer subjektivt än

att statsrådet och jag är ense på denna punkt, och då kan vi väl kalla det ett rätt objektivt omdöme.

Våra samlade resurser räcker inte till, och vi måste anpassa ambitionerna efter dem, säger statsrådet. Det tycker jag är fullständigt riktigt. Jag instämmer också när han avvisar centraldirigering som en utväg, men jag vill säga att centraldirigering inte är den enda utvägen. Jag tycker det är berättigat när jag i min interpellation pekar på att det finns en påtaglig brist på överensstämmelse mellan ambitionen hos de myndigheter som stimulerar landsting och kommuner att göra olika saker på den ena och det andra området och samhällets begränsade resurser — det vore dock för mycket sagt att vi lever under knapphetens kalla stjärna. Jag skulle vilja att det bleve en samordning på den punkten, så att man inte drev på och hetsade för mycket vid kontakterna med kommuner och landsting.

Nu säger statsrådet att vi ju kan överklaga. Nej, det ligger inte på det planet. Kommunerna får vänliga råd: »Kom ihåg att det är ont om resurser. Gör er plan färdig och ställ in er i kön!» Sådana vänliga råd kan naturligtvis inte överklagas. Det blir till slut en anhopning av pretentioner, krav och förhoppningar, som inte motsvaras av resurserna.

Jag fattade statsrådets svar på den punkten så, att han i grund och botten tycker alldeles detsamma, och om han kanske talade litet försiktigt beträffande skolfrågan, så klandrar jag honom inte för det. Jag menar att det är viktigt och nödvändigt att skolorna ger en bra undervisning — på den punkten finns ingen åsiktsskillnad — men myndigheterna som granskar t. ex. planerna för ett skolbygge kräver att en skola som skall stå i några årtionden skall vara toppmodern i varje fall när den beslutas. Det kan hända att man sätter i gång att planera ett skolbygge 1963, får ritningarna klara och underhandsgodkän-

Ang. bestämmelserna om extra avdrag vid beskattning för folkpensionärer vid väsentligen nedsatt skatteförmåga

da i slutet av 1963 eller början av 1964 men får resurserna först 1970 eller senare. Då kommer skolmyndigheterna att säga att ritningarna inte duger utan måste omarbetas, och som statsrådet brukar framhålla kostar arkitekter pengar.

När man sedan talar om landstingens planering på sjukvårdsområdet, så vill jag säga att detta inte bara är landstingets angelägenhet. Kommunernas planering beträffande skolbyggen och bostadsbyggande är inte heller deras ensak — det finns länsmyndigheter och även högre myndigheter som har ett ord med i laget. De säger: Kom ihåg att ni är ålagda huvudmannaskapet för ditt och datt, för det och det — detta skall ni sköta, det är er uppgift att vara »tidsenliga». Och det får man höra i ganska bestämda ordalag. Men som sagt, inte heller där går det att överklaga.

Jag är tacksam för statsrådets inställning och hoppas att den kommer att leda till praktiska resultat.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. bestämmelserna om extra avdrag vid beskattning för folkpensionärer vid väsentligen nedsatt skatteförmåga

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÅNG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr *Adolfssons* interpellation angående bestämmelserna om extra avdrag vid beskattningen för folkpensionärer vid väsentligen nedsatt skatteförmåga, och nu yttrade:

Herr talman! Herr *Adolfsson* har frågat mig om jag anser att nu gällande bestämmelser beträffande avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga för folkpensionärer är tillfredsställande och — om så inte är fallet — om jag är

beredd att ta initiativ till en ändring av bestämmelserna.

Med anledning härav vill jag erinra om att 1964 års riksdag beslöt höja maximibeloppet för det extra avdraget för väsentligt nedsatt skatteförmåga från 3 000 kronor till 4 500 kronor. Såsom interpellanten framhållit skall folkpensionär, vars inkomst helt eller till huvudsaklig del utgörs av folkpension regelmässigt medges visst extra avdrag. Till ledning för bedömande av storleken av detta avdrag har riksskattenämnden fastställt särskilda tabeller. De nu gällande tabellerna har uppgjorts med hänsyn till att så långt möjligt undvika tröskeffekt.

Jag vill nämna att extra avdrag enligt den för gifta pensionärer gällande tabellen upphör att utgå först vid en sidoinkomst av 5 400 kronor och detta även om makarna gemensamt uppbär folkpensionsförmåner med ett så relativt högt belopp som 8 800 kronor. Sålunda rekommenderar riksskattenämnden att extra avdrag medges även för makar i det inkomstläge som avses i interpellantens exempel. I det av interpellanten anförda exemplet då makar har en sammanlagd folkpension av 7 000 kronor och sidoinkomst av 3 500 kronor medges extra avdrag med 1 600 kronor.

Innan riksskattenämnden utfärdade anvisningar torde praxis i landet beträffande extra avdrag för folkpensionärer ha varit mycket växlande. På vissa håll medgavs avdrag efter tämligen frikostiga grunder, medan praxis på andra håll var restriktiv. Detta kan ha medfört ogynnsamma verkningar för vissa pensionärer i samband med att nämndens anvisningar började tillämpas. Med hänsyn till att beslutet om höjning av det extra avdraget fattats så nyligen, bör man enligt min mening inte redan nu göra någon översyn av bestämmelserna. Jag vill emellertid tillägga, att enligt vad jag under hand inhämtat avser riksskattenämnden att,

Ang. bestämmelserna om extra avdrag vid beskattning för folkpensionärer vid väsentligen nedsatt skatteförmåga

sedan årets taxering avslutats, föranställa om en undersökning av hur de nuvarande anvisningarna i praktiken verkade och — om undersökningen ger anledning därtill — vidtaga de jämkningar i anvisningarna som sålunda kan vara påkallade.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Utan att kopiera föregående interpellants ironiska kvittering av det interpellationssvar han fick ber jag nu att få tacka för svaret på min interpellation. Den är kanske lika åldrig som herr Ferdinand Nilssons — en dag yngre är den förstås — men jag inser att dröjsmål med svar kan ha sina rimliga orsaker. Därför skall jag som sagt avstå från ironiska vändningar.

Som framgick av min interpellation fäste jag i just detta sammanhang inte uppmärksamheten särskilt vid frågan om den maximala storleken av det inkomstbelopp utöver pensionen, inom vars ram extra avdrag kan ges. Visserligen betraktar jag inte heller den frågan som oviktig, vilket jag har framhållit i en tidigare debatt här i kammaren, men interpellationen gällde alltså en annan sida av saken, nämligen konstruktionen av tabellerna för rätt till extra avdrag, något som statsrådet självfallet har klart uppfattat.

I svaret erinrar herr statsrådet om att sådan avdragsrätt upphör först vid en sidoinkomst av 4 500 kronor för makar och samtidiga pensionsförmåner om 8 800 kronor. I sammanhanget bör det kanske tas med att avdragsrätten i ett sådant fall begränsas till en hundralapp och att avdraget begränsas till 400 kronor i inkomstskiktet närmast under det i interpellationssvaret angivna. Men för ögonblicket lämnar jag alltså därhän frågan om storleken av det inkomstbelopp som berättigat till avdrag liksom frågan om avdragets storlek, eller kanske vi skall säga litenhet, i dessa något högre inkomstskikt som det här refereras till.

Vad jag efterlyste i interpellationen var en sådan eventuell justering av riksskattenämndens tabeller, att sidoinkomsterna kunde slippa litet lindrigare undan än nu i skatteavseende, särskilt då de små och medelstora sidoinkomsterna. Det är inte precis så hjärtans gärna jag tar i min mun den flitigt brukade slogan att det måste löna sig att arbeta, men i detta speciella fall vill jag ändå göra det. För en folkpensionär lönar det sig fasligt dåligt att arbeta, eftersom så mycket av det intjänade går åt till skatt och den verkliga inkomsten därmed blir ganska obetydlig. Jag tycker att detta ur många synpunkter är beklagligt i de fall då pensionären har hälsa och ork tillräckligt för att fortsätta ett produktivt liv, till nytta för honom inte bara ekonomiskt utan även både fysiskt och psykiskt. Dessutom bör det väl kunna anses vara ett samhällsintresse att utnyttja även pensionerades arbetskraft, deras yrkeskunskap och deras långa och rika erfarenhet.

Problemet koncentreras alltså till frågan: Vill samhället ta denna arbetskraft i anspråk eller inte? Åtminstone för ögonblicket kan vi därmed lämna skatteeffekten åt sidan.

Om samhället vill ta i anspråk denna arbetskraft behövs bland annat sådana korrigeringar av skattebestämmelserna för sidoinkomster att pensionärerna stimuleras till insatser i samhällslivet. Detta har varit vägledande när jag framställt min interpellation.

Får jag emellertid tillägga, för att inga missförstånd skall uppstå, att jag inte är direkt missbelåten med finansministerns svar. Min fråga om han anser nu tillämpade bestämmelser tillfredsställande har han visserligen inte direkt besvarat, men jag får väl tolka det så att något av ett svar också på den delen av min fråga ligger i statsrådets hänvisning till riksskattenämndens uppföljning av dessa frågor och eventuella initiativ från nämndens sida till jämkningar i anvisningarna. Jag

hade naturligtvis gärna sett att statsrådet själv hade tagit ett initiativ i saken, men jag kan å andra sidan ändå vara tämligen tillfreds med svaret i detta avseende. Jag tolkar i svaret in en viss uppmärksamhet åt denna som jag tycker inte alldeles obetydliga sak. Jag ber att få tacka för den uppmärksamheten.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder mot missbruket av narkotika

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Sveningssons* fråga om åtgärder mot missbruket av narkotika, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 13 maj, och anförde:

Herr talman! Herr Sveningsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att stoppa en till synes ökad tillgång och ett därav följande missbruk av narkotika.

Som jag haft tillfälle att närmare redogöra för i annat sammanhang synes de narkotiska läkemedel, som missbrukare i Sverige använder sig av, i huvudsak komma hit på illegal väg från utlandet. Vårt land har vid Världshälsovårdsorganisationens senaste möte i Genève denna månad tagit initiativet till en aktion, som syftar till att försvåra möjligheterna att komma över narkotiska läkemedel i länder, där sådana säljs utan kontroll. Polisens s. k. narkotikakommission i Stockholm har förstärkts genom beslut vid årets riksdag. Närmast kommer en expertgrupp att tillsättas inom medicinalstyrelsen för att i första hand undersöka narkotikamissbrukets omfattning, karaktär och verkningar i olika avseenden.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Till statsrådet Aspling uttalar jag mitt tack för svaret på min fråga.

Om åtgärder mot missbruket av narkotika

Jag tycker man har en stark känsla av att narkotikamissbruket på senare tid allvarligt ökat. Av den orsaken blev denna fråga framställd. Här får vi dagligen läsa i tidningarna hur polisen och tullmyndigheterna lyckas beslagta stora kvantiteter av dessa stimuleringsmedel som samtidigt är vanebildande och farliga gifter. Det finns anledning antaga att de beslag som förekommer med stor sannolikhet utgör bara en liten del av de kvantiteter som på ett fullständigt otillåtet sätt föres in i landet. Smuggeltrafiken svarar säkert för den stora tillströmningen av dessa medel. På den punkten delar jag statsrådets uppfattning. Vi har för närvarande en mycket omfattande resandetrafik till länder söder ut, där dessa så begärliga medel är lätta att köpa. Det har av allt att döma blivit en lönande affär för mindre nogräknade individer att köpa dessa narkotiska medel i sydligare länder, frakta dem till Sverige utan att bli upptäckta och sedan sälja dessa så farliga gifter på olika sätt, till skada för många människor, inte minst för ungdom. Att härvidlag lita till vad som kan uträttas genom Världshälsoorganisationen i Genève kan enligt min uppfattning vara riskfyllt. Jag har den uppfattningen att Sverige mera får lita till sina egna krafter och försöka komma till rätta med den här trafiken.

Något som talar för att den uppfattningen är riktig, att bara en obetydlig del av dessa smuggelvaror blir beslagtagen, är en händelse som inträffade för mindre än en vecka sedan. Då gjorde polisen i Göteborg ett beslag på 40 000 prelundtabletter i kofferten på en bil från Stockholm. Och nog måste man tycka att det var ett kusligt uttalande som de gripna männen gjorde när de förhöordes. De sade att marknaden i Stockholm är mättad på narkotikatabletter; den är så mättad, sade de, att vi Stockholm bara får en krona styck för dessa tabletter, men i Göteborg får vi två kronor styck. Att situationen är så allvarlig, att den här marknaden är

Om åtgärder mot missbruket av narkotika

mättad i huvudstaden, måste man tycka är kusligt.

Ofta får vi här i riksdagen höra hur utvecklingen i vårt samhälle gått framåt, hur fritiden och välståndet ökar, och allt detta är riktigt. Men här finns inte bara ljusa och vackra bilder i samhällslivet att visa fram. Här finns även det som är mörkt och dystert. När det gäller ett alltmer tilltagande narkotikamissbruk är detta om något ett av de mörka dragen i samhällsbilden. Det finns anledning vädja till statsrådet Aspling att han och hela regeringen måtte utträtta vad som är möjligt för att på detta område skall kunna räddas vad som räddas kan när det gäller de människor som befinner sig i nöd och som om några behöver samhällets stöd.

Tullbevakningen behöver skärpas, och kontrollen över dessa stimulerande medel behöver bli bättre. Det är säkert bra och värdefullt med den expertutredning i medicinalstyrelsen som utlovades även i gårdagens svar i andra kammaren. Jag tror dock att vi här redan vet så mycket om missbrukets omfattning, att direkta motåtgärder är berättigade. Socialvården och polisen måste på ett bättre sätt än som nu sker försöka komma till rätta med den illegala handeln med dessa varor.

En sak är säker: vi är på det klara med att vad som hittills har utträttats för att lösa narkotikaproblemet inte har varit tillräckligt. Om regeringen här kunde ta något initiativ, så att den mörka bilden av narkotikamissbruket i mitten på 1960-talet blev ljusare, ja, väsentligt ljusare, tror jag detta skulle vara någonting som skulle uppmärksammas och uppskattas av alla. Jag vädjar till regeringen att i kampen mot narkotikamissbruket utträtta något som leder till ett värdefullt resultat. Att komma till rätta med narkotikamissbruket är säkert inte någon lätt sak, men det är då så mycket mera angeläget att regeringen ägnar denna fråga stor uppmärksamhet.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Sveningsson att regeringen ägnar denna fråga stor uppmärksamhet. Det är några punkter i herr Sveningssons inlägg, som föranleder mig till några kommentarer.

Herr Sveningsson nämnde inledningsvis med all rätt, att det sannolikt är på illegala vägar som dessa preparat infördes i vårt land. Han ansåg att vi kanske inte skulle lita alltför mycket på åtgärder på det internationella planet utan i stället försöka göra insatserna här hemma.

Man måste nog i detta sammanhang ha klart för sig ett par ting. I vissa länder har man möjlighet att utan recepttvång inköpa narkotika. Detta är ett faktum. Lika väl som vi här i vårt land har infört mycket restriktiva bestämmelser vore det naturligtvis utomordentligt angeläget om man kunde åstadkomma sådana även i de länder, där man i dag kan inköpa narkotika. Vi betraktar därför vår aktion i Genève såsom väsentlig, och det kanske finns anledning, herr talman, att med några ord redogöra för den resolution som antogs vid världshälsoorganisationens 18:e möte i Genève i maj månad.

I resolutionen sägs att WHO — världshälsoorganisationen alltså — är medveten om att nationella åtgärder för kontroll av detta problem nog är otillräckliga. WHO finner att en kontroll av rådande vidsträckta missbruk av sådana lugnande och stimulerande läkemedel vore önskvärd. Detta är den första punkten. För det andra rekommenderar WHO, att medlemsstaterna inför receptbeläggning av dessa läkemedel i den mån så ej redan har skett. För det tredje rekommenderar WHO, att medlemsstaterna främjar en intensiv upplysningsverksamhet rörande de risker som är förenade med ett missbruk av lugnande och stimulerande läkemedel. För det fjärde framhåller WHO vikten av att ytterligare forskning bedrivs rörande narkotikamissbrukets epidemio-

logi, och för det femte hemställa, att organisationens generaldirektör måtte undersöka möjligheterna till internationella kontrollåtgärder beträffande lugnande och stimulerande läkemedel.

Jag hade, herr talman, i går anledning att i ett svar i andra kammaren understryka att vårt land kommer att verka för att denna aktion fullföljes. Blir den framgångsrik, kan man hoppas att också våra problem minskar, men de kommer naturligtvis inte att bortfalla därigenom. Även här hemma behövs åtgärder, och herr Sveningsson pekade på angelägenheten av att man söker skärpa kontrollen. Han nämnde framför allt den polisiära sidan, som är ett av de väsentliga avsnitten då det gäller att på olika sätt begränsa missbruket och framför allt smuggeltrafiken.

Jag vill erinra om att på det området har från och med i år ett samarbete etablerats mellan rikspolisstyrelsen och stockholmspolisens utredningsavdelning för narkotikaärenden i syfte att effektivare bekämpa den illegala narkotikahandeln. Den riksomfattande spaningen på detta område omhänderhas av den s. k. narkotikakommissionen, som också samarbetar bl. a. med den danska polisen. Som bekant har beslut om förstärkning av narkotikakommissionen fattats vid årets riksdag.

Herr Sveningsson tillät sig slutligen att säga, att han nog trodde att vi vet tillräckligt om det här problemet för att på en rad olika områden vara färdiga att göra konkreta insatser. Vi vet en del, herr Sveningsson, men vi vet ändå inte allt. Det här är en komplicerad fråga, och det är anledningen till att vi nu avser att inom medicinalstyrelsen tillsätta en särskild expertgrupp. Resultatet av den undersökningen skall sedan läggas till grund för vidare överväganden.

Jag tror inte, herr Sveningsson, att man gagnar insatserna på det här området genom att med ett allmänt talesätt generalisera det hela. Utan att vilja

Om åtgärder mot missbruket av narkotika förlänga debatten, herr talman, är jag ändå frestad att fråga herr Sveningsson, vilka konkreta åtgärder utöver dem jag nu redogjort för som han vill föreslå i dagens läge.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag hade ju bara framställt en enkel fråga, och jag skall inte förlänga debatten så mycket till. Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för uttalandet att regeringen verkligen hyser stort intresse för denna allvarliga fråga och följer den med uppmärksamhet. Jag hoppas att man också kommer att utträtta vad som utträttas kan. Jag är också övertygad om att rikspolisstyrelsen gör sitt bästa för att stoppa den här trafiken och komma smugglarna på spåren.

Statsrådet ställde frågan till mig, vilka konkreta åtgärder jag vill föreslå. Jag gav en antydning om det i mitt första anförande. Jag skulle vilja ha en bättre bevakning vid våra gränser. Jag vill att tullmyndigheterna skall fungera på ett mer effektivt sätt och att socialvården och polisen borde försöka att följa den försäljning som förekommer av dessa medel. Även om det uttalande som jag nyss citerade kommer från det håll jag nämnde, så är det ju ett kusligt uttalande att marknaden i Stockholm är mätad. Det måste ju vara på illegal väg som denna marknad »mättas».

Det är klart att man kan ha förhoppningar om att Världshälsoorganisationen skall kunna utträtta någonting, så att möjligheten att köpa narkotika i andra länder kommer att bli mindre, men nog tycker jag att det skiljer så mycket mellan förhållandena i de länder, där dessa inköp sker, och de svenska förhållandena att jag vill sluta med att säga att jag inte tror att man skall ha alltför stora förhoppningar att på den vägen ganska snart komma fram till en förbättring med narkotikamissbruket.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. bristen å provinsialläkare

Ordet gavs härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Per Jacobssons* interpellation angående bristen å provinsialläkare, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Per Jacobsson har frågat om jag kan medverka till att underlätta möjligheterna att få vakanta provinsialläkartjänster besatta och i så fall på vilket sätt.

I landet finns 731 provinsialläkartjänster. Enligt uppgifter, som blivit tillgängliga i dagarna, var den 1 april i år 553 tjänster besatta med ordinarie innehavare, av vilka 544 tjänstgjorde på sina befattningar. På 121 tjänster fanns vikarier förordnade, medan 66 tjänster saknade vikarier och uppehölls genom s. k. dubbelförordnanden. Räknet i procent utgjorde antalet vakanser som saknade vikarier 9 procent av samtliga provinsialläkartjänster. Jämfört med den av medicinalstyrelsen för oktober 1964 redovisade statistiken innebär dessa siffror en mindre förbättring av situationen. Antalet tjänster har ökat med 10 samtidigt som antalet vakanser utan vikariat gått ner med 9. I herr Jacobssons hemlän, Västerbottens län, är läget något sämre. Av de 40 provinsialläkartjänsterna där stod 6 helt obesatta den 1 april i år.

Som jämförelse kan nämnas, att hela antalet läkartjänster i landet är drygt 5 200. Härav var 6 procent helt obesatta den 1 april i år.

Medicinalstyrelsen redovisade i förra månaden en undersökning med vissa förslag till åtgärder för att öka rekryteringen av provinsialläkare. Enligt styrelsens mening beror den bristande rekryteringen till denna bana bland annat på provinsialläkarnas bundenhet genom jourtjänstgöring och på systemet med dubbelförordnanden, vilket avsevärt ökar arbetsbördan. En annan orsak är den bristande kännedomen bland medicine kandidater och yngre läkare

om den öppna vårdens möjligheter och värde, bl. a. till följd av att läkarutbildningen ensidigt förlagts till sjukhusen. Styrelsen har övervägt vilka åtgärder som kan tänkas påverka rekryteringen i positiv riktning och har därvid i huvudsak redovisat följande överväganden och förslag.

Många läkare är obenägna att tvärt emot befolkningsutvecklingen i övrigt lämna städerna och slå sig ner på landsbygden med minskad kontakt med kolleger och en allmän känsla av isolering som följd. Denna tendens kan motverkas genom ökat inrättande av flerläkarstationer. Hittills har 6 treläkarstationer och 46 tväläkarstationer inrättats. Styrelsen försöker genom olika åtgärder stimulera intresset för flerläkarstationer och ämnar inleda ett samarbete med Landstingsförbundet i frågan. Inrättandet av flerläkarstationer medför även förbättrade möjligheter att lösa jourfrågan. Huvudmännen har redan nu på många håll anordnat s. k. vardagsjour med stora jourområden, där provinsialläkare, stadsdistriktsläkare, industriläkare och privatpraktiserande läkare delar jourtjänsten, varvid särskild ersättning utgår till icke-tjänstteläkare. Införandet av vardagsjour bör enligt styrelsen ske i så stor utsträckning som möjligt.

För att åstadkomma en minskning av de nu ofta förekommande s. k. dubbelförordnandena — dvs. förordnande att jämte egen tjänst uppehålla provinsialläkartjänst i angränsande läkardistrikt — krävs ökad tillgång på vikarier. Styrelsen understryker här angelägenheten av att värnpliktiga läkare kan ställas till förfogande.

Den praktiska delen av läkarutbildningen är helt förlagd till sjukhusen. Frånsett polikliniktjänstgöringen får den blivande läkaren praktiskt taget ingen kontakt med den öppna vården. Dessa förhållanden har beaktats i den för en tid sedan framlagda utredningen om specialistkompetens för nordiska läkare. Enligt förslaget till överenskommelse om enhetliga regler rö-

Ang. bristen å provinsialläkare

rande dylik kompetens skall man av den allmänna utbildningstid på två år, som skall inleda vidareutbildningen till specialist, kunna anslå upp till ett år till tjänstgöring inom öppen vård. Vid arbetandet av erforderliga föreskrifter med anledning av det nordiska förslaget bör enligt medicinalstyrelsens mening behovet av obligatorisk utbildning inom öppen vård särskilt beaktas. Samma utbildning inom öppen vård bör även krävas som villkor för rättighet att bedriva allmän praktik under eget ansvar. Möjligheterna att infoga assistenttjänstgöring i öppen vård före medicine licentiatexamen bör även övervägas, anser medicinalstyrelsen.

Styrelsen framhåller vidare behovet av ökad samverkan mellan den öppna och den slutna vården. Enligt gällande sjukvårdsförfattningar kan utbyte av läkare mellan de båda vårdområdena ske, och läkare från ett vårdområde kan med viss begränsning förordnas att tjänstgöra som vikarie för läkare inom det andra vårdområdet. I praktiken har emellertid en dylik samverkan visat sig svår genomförbar.

Slutligen diskuterar medicinalstyrelsen olika möjligheter att öka läkarkåren, eftersom rekryteringen till provinsialläkarbanan givetvis i sista hand är beroende av en ökning av hela läkarkårens numerär. Bortsett från den kraftiga ökning av läkarutbildningskapaciteten i landet, som beslutats och planeras, kan detta enligt styrelsens mening ske genom import av välkvalificerade utländska läkare samt genom att bereda svenska möjlighet att bedriva medicinska studier utomlands.

Under år 1963 förekom 17 å 18 miljoner läkarbesök i öppen vård för vilka sjukförsäkringen lämnade ersättning. Av läkarbesöken gjordes närmare 50 procent på sjukhusens öppna mottagningar och polikliniker, ca 30 procent hos privatpraktiserande läkare och drygt 20 procent hos provinsialläkare. Fortfarande ombesörjes den öppna hälso- och sjukvården på landsbygden och

i de mindre tätorterna i stor utsträckning av provinsialläkarna. Medicinalstyrelsen uttalar i sin skrivelse att man — trots den starka ställning specialiseringen fått under senare tid — inte kan bortse från att den vård som en provinsialläkare med god utbildning meddelar väl motsvarar individens, familjens och samhällets grundbehov i fråga om hälso- och sjukvård. Jag delar denna uppfattning.

Medicinalstyrelsen har föreslagit olika åtgärder i syfte att förbättra rekryteringen till provinsialläkarbanan. Vissa av dessa åtgärder ankommer det i första hand på huvudmännen att vidta. Jag tänker här på inrättandet av ytterligare flerläkarstationer och på möjligheterna att åstadkomma lättnader i jourbördan. Andra åtgärder förutsätter en direkt medverkan från statsmakternas sida. Jag skall närmare beröra dessa.

Som medicinalstyrelsen framhållit förekommer knappast någon tjänstgöring inom den öppna vården före medicine licentiatexamen. Frågan diskuterades emellertid i samband med att den nuvarande läkarutbildningen beslöts av 1954 års riksdag och har även senare i olika sammanhang varit aktuell. Genom tillkomsten av flerläkarstationer synes kravet på handledning under tjänstgöring hos tjänsteläkare numera lättare kunna tillgodoses, vilket tidigare varit en stötsten. En sådan assistenttjänstgöring kunde bli av värde i olika hänseenden. Den skulle inte endast medföra temporära arbetskraftstillskott till ett nu underförsörjt område, utan den skulle också ge våra nya läkare en vidgad inblick i allmänmedicinska och sociala problem. Att alla finge pröva på arbetet i öppen vård skulle dessutom kunna leda till att fler ägnade sig åt detta fält för gott. Frågan är f. n. föremål för överväganden inom social- och ecklesiastikdepartementen.

I samband med ett svenskt ställningslagande till det nordiska utredningsförslaget om specialistkompetens, vilket

Ang. bristen å provinsialläkare

f. n. är föremål för remissbehandling, kommer frågan om krav på obligatorisk tjänstgöring i öppen vård inom vidareutbildningen för specialistkompetens att prövas. Som medicinalstyrelsen framhållit kan ett sådant krav komma att uppställas även som villkor för rätt att bedriva allmän praktik.

I vårt land finns åtskilliga utländska läkare som erhållit svensk läkarlegitimation. Dessutom finns ca 300 utländska läkare, som efter prövning och förordnande av medicinalstyrelsen uppehåller olika läkartjänster. Möjligheterna att i ökad utsträckning tillföra landet välkvalificerade utländska läkare bedömer jag f. n. som relativt små. I flertalet av de länder från vilka dessa skulle kunna hämtas råder numera brist på läkare. Vissa svårigheter föreligger också att ge de utländska läkarna erforderlig kompletterande utbildning i Sverige. Cirka 150 svenska studenter bedriver medicinska studier vid utländska universitet, främst i Österrike, Tyskland och Schweiz. Eftersom den utländska utbildningen skiljer sig en del från den som ges i Sverige erfordras en kompletterande utbildning — främst i form av klinisk tjänstgöring — för sådana som inte kan beredas plats vid svenska fakulteter redan efter med. kand.-studiet utan fullföljer sina studier utomlands. Medicinalstyrelsens nämnd för utländska läkare överväger nu hur en sådan kompletterande utbildning skall organiseras och avser att komma med förslag i frågan. Nämnden skall även ta upp problemet hur behovet av vidareutbildning av de utländska läkarna skall kunna tillgodoses.

Vissa möjligheter finns att utnyttja värnpliktiga läkare som vikarier för provinsialläkare. Den nya krigssjukvårdsutbildning av läkare, som beslöts av 1963 års riksdag, innebär att de läkare som avses för den civila krigssjukvården skall som ett led i sin utbildning fullgöra assistenttjänstgöring inom den civila sektorn. Den nya krigssjukvårdsutbildningen genomförs suc-

cessivt. I december 1964 beslöt Kungl. Maj:t således, att de vapenfria läkarna skall fullgöra försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring. Totalt kan en sådan läkare åläggas ca 465 dagars tjänstgöring. Enligt beslutet bör tjänstgöringen i första hand fullgöras inom områden av den civila sjukvården, där särskilt kännbar läkarbrist råder. Dessa läkare torde därför i väsentlig utsträckning kunna utnyttjas för tjänstgöring som provinsialläkare. När reformen blivit fullt genomförd, kommer den försvarsmedicinska assistenttjänstgöringen att bli en värdefull hjälp då det gäller att tillgodose behovet av vikarier för provinsialläkare.

Sedan slutet av 1950-talet kan chefen för armén medge, att värnpliktstjänstgöringen avkortas för värnpliktiga läkare, som under 60 dagar i följd tjänstgör som provinsialläkare inom vissa län, främst de nordliga länen. Tyvärr har denna möjlighet att tillföra den civila sjukvården värdefull läkarkraft av vissa anledningar under någon tid knappast kunnat utnyttjas. Efter att ha samrått i denna fråga med försvarsministern anser jag mig kunna räkna med att ifrågavarande tjänstgöringar skall kunna återupptas för att pågå till dess den nya krigssjukvårdsutbildningen genomförs. Självfallet kan man inte bortse från kravet att också den militära sjukvården har en godtagbar tillgång på läkare.

Jag vill sluta med att understryka vad medicinalstyrelsen sagt om behovet av en ökad samverkan mellan den öppna och den slutna vården. Redan finns vissa möjligheter att använda sjukhusläkare inom den öppna vården. När nu både öppen och slutna vård är ställda under samma huvudman, finns det skäl som talar för att läkarna inte ensidigt skall läsas vid endera av dessa vårdformer. Det bör vara en oavslutlig strävan både för de kommunala sjukvårdshuvudmännen och för statsmakterna att se till att avvägningen mellan öppen och slutna sjukvård är adekvat

och i överensstämmelse med de krav som dagens föränderliga samhälle uppställer.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för det utförliga svaret på min interpellation.

Av interpellationssvaret framgår att av landets 731 provinsialläkartjänster är 544 befattningar för närvarande besatta med ordinarie innehavare. Det betyder alltså att 187 tjänster nu är vakanta. Jag har en känsla av att situationen något förbättrats sedan min fråga första gången framställdes i december 1964. Läget var ju då åtminstone i mitt hemlän synnerligen besvärande. Vi hade ett mycket stort antal vakanser, och i Norrbottens län var då, vill jag minnas, hälften av provinsialläkartjänsterna vakanta. Det förefaller mig alltså, även om vakanserna fortfarande är stora, att det kanske ändå är något flera tjänster i dag som är besatta med tillfälliga vikarier.

De här vakanserna — det gäller framför allt de tjänster i övre Norrland som är svårbesatta — uppehålls av unga läkare, säkerligen duktiga och ambitiösa, men av naturliga skäl ofta i avsaknad av den erfarenhet av självständigt arbete som är så nödvändig just för en provinsialläkare. De är också ofta främmande för de speciella förhållanden som råder i dessa stora landsbygdsdistrikt och den speciella arbetsmiljö som en provinsialläkare där måste arbeta i.

Man kan inte komma ifrån att just idén med provinsialläkare i någon mån befinner sig i farozonen i denna situation. Provinsialläkaren i den mening som vi har velat inlägga i det begreppet är väl något av en gammal husläkare, en läkare som skall förstå det mesta på medicinens område, men som också skall förstå när hans egna kunskaper och möjligheter inte räcker till. Med den hårt drivna specialisering som för närvarande råder inom läkarutbildning-

Ang. bristen å provinsialläkare

en blir ju tyvärr denna kategori av läkare — allmänpraktiker som man kanske skulle vilja kalla dem — mer och mer sällsynta fåglar.

Medicinalstyrelsen säger att bristen på provinsialläkare till stor del får anses bero på provinsialläkarnas bundenhet genom jourtjänstgöring och svårigheterna att lösa detta problem och på de dubbelförordnanden som ofta blir nödvändiga och den därmed följande ökade arbetsbördan. Det är säkerligen en alldeles riktig iakttagelse, och jag är glad att styrelsen överväger vilka åtgärder man skall kunna vidtaga på grund av dessa förhållanden.

Styrelsen säger — säkerligen med all rätt — att många läkare, framför allt de unga läkarna, är obenägna att tvärtemot befolkningsutvecklingen i övrigt lämna städerna och slå sig ned på landsbygden med minskad kontakt med kolleger och en allmän känsla av isolering som följd. Medicinalstyrelsen vill för att försöka motverka detta stimulera till inrättande av ytterligare flerläkarstationer. Det är säkerligen betydelsefullt att man kan göra det, men jag skulle vilja påstå att det är en medicin, som väl ändå har begränsade möjligheter att lösa de svåra problem som vi här brottas med. Det gäller i många fall till ytvidden mycket stora läkar-distrikt, stora som medelstora sydsvenska län i vissa fall, men som ändå har ett litet befolkningsunderlag och där enläkarstation allttjämt måste finnas. Man kan rimligtvis inte göra dessa distrikt ännu större med hänsyn till läkaren och hans möjlighet att göra sjukbesök inom dessa stora distrikt och framför allt med hänsyn till patienterna och den stora allmänheten som väl ändå bör få en möjlighet att på rimligt avstånd träffa en läkare.

Just detta med jourtjänsten är säkerligen ett allvarligt problem, och man förstår läkaren när det gäller denna sak. Jag tror därför att systemet med ambulerande läkare för jourtjänst är någonting som man kanske borde prä-

Ang. bristen å provinsialläkare

va. Den saken diskuterades också i samband med att vi här i riksdagen resonerade om provinsialläkarväsendets övertagande, och jag tror att det är en utväg som man åtminstone borde söka pröva.

Medicinalstyrelsen säger vidare att den praktiska delen av läkarutbildningen är helt förlagd till sjukhusen och att den blivande läkaren praktiskt taget inte får någon kontakt med den öppna vården. Jag tror att det är en mycket allvarlig brist i läkarutbildningen och att man här, när det gäller just svårigheterna att få framför allt unga läkare att söka provinsialläkartjänster, har ett psykologiskt hinder att övervinna. Enligt min mening är det därför mycket angeläget att på detta område åstadkomma en ändring.

Medicinalstyrelsen framhåller vidare behovet av ökad samverkan mellan den öppna och slutna vården. Den säger: »Enligt gällande sjukvårdsförfattningar kan utbyte av läkare mellan de båda vårdområdena ske.»

Det är riktigt att det är möjligt i teorien, men erfarenheterna har nog visat att detta utbyte egentligen har givit mycket magert resultat.

Styrelsen diskuterar vidare möjligheten att fylla bristen genom import av välkvalificerade utländska läkare och genom att bereda svenskar möjlighet att bedriva medicinska studier utomlands. Jag tror att detta med utländska läkare är någonting som vi borde vara angelägna om och söka underlätta möjligheterna för att på den vägen öka läkartillgången. Jag kan inte bedöma vilka möjligheter som finns på det området, men jag förstår väl att man försöker utnyttja de som finns. Kunde vi få ett ökat tillskott av utländska läkare, skulle det öka läkartillgången totalt. Även om de utländska läkarna är bra, är det givet att det är svårt för dem att upprätthålla provinsialläkartjänster på grund av språksvårigheter, obekantskap med våra speciella förhållanden o. s. v. I det avseendet kan väl undantagas läkare

från de nordiska länderna, som självklart har lättare att anpassa sig till förhållandena i vårt land.

Departementschefen kom sedan in på frågan om assistenttjänstgöring vid flerläkarstationerna. Han säger att dessa skulle vara av värde i olika avseenden. Jag tror också i likhet med statsrådet, att detta är en mycket väsentlig sak och att det skulle ge våra nya läkare, som han säger, en vidgad inblick i allmänmedicinska och sociala problem. Det blir allt viktigare att allt flera får pröva på arbetet i den öppna vården och under de speciella förhållanden, som våra provinsialläkare arbetar under. Jag tror att det är angeläget att allt görs för att intressera de unga läkarna just på detta område, ty vi har, som jag redan har sagt, säkerligen fördomar och vanföreställningar att kämpa mot, vilka det är angeläget att man inom läkarkåren också försöker övervinna. Läkarna bör också få klart för sig de goda ekonomiska villkor under vilka provinsialläkarna i allmänhet arbetar.

Beträffande möjligheterna att utnyttja de värnpliktiga läkarna, så är det klart att det vore en tillgång. I den mån man kan öka dessa möjligheter, skulle det utgöra ett mycket angeläget tillskott.

Statsrådet säger till sist, att det redan finns vissa möjligheter att använda sjukhusläkare inom den öppna vården. När nu både den öppna och den slutna vården är ställda under samma huvudman, finns det skäl som talar för att läkarna inte ensidigt skall läsas för endera av dessa vårdformer. Detta låter förstås säga sig, och det var också en förmodan som uttalades, när provinsialläkarreformen genomfördes. Erfarenheten torde emellertid ha visat att huvudmännens möjlighet i det avseendet är mycket begränsad. Enda möjligheten att radikalt påverka förhållandena på detta område vore väl att införa något slag av tjänsteplikt, men dylika åtgärder är vi väl ändå inte beredda att förorda.

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

I längden finns det nog inte mer än ett botemedel, nämligen att öka antalet läkare genom att utvidga utbildningsmöjligheterna i vårt eget land, genom att underlätta möjligheterna för utländska läkare att arbeta i Sverige och att i högre grad än vad som skett förbättra arbetssituationen för våra provinsialläkare.

Jag är glad åt att statsrådet inte har fallit för frestelsen att säga, att detta är ett sjukhushuvudmännens bekymmer. Jag är glad att statsrådet tydligen är av den uppfattningen att detta är en allvarlig fråga, som huvudmännen och statsmakterna i samråd måste försöka lösa.

Jag måste avslutningsvis säga, att så länge lagen om tillgång och efterfrågan ytterst reglerar förhållandena på detta område, måste vi nog räkna med att provinsialläkarväsendet kommer att befinna sig i ett beträngt läge.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets memorial nr 9 och bevillningsutskottets betänkande nr 36.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs och bordlades ånyo bankoutskottets memorial nr 45 och utlåtanden nr 46—50, första lagutskottets

memorial nr 29 samt jordbruksutskottets memorial nr 19.

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 116 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 april 1965, föreslagit riksdagen att dels medgiva att en utbyggnad finge ske av televerkets verkstadsrörelse i enlighet med vad departementschefen föreslagit i statsrådsprotokollet, dels ock bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 20 000 000 kronor för krediter till ett av televerket bildat aktiebolag för tillverkning av teleteknisk materiel.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att två nya verkstäder skulle anläggas, en i Kristinehamn och en i Skellefteå. Verksamheten vid anläggningen i Kristinehamn avsåges omfatta tillverkning av telefonapparater.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels en inom första kammaren av herr *Källqvist* väckt motion (I: 757),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Stefanson* och *Erik Filip Petersson* (I: 758) samt den andra inom andra kammaren av herr *Berglund m. fl.* (II: 889).

I motionen I: 757 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att projektering och uppförande av båda de planerade verkstäderna skulle igångsättas genast och efter de riktlinjer telestyrelsen angivit samt att beträffande tidsprogrammet telestyrelsens redovisade an-

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

gelägenhetsgrad beträffande tillverkningen av telefonapparater skulle få vara avgörande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 757 ävensom motionerna I: 758 och II: 889 medgiva, att en utbyggnad finge ske av televerkets verkstadsrörelse i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 april 1965 föreslagit;

II. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 20 000 000 kronor för krediter till ett av televerket bildat aktiebolag för tillverkning av teleteknisk materiel.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*.

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Det är med mycket stor tillfredsställelse och glädje jag tar till orda i detta ärende. Det är nämligen så, att Kungl. Maj:ts proposition nr 116 faktiskt är att betrakta såsom infriandet av ett vallöfte, och eftersom detta kanske inte hör till vanligheten i dag, bör man kanske konstatera det och också uttrycka sin tacksamhet därför.

Jag får kanske passa på tillfället att göra detta, när kommunikationsministern är närvarande, och tacka honom för att vi genom denna proposition i Värmland och då närmast min hemstad Kristinehamn fått kompensation för den förlust vi gjort genom vidtagna förändringar i SJ:s organisation. Det har varit värdefullt för oss. Hans excellens herr statsministern gav ju oss i Kristinehamn detta löfte, som nu infrias.

Det är kanske ett par små erinringar som jag här skulle vilja göra. Beträffande den företageekonomiska sidan av ärendet har telestyrelsen redovisat re-

sultatet av sina överväganden. Man konstaterar att när denna rörelse delas upp på två verkstäder, så betyder det att Kristinehamn får en och en stad i Norrland får en annan verkstad. Det konstateras att detta medför en driftskostnadsökning enligt telestyrelsen på omkring 700 000 kronor — i ett särskilt yttrande har högerrepresentanterna uppskattat denna ökning till omkring 1 miljon kronor. Detta innebär att man beaktat lokaliseringssynpunkter, och för min del har jag ingenting att anmärka mot detta. Kan man göra det vid ett sådant här tillfälle, tycker jag att det är riktigt och vällovligt.

Studerar vi sedan närmare televerkets utlåtande och departementschefens proposition, finner vi att det där uttalas vissa farhågor för att dessa verkstäder inte kan sättas i gång samtidigt, eller vid den tidpunkt som beräknats, på grund av att projekteringsarbetet kommer att ta tid. Man förutsätter, att telestyrelsen inte har de resurser för detta arbete som skulle krävas för att man skulle kunna sätta i gång verkstäderna samtidigt. Här har dock departementschefen mycket klart och bestämt och tydligt sagt ifrån, att han förutsätter att man försöker skaffa resurser för projekteringsarbetet så att båda verkstäderna samtidigt kan sättas i gång. Jag delar givetvis utan tvekan den uppfattningen, och jag har i en motion tillåtit mig att helt instämma med departementschefen på den punkten. Vid detta tillfälle vill jag också uttala den önskan att man gör allt för att klara den saken.

Sedan blir det emellertid kanske någon malört i bägaren när det gäller televerkstaden i Kristinehamn i Värmland. Det var ju så att vi skulle få denna verkstad som kompensation för de förluster, som måste uppstå genom SJ:s organisationsändringar, då vi förlorade ett flertal tjänstemän vid SJ. Om de båda verkstäderna inte kommer i gång samtidigt, anser departementschefen att verkstaden i Skellefteå bör sättas i gång

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

först. Det är naturligtvis alltid en viss risk för att skjuta på en sådan här sak — det kan inträffa många saker: det kan vara tekniska utvecklingshinder, som kan inverka på möjligheten och önskvärdheten att uppföra en verkstad, det kan också bli fråga om ekonomiska komplikationer.

Jag har i min motion bara föreslagit att man skulle följa telestyrelsens förslag, eftersom telestyrelsen anser att den verkstad som tillverkar telefonapparater — där behovet är mest aktuellt för närvarande från televerkets sida — först bör påbörjas. I detta fall har emellertid departementschefen föreslagit en annan ordning.

I det särskilda yttrande som bifogats utskottets utlåtande av högerledamöterna anses, att telestyrelsens planering och projektering bör ligga till grund för arbetet. Jag vill till kommunikationsministern också nämna att vi just i dagarna har fått ett annat bud som angår Värmland, och särskilt då Kristinehamn. Det går ut på att man planerar att helt förflytta SJ:s maskinavdelning till Kil eller till Örebro, eller till bådadera orterna. Det skulle för oss betyda att vi förlorar en arbetskraft på 249 man.

Jag undrar då vad det vallöfte, som nu har uppfyllts, kan ha för praktiska konsekvenser. Det löftet blir ju på detta sätt av noll och intet värde, såvitt jag kan förstå, om detta antal anställda samtidigt flyttas bort. Det är ungefär ett lika stort antal arbetstagare som vi skulle få till staden.

Jag har här inte något yrkande, herr talman, utan jag vill bara uttala den önskan, att herr statsrådet — som ju tydligen inte är främmande för att medverka vid telestyrelsens planering — måtte göra allt för att båda verkstäderna sättes i gång samtidigt. Då löser man ju denna fråga, och då kan jag försäkra att jag skulle bli nöjd och Värmland skulle bli nöjt. Vi hälsar då kommunikationsministern välkommen, när han inviger verkstaden!

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! I det särskilda yttrande som är fogat till statsutskottets utlåtande nr 128 har vi redovisat vår principiella uppfattning rörande de affärsdrivande verkens allmänna arbetsformer. Vi har velat opponera oss mot att regeringen direkt och i förväg ingriper i verkens självklara skyldighet och rätt att själva utreda och framlägga förslag angående den ur verkens synvinkel lämpligaste lokaliseringen och utformningen av verkens egna serviceorgan.

Enligt vår uppfattning borde vid denna frågas behandling ha förelegat jämförande alternativ, vilket förutsättningslöst borde ha fått utföras av verket och baserats på företagsekonomiska synpunkter.

Jag har, herr talman, bara velat göra denna kommentar till det särskilda yttrandet.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Några vägande invändningar mot vad som föreslagits i statsutskottets utlåtande nr 128 har inte gjorts här i dag. Man diskuterar dels uppdelningen av verkstäderna på två orter, Skellefteå och Kristinehamn, och dels tidpunkten för deras färdigställande.

När det gäller själva uppdelningen är det så, enligt de upplysningar vi fått, att det kanske blir en merkostnad på kort sikt, medan det på längre sikt inte kommer att medföra någon merkostnad.

Förläggningen har inte heller herr Källqvist anmärkt emot. Vad utskottet har sagt är nästan detsamma som vad departementschefen föreslagit. Man framhåller ju angelägenheten av att båda två anläggningarna samtidigt färdigställs, men vi vet ju väl svårigheterna på inversteringsområdet och behovet av arbetskraft. På grund av dylika eventuella svårigheter har man måst tillägga, att skulle tillgängliga resurser

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

inte helt förslå vill utskottet ge prioritet åt verkstaden i Skellefteå. Men jag vill än en gång understryka ytterligare, att i så fall bör eftersträvas att tidsmässigt färdigställa anläggningen i Kristinehamn i så nära anslutning som möjligt till verkstaden i Skellefteå.

Herr talman! Vad gäller lokaliseringen till de båda platserna, som i det särskilda yttrandet har behandlats, är jag givetvis inte på något sätt en vän av den ordningen, att statsministern reser omkring och ger vallöften och sedan också är tvingad att infria dem. Men detta ärende hade ju undersökts tidigare, och enligt de upplysningar vi fått skulle båda platserna vara lämpliga att förlägga dessa verkstäder på. Om under sådana förhållanden att löfte gavs finns det väl inte något speciellt att invända — Kristinehamn var ju en lämplig plats.

Med dessa kommentarer, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Herr Strandbergs inlägg gav mig anledning att säga ytterligare ett par ord.

Självfallet skall varje verksstyrelse vara involverad i en verksamhet som gäller planering och utbyggande av de egna anläggningarna. Men om man skulle följa herr Strandberg betyder det helt enkelt att regeringen inte skulle ha något inflytande på lokaliseringspolitiken, utan man skulle låta verken själva få avgöra den.

Det är en underlig inställning till lokaliseringspolitiken, och den får stå helt för högerens räkning. Den har sannoligen ingen resonans ute i bygderna.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag delar inte statsrådets uppfattning i fråga om resonansen i bygderna. Jag ber herr statsrådet ob-

servera vad jag sade: Det hade varit skäligt om vi utöver propositionens förslag också hade haft ett förutsättningslöst alternativ, som verket självt hade fått lägga fram och diskutera. Det är sedan i det sammanhang vari vi nu befinner oss, som vi skulle ta ställning till detta förutsättningslösa alternativ, och det skulle därvid kunna jämföras och jämföras med de lokaliseringssynpunkter, som självfallet både regeringen och riksdagen och vi alla är intresserade av att ta del av.

Men detta jämförande material har icke förelegat vid denna frågas behandling.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Nu preciserade sig herr Strandberg ytterligare — regeringen skall stå och vänta på förslag till lokalisering ifrån verket och själv alltså inte få ta några initiativ, därför att det då kan hända att bedömningarna inte blir riktigt gjorda.

För övrigt vill jag säga, att redan i december 1963 diskuterade departementet frågan om en lokalisering av de nya verkstäderna med telestyrelsen, och en promemoria presenterades den 25 januari 1964. Det bör herr Strandberg vara uppmärksam på.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag har varit lika uppmärksam på detta som på det förhållandet, att televerkets chef, generaldirektör Sterky, ställde sig mycket förvånad strax efter den 20 augusti 1964, liksom en av riksdagens ärade ledamöter, ledamoten i telestyrelsen herr Wedén, som inte hade någon aning om det resonemang som fördes i Kristinehamn den 20 augusti 1964.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det är ett faktum att i den promemoria som statsrådet åbero-

Ang. utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse

pade av den 25 januari 1964 förordade man ifrån verkstadsbyråns sida att det skulle byggas två verkstäder, därav en lokaliserad till Mellansverige och en till Norrland.

Det är följaktligen verkets egna önskemål — verkstadsbyråns i detta fall — som effektuerades när regeringen sedan lade fram förslaget om verkstäder i Kristinehamn och Skellefteå. Det kan omöjligen ha varit någon överraskning för herr Wedén att frågan togs upp i statsministerns tal i Kristinehamn, eftersom telestyrelsen i juni månad 1964 genom generaldirektör Sterky fick besked om de områden som var på tal.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Jag är inte alldeles övertygad om att man i dessa fall behöver utgå ifrån att de affärsmässiga och driftkostnadmässiga synpunkterna å ena sidan och de lokaliseringspolitiska synpunkterna å den andra strider mot varandra. Jag vill bara erinra om att enligt redovisningen i propositionen har ju också telestyrelsen varit inne på den sidan av saken. Telestyrelsen har framhållit, att även om alternativet med två nya verkstäder ter sig något mindre fördelaktigt för den tilltänkta kapacitetsökningen än alternativet med en enda verkstad, så kan alternativet med två verkstäder innebära fördelar genom att skapa ett gynnsammare utgångsläge för en eventuellt fortsatt utbyggnad av verkstadsrörelsen.

Jag menar att det finns all anledning för Kungl Maj:t och riksdagen att anlägga långsiktiga synpunkter. Såvitt man kan läsa ut ur telestyrelsens egna framställningar i denna fråga, så anser telestyrelsen att det på kort sikt kanske hade varit fördelaktigt med bara ett företag, men den säger också, som jag nyss nämnde, att det kanske på längre sikt är fördelaktigt att man startar den här rörelsen på två olika orter. Man har vidare varit inne på något som jag tycker är mycket väsentligt, näm-

ligen betydelsen av att det finns möjlighet att rekrytera arbetskraft och att ordna bostäder och att skaffa lämplig tomtmark, vilket kan vara lättare om man väljer alternativet med två olika företag.

Jag skulle också vilja säga en annan sak med anledning av vad herr Källqvist nyss yttrade. Han framhöll att statsrådet har understrukit att man bör bygga och färdigställa dessa två verkstäder ungefär samtidigt. Statsrådet har också anfört att televerket omgående bör inrikta sig på en produktion som innebär ett fullt utnyttjande av den tänkta kapaciteten.

Jag vill påpeka att när det gäller frågan om färdigställande av de olika projekten på en gång, så har utskottet särskilt understrukit att man skall försöka se till att dessa verkstäder byggs samtidigt. Utskottet har emellertid uttalat att det inte vill motsätta sig att man påbörjar företaget i Skellefteå först om det visar sig omöjligt att bygga båda företagen samtidigt. Utskottet och även riksdagen har, om utlåtandet bifalles, därmed kraftigt uttalat sig för att man skall försöka bygga dessa båda verkstäder på samma gång.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag är ledsn över att jag besvarar kammaren på nytt, men jag vill ju påpeka att den historieskrivning som herr Strandberg gav är ganska felaktig.

Han gör gällande att det för telestyrelsen var en fullständig överraskning att man diskuterade frågan om en lokalisering till Norrland och till Kristinehamn av varsin verkstad. Promemorian av den 25 januari 1964 är utarbetad av telestyrelsen och i den står det följande: »Den för dessa tillverkningar föreslagna verkstaden kan därför med fördel förläggas till en tätort i Norrland med tillgång på tomtmark, arbetskraft,

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut

bostäder, skolor, kommunal service samt goda kommunikationer».

Det var telestyrelsens egen formulering och den står följaktligen för telestyrelsens räkning. Sedan anmäldes och föredrogs denna promemoria vid telestyrelsens sammanträde den 9 juni. Det kan följaktligen inte ha varit en överraskning för någon när man talar om det den 16 augusti, en månad därefter.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag konstaterar bara att i promemorian finns icke här föreliggande Ortsnamn upptagna.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Efter denna debatt och de försäkringar som jag fått från kommunikationsministern och likaså från utskottets ledamöter här vill jag till slut yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion.

Punkten 1

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut

I propositionen nr 65 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för soci-

aldepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66, dels ock till Socialdepartementet: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 410 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att det inom socialdepartementet skulle inrättas ett planerings- och budgetsekretariat med utredande och samordnande funktioner. Härigenom skulle givas möjlighet att inom ramen för departementets organisation fullgöra även sådana arbetsuppgifter, för vilka den år 1958 tillsatta socialpolitiska kommittén föreslagit inrättande av ett socialpolitiskt utredningsinstitut.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* väckt motion (I: 720), i vilken hemställdes, att riksdagen måtte avslå förslaget att till socialdepartementet förlägga det av socialpolitiska kommittén föreslagna socialpolitiska utredningsinstitutet samt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad prövning av kommitténs förslag i detta avseende.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 720, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 26 februari 1965 föreslagits;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Socialdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 410 000 kronor;

II. att motionen I: 720, i vad den avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Dahln, Nyman och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 720, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Socialdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 310 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 720, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad prövning av socialpolitiska kommitténs förslag om inrättande av ett socialpolitiskt utredningsinstitut.

Dessutom hade särskilda yttranden avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Kajser, Bohman* och *Petersson*; även som

2) av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Dahln, Nyman* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! I proposition nr 65, som behandlar frågan om statsdepartementens organisation, föreslås beträffande socialdepartementet att det av socialpolitiska kommittén föreslagna socialpolitiska utredningsinstitutet skall läggas in i socialdepartementet. I motion nr 720 i denna kammare, underdeck-

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut nad av representanter för folkpartiet, centerpartiet och högern, har yrkats avslag på propositionens förslag i denna del. Vi har också till utskottsutlåtandet fogat en reservation, som ansluter sig till motionens yrkande. Vi hemställer att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad prövning av socialpolitiska kommitténs förslag om inrättande av ett socialpolitiskt utredningsinstitut.

Utskottet behandlar vårt förslag i sitt utlåtande på det sättet att utskottet skriver: »I motionen I: 720 har yrkats avslag på det framlagda organisationsförslaget, i vad avser en förstärkning av socialdepartementets utredande funktioner.»

Detta är i viss mån en omskrivning av verkligheten. Ingen har ifrågasatt att det inte inom socialdepartementet allttjämt måste bedrivas en viss utredningsverksamhet — det ligger ju i sakens natur. Vad vi föreslagit är att detta speciella institut inte skall läggas till departementet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det förslaget.

Socialpolitiska kommittén, som ju består av representanter för olika partier, bl. a. också framstående representanter för det socialdemokratiska partiet, har i stort sett varit enig då den föreslår inrättande av ett fristående socialpolitiskt institut.

Vad gäller institutets uppgifter säges det i kommitténs utlåtande, att det socialpolitiska institutet bör bilda kärnan i och svara för kontinuiteten i det statliga utredningsväsendet på socialpolitikens område. Man förutsätter alltså att detta organ skall ha mycket omfattande uppgifter. Det gäller här ett område som är synnerligen kontroversiellt och politiskt känsligt. Det är heller inget märkvärdigt att man inrättar ett särskilt institut av denna beskaffenhet. Vi har många motsvarigheter här till på andra områden, exempelvis konjunkturinstitutet, statens arbetslinnik, statens råd för byggnadsforskning, sta-

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitutens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, industriens utredningsinstitut, jordbrukets utredningsinstitut — för att nu nämnda några fristående institut, som var för sig arbetar på betydelsefulla avsnitt i samhället. Jag tror nog att man vågar säga att det socialpolitiska utredningsinstitutet kommer att få en så viktig samhällsfunktion att det är lika motiverat här som på andra områden att institutet blir helt fristående.

Det säges också i en reservation till socialpolitiska kommitténs yttrande att det socialpolitiska utredningsinstitutet har tilldelats omfattande arbetsuppgifter, och höga förväntningar har ställts på detsamma, allt mot bakgrunden av att det skall angripa och försöka lösa väsentliga och även brådskande problem i samhället. Det bör redan från starten erhålla en fast kvalificerad medarbetarstab om minst 5 och högst 10 personer, representerande olika ämnesområden. Chefen för institutet bör placeras i minst lönegrad B 4. Medelsanvisningens storlek och formerna för densamma bör omprövas. Detta är vad reservanten fru Sjövall har anfört i anslutning till socialpolitiska kommitténs betänkande. Hon ansluter sig också åtminstone i princip till tanken på ett särskilt institut, även om hon anser att vissa andra möjligheter bör prövas.

Jag upprepar, herr talman, att det här gäller ett mycket betydelsefullt samhällsavsnitt. Det är viktigt ur ekonomiska och många andra synpunkter. Men det är framför allt ett område där de politiska meningsskiljaktigheterna starkt bryter sig. Det är därför angeläget att ett organ av detta slag kan arbeta fullständigt fritt, självständigt och oberoende av de politiska växlingarna i kanslihuset.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Gustafsson, Nils-Eric*. (cp).

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Herr Jacobsson har nu redogjort för reservanternas motivering för en omprövning av socialpolitiska kommitténs förslag om ett fristående socialpolitiskt institut som ett komplement eller serviceorgan till socialdepartementets utrednings- och planeringssekretariat.

Jag intäser helt i vad herr Jacobsson här framhållit. Det måste nämligen vara av största vikt att erforderliga resurser skapas för en intensifierad och planmässig social forsknings- och utredningsverksamhet. Jag anser i likhet med reservanterna att det föreslagna sekretariatet inte helt kan fylla den uppgiften. Det kan också ifrågasättas det principiellt riktiga i att till ett departement lägga sådana uppgifter som socialpolitiska kommittén ansett att ett sådant här institut bör ha. De samordnande och planerande uppgifterna hör självfallet till departementet.

Jag vill, herr talman, erinra om att frågan om en intensifierad och planmässig social forskning varit föremål för behandling i denna kammare redan tidigare, nämligen år 1962, i anledning av allmänna beredningsutskottets då framlagda utlåtande nr 35. Till grund för utskottets utlåtande låg ett motionspar, I: 193 av herrar Tage Johansson och Lars Larsson samt II: 238 av herr Blomkvist.

Jag vill gärna läsa upp vad utskottet då anförde: »Det torde icke råda några delade meningar om att det med hänsyn till samhällsutvecklingen i allmänhet och den ökande betydelsen av samhällets insatser på det sociala området är av stor vikt att en effektiv och väl samordnad forskning kan bedrivas på lighthörande områden. Ett enligt utskottets mening i detta sammanhang angeläget önskemål är att samhällets åtgärder på socialvårdsområdet blir ingående och fortlöpande vetenskapligt belysta, så att exempelvis behov och verkningar av olika åtgärder kan klarläggas. Härigenom torde största möjliga

effektivitet kunna uppnås, och det är med hänsyn till samhällets betydande kostnader för socialvården angeläget att genom ett dylikt klarläggande kunna undvika felinvesteringar.»

Jag var, herr talman, tacksam och glad över att den här frågan kanske skulle kunna lösas och att vi skulle kunna få ett sådant här institut. Men det förslag som nu föreligger tyder inte på att utskottet på något vis har fullföljt motionärernas och socialpolitiska kommitténs tankar.

Jag tror att det för framtiden behövs ett sådant institut som reservanterna har talat om, och jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Av de två talare som vi nu har lyssnat till får man närmast det intrycket, att vi borde helt och hållet acceptera socialpolitiska kommitténs förslag om ett fristående, ganska omfattande utredningsinstitut, som skulle syssla inte bara med vanliga utredningar, utan också med analyser och åtskilligt som har med socialpolitisk verksamhet att göra.

Det kanske kan vara skäl att erinra, att när detta förslag från socialpolitiska kommittén var ute på remiss instanserna inte var lika entusiastiska som herrar Jacobsson och Nyman. Universitetskanslern förklarade sålunda i sitt remissvar att han ansåg att starka skäl talar för att ett utredningsinstitut, om ett sådant skall inrättas, bör vara placerat inom departementet. Flera andra remissinstanser ansåg att man borde fundera ytterligare på detta förslag som emanerade från socialpolitiska kommittén, och ingen av remissinstanserna ansåg så där helhjärtat att socialpolitiska kommitténs förslag var moget att nu föras ut i sinnevärlden.

När man alltså kommit till uppfattningen, att ett utredningsinstitut i denna form inte kan inrättas, har dock departementet velat få till stånd en upp- rustning av departementets eget utre-

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut dande organ. Här läser vi nästan dagligen i tidningarna att Aktiebolaget Ditt och Datt inrättar en utredningsavdelning. Minsta företag anser sig nödsakat att avdela folk för utredande uppgifter. Är det då så onormalt om socialdepartementet vill förstärka den avdelning som bl. a. är ett serviceorgan åt de parlamentariska utredningar som alla är så angelägna om? Det är nämligen inte meningen att det förstärkta utredningsorganet inom departementet på något sätt skall ersätta de parlamentariska utredningar som undan för undan förekommer, utan endast att departementet skall ha möjlighet att göra undan vissa utredningsarbeten och förbereda olika åtgärder i den reformverksamhet som alla är angelägna om.

Vi har ofta hört, inte minst under denna riksdag, att arbetet är försenat därför att propositionerna kommer för sent, och boven i dramat sägs finnas i kanslihuset. När kanslihuset vill förstärka sin kader av personal för att arbeta undan och presentera oss förslag, då vill man emellertid inte vara med, utan då vill man i stället ha ett utanförstående utredningsorgan som skall syssla både med vetenskaplig forskning och med annat.

Nu förekommer emellertid vetenskaplig forskning på det socialpolitiska området bl. a. vid våra universitet och andra undervisningsinstitutioner. Den är alltså inte eftersatt. Dessutom har den saken egentligen inte med detta att göra, utan här är det fråga om en upp- rustning av departementets egen personalstyrka, vilket är en intern angelägenhet för departementet. Jag kan inte förstå att oppositionen vill göra en stor politisk sak av detta. Här är det ju inte fråga om att göra någonting som är särskilt märkvärdigt, utan bara om att åstadkomma en förstärkning. Jag anser att vi har råd att vara med om den. Den kommer att vara till nytta och gagn för riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! När socialpolitiska kommittén kommit till den slutsats, till vilken den kommit, skulle jag föreställa mig att det har skett efter noggrant och moget övervägande och att det ligger starka skäl bakom dess ståndpunktstagande.

Herr Birger Andersson säger att vi klagar på att departementen inte lämnar sina propositioner i tid och att riksdagsarbetet därför inte löper på ett önskvärt sätt men att vi motsätter oss en ytterligare förstärkning i departementen. Vi motsätter oss inte en förstärkning i och för sig, men vi motsätter oss att i departementen skall läggas in funktioner som vi av andra skäl anser lämpligen bör ligga utanför desamma. Det kan inte såvitt jag förstår på något sätt innebära att vi beskär departementens möjligheter att fullgöra sina naturliga funktioner.

Vidare säger herr Birger Andersson att vi vill försöka göra en storpolitisk sak av denna fråga. Min avsikt har inte varit att på något sätt dramatisera detta ärende. Jag tror inte att det är någon särskilt storpolitisk sak, men jag vill erinra om att det socialpolitiska fältet är av mycket stor omfattning. Vi har här att göra med ett område som även ekonomiskt betyder oerhört mycket och som tar en avsevärd del av den samlade budgeten i anspråk.

Det finns i utskottsutlåtandet en mening som jag särskilt uppmärksammat, nämligen när utskottet skriver: »I den mån motionen I: 720 innebär minskning av den i propositionen föreslagna personalen för planerings-, samordnings- och utredningsuppgifter inom departementet motsätter sig utskottet detta.» När man läser den meningen förefaller det nästan som om utskottet haft den uppfattningen att om vi inte avser någon minskning av personalen så skulle utskottet möjligen kunna biträda vårt förslag. Detta är en reservation som jag inkasserar med ett visst intresse.

Slutligen säger utskottet: »Utskottet

vill inte medverka till en beskärning av de resurser som enligt departementschefens bedömande erfordras för att bedriva en fortsatt reformpolitik.» Denna skrivning är, om jag får lov att använda det uttrycket, en aning demagogisk. Man får av den lätt intrycket att reservanterna skulle vara ute för att försöka stoppa en pågående reformpolitik. Jag tror att det är att lägga in i reservanternas resonemang någonting som under inga förhållanden har plats där.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Den recension av utskottets skrivning som herr Jacobsson gjorde sig skyldig till, nämligen att den skulle vara demagogisk, får stå för herr Jacobssons egen räkning.

Herr Jacobsson förmodade att socialpolitiska kommittén framlagt sitt förslag efter moget övervägande, och det betvivlar inte heller jag, men jag utgår från att även remissinstanserna efter moget övervägande funnit sig inte kunna acceptera socialpolitiska kommitténs förslag.

När jag i mitt tidigare inlägg gjorde gällande att det var en politisk historia som ligger bakom oppositionens ställningstagande så viftar herr Jacobsson bort den saken. Det får han ju göra, men denna debatt är ju — det skall vi erinra oss — ingenting annat än en fortsättning av den debatt som vi hade i förra veckan om departementalreformen. I samband med förslagen om vissa reformer i kanslihuset väcktes ju en del motioner. I en motion — jag minns nu inte i vilken, men den hade i varje fall inte med detta avsnitt att göra — gjordes med mycket stor emfas gällande att om reformen förverkligades skulle vi få ministerstyre här i landet. Om departementen rustas upp och får nödigt antal tjänstemän för att det arbete som riksdagen fordrar skall kunna fullgöras, leder detta till ministerstyre. Detta är väl ändå att politisera det hela åtskilligt.

Jag skall inte inlåta mig på någon längre polemik mot herr Jacobsson. Jag förstår att vi har motsatta uppfattningar; han envisas med sin uppfattning och jag anser att jag har rätt. Vi kan väl inte övertyga varandra, men så mycket kan vi väl ändå vara överens om, att avsikten med denna förstärkning av socialdepartementet är att ge de utredande organen i departementet resurser så att de kan arbeta på det sätt som riksdagen i vanliga fall finner önskvärt.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Jacobsson vände sig något indignerat mot den skrivning som föreligger i utskottets utlåtande, vari det bl. a. heter: »Utskottet vill inte medverka till en beskränning av de resurser som enligt departementschefens bedömande erfordras för att bedriva en fortsatt reformpolitik.» Han antydde att detta skulle ha smak av demagogi och sade att han alls icke ville vara med om en reduktion. Men vänder man på bladet framgår det ju mycket klart på sid. 11, att vad reservanternas vill är att reducera avlöningsstaten med i runt tal 100 000 kr. i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Reservanternas vill med andra ord helt enkelt reducera de enligt vår bedömning i hög grad önskvärda förstärkningar som har föreslagits.

Herr talman! Jag begärde kanske ändå inte ordet endast för att säga detta. Jag har en känsla av att det kommit att bli oklarheter på många punkter i den här frågan. Om man läser reservationen — och det har jag försökt göra noggrant — så sägs där: »Utskottet finner det vara av största vikt att erforderliga resurser för en intensifierad och planmässig social — observera — *forsknings-* och utredningsverksamhet skapas. Enligt utskottets mening kan den i propositionen föreslagna lösningen inte tillgodose de behov som föreligger på detta område. Även ur princi-

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut piell synpunkt finner utskottet det mindre lämpligt att förlägga denna forsknings- och utredningsverksamhet till socialdepartementet.» Med denna hänvisning vänder man sig alltså mot det föreliggande förslaget.

Nu vill jag påpeka att socialpolitiska kommitténs förslag inte avsåg något institut för social forskning utan ett socialt utredningsinstitut. Den verkliga tyngden låg på utredningar som kunde bilda grundvalen för praktiska åtgärder. Tanken var inte att institutet skulle starta större utredningar på egen hand, utan regeringen skulle ställa medel till förfogande från kommittéanslaget. Vi har nu föreslagit att dessa delar av utredningsverksamheten skall flyttas in i departementet, men vi avser inte att bedriva någon social forskning i största allmänhet utan endast sådant utredningsarbete som kan och bör ske inom departementet helt enkelt såsom grundval för det angelägna sociala reformarbetet. Jag vill gärna understryka vad herr Birger Andersson redan sagt, att det inte är fråga om att på detta sätt göra de parlamentariska kommittéerna överflödiga. Den som emellertid tror, att det här är fråga om forskning, har verkligen fått det mesta om bakfoten.

Herr talman! Jag skulle kanske ha förstätt reservanternas, om de begärt ett anslag för social forskning utan att beskära regeringsförslaget, men här berövar man regeringen resurser utan att sätta något annat i stället, och det är detta som gör att reservationen och reservanternas argumentation i varje fall för mig framstår som mycket egenomlig.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag kan inte heller undgå en känsla av att statsrådets argumentering är en aning överraskande.

Naturligtvis kan man diskutera vad som är forskning och vad som är utredningsverksamhet på detta område. Socialpolitiska kommittén har sagt att

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut

det här institutet skall ägna sig åt planering och analys av de sociala problemen, och jag föreställer mig att just begreppen analys och forskning i många fall ligger varandra snubblande nära; även om man givetvis kan ge dem olika innebörd tror jag att de i viss utsträckning ligger på ungefär samma plan.

Sedan säger statsrådet att vi reservanter vill begränsa departementets resurser men inte vill sätta någonting annat i stället. Det är väl ändå inte riktigt överensstämmande med verkliga förhållandet. Vi vill ju inrätta det socialpolitiska institutet — att vi sedan i reservationen säger: »Av de föreslagna tjänsterna torde ett kansliråd i B 3 jämte en tjänsteman i kvalificerad ställning bli överflödiga», betyder ju bara att vi anser att när institutet lägges utanför departementet kommer det inte att belasta departementet med arbetsuppgifter, och då bör ju även personalkadern i någon mån kunna minskas. Vi tycker att den föreslagna minskningen är ytterst liten med hänsyn till de stora arbetsuppgifter som utredningsinstitutet skall ha. I övrigt motsätter vi oss ju inte den begärda förstärkningen av departementets personal.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag tror att kammaren håller mig räkning för om jag inte förlänger debatten alltför mycket, men jag vill ändå i korthet bemöta herr Jacobsson på ett par punkter.

Herr Jacobsson är mycket generös när han kommenterar reservationen, men det är en generositet som i varje fall jag vill omgärda med många citationstecken. Vad det här gäller är helt enkelt att i departementet få ökade möjligheter till insatser på en rad ytterst angelägna områden, och möjligheter från den 1 juli. Det torde inte vara herr Jacobsson obekant att en rad stora frågor är under beredning, och som herr Birger Andersson sade har riksdagen

naturligtvis anledning att begära att de framlägges i så god tid som möjligt.

Det finns många stora frågor. Jag skall inte redovisa dem i detalj. Framför oss ligger dock bland annat en mycket stor och väsentlig fråga, som gäller sjukförsäkringen. Jag skall på intet sätt tolka in detta i någon kommentar, att reservanterna är ute efter att i olika avseenden minska våra möjligheter till insatser, men hela detta sätt att liksom koppla denna reservation till departementet för att helt enkelt stoppa våra möjligheter till en, som jag anser, mycket rimlig förstärkning, herr Jacobsson, har jag tillåtit mig att reagera mot från denna talarstol.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag vill bara i korthet upprepa, att vi föreslår en minskning med två befattningar i socialdepartementet. Om utredningsinstitutet skall ha den omfattning som exempelvis reservanten fru Sjövall har tänkt sig, nämligen att det skall ha en fast och kvalificerad medarbetarstab på minst fem och sannolikt tio personer och dessa skall inordnas i departementet, innebär detta en arbetsbelastning, som måste vara ganska betänklig. Jag kan inte se annat än att det skulle öka departementets möjligheter att ägna sig åt andra arbetsuppgifter om man kunde lägga detta utredningsinstitut utanför departementet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 114 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 39.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill passa på tillfället att meddela, att plena hålles på fredag dels kl. 11.00, dels kl. 19.30 samt att gemensam omröstning äger rum vid början av sistnämnda plenum.

Det synes mig som om vårsessionen skall kunna avslutas på fredag kväll.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

Om ett socialpolitiskt utredningsinstitut
getåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till civildepartementet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

Detta utlåtande var indelat i två avdelningar, nämligen

I. Utbildning av folk- och småskollärare, speciallärare, förskollärare m. m. samt lärare vid yrkesundervisningen m. m.; ävensom

II. Anslagsberäkningar för budgetåret 1965/66.

Den senare avdelningen var indelad i 39 särskilda, med 1—39 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande avdelningsvis och avdelningen II punktvis.

Avdelningen I**Ang. utbildning av förskollärare, m. m.**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 79, hade Kungl. Maj:t bland annat föreslagit riksdagen att beträffande förslagen i propositionen avseende utbildning av folk- och småskollärare, speciallärare, förskollärare m. m. samt lärare vid yrkesundervisningen m. m.

a) besluta, att utbildningen av folk- och småskollärare under budgetåret 1965/66 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

b) besluta, att speciallärarutbildningen från och med budgetåret 1965/66 skulle organiseras och dimensioneras i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

c) besluta, att förskollärarutbildningen under budgetåret 1965/66 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

d) besluta, att utbildningen av lärare vid yrkesundervisningen under budgetåret 1965/66 skulle hava i huvudsak den omfattning, som departementschefen förordat.

Till behandling i samband härmed hade utskottet förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ernulf m. fl.* (I: 664) och den andra inom andra kammaren av fru *Hörn-lund m. fl.* (II: 790), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, ett förskoleseminarium från och med budgetåret 1965/66 skulle inrättas i Borås;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Lidgard* (I: 699), samt den andra inom andra kammaren av fröken *Ljungberg m. fl.* (II: 824), i vilka anhållits, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 79 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den ytterligare utbildning av lägstadielärare, varom förslag framlagts i propositionen, borde i största möjliga utsträckning jämnt fördelas på två- och treårig linje, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den ytterligare utbildning av mellanstadielärare, varom förslag framlagts i propositionen, borde i största möjliga utsträckning jämnt fördelas på två- och fyraårig linje;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Werbros* väckt motion (II: 479).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande avdelningen av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 699 och II: 824, såvitt nu vore i fråga, besluta, att utbildningen av folk- och småskollärare under budgetåret 1965/66 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

2. att riksdagen måtte besluta, att speciallärarutbildningen från och med budgetåret 1965/66 skulle organiseras och dimensioneras i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

3. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 664 och II: 790, såvitt nu

vore i fråga, besluta, att ett förskoleseminarium skulle inrättas i Borås från och med budgetåret 1965/66;

4. att motionen II: 479, om utredning angående inrättande av ett förskoleseminarium i Halmstad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att riksdagen måtte besluta, att förskollärarytbildningen under budgetåret 1965/66 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet förordat;

6. att riksdagen måtte besluta, att utbildningen av lärare vid yrkesundervisningen under budgetåret 1965/66 skulle hava i huvudsak den omfattning, som i statsrådsprotokollet förordats.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström, Einar Persson, Fritz Persson* och *Rikard Svensson*, fru *Wallentheim* samt herrar *Mårtensson, Bertil Petersson, Rönnberg, Karlsson* i *Olofström, Mellqvist, Arvidson* och *Blomkvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 och 5 hemställa,

3. att motionerna I: 664 och II: 790, i vad de avsåge inrättande av ett förskoleseminarium i Borås, icke måtte bifallas av riksdagen;

5. att riksdagen måtte besluta, att förskollärarytbildningen under budgetåret 1965/66 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats.

Fru **WALLENTHEIM** (s):

Herr talman! Vi behöver lekskolor, daghem och fritidshem. Behovet och omfattningen varierar naturligtvis på olika orter. Jag tillhör dem som med glädje hälsar samhällets och alla andras ansträngningar för att förmå kommunerna att bygga flera daghem och inrätta flera fritidsplatser som det odiskutabelt viktigaste. Tyvärr och helt obegripligt behövs det ett hårt missionsarbete för den saken. Kan man undra över om av dubbelarbete och oro pres-

Ang. utbildning av förskollärare, m. m. sade mödrar, i nödsituation i fråga om barntillsynen, känner förbittring, exempelvis på myndigheterna i Lidingö, som så markant, ensidigt och förtjust har satsat på lekskolorna? Jag gör det i varje fall inte.

Det borde inte vara nödvändigt att någonstans behöva argumentera för de ensamstående mödrarnas behov av daghemsplatser. Arbeta och förtjäna måste de, och de reder sig sannerligen i vanliga fall inte med några timmars förtjänster. Vad jag här bara skall slå fast är att de flesta av dem är fjärran från den trygghet, det välstånd som sägs råda i det här landet och som ju också gör det för många. Vi vet väl att utnyttjandet av vår enda stora arbetskraftsreserv tvingar annars oförstående och kallsinniga att tänka om, att satsa hårt och snabbt på goda barntillsynsanordningar, särskilt på håll där de har mäktiga tillskyndare i vissa näringskretsar. Att sådana barntillsynsanordningar är nödvändiga, om vi skall ha några förutsättningar att få nytta av det framtida goda som tekniker och andra ställer i utsikt, tycker jag vid det här laget borde vara en ganska allmän insikt.

För ensamma mödrar och dito fäder med vårdnadsuppgifter liksom för föräldrar — ty det är bådas ansvar och angelägenhet det gäller — är förskoleåren givetvis det svåraste att ordna för. Men det blir väl alltmer tydligt att skolbarn en bra bit upp i tonåren också har behov av tillsyn på fritidshem. Som skolöverstyrelsen påpekat kräver även fritidshemmens personal en bra och adekvat utbildning, och någon sådan finns inte nu. Det redovisas att av fritidshemmens personal ungefär 50 procent består av förskollärare. Det kan knappast vara att ha rätt man på rätt plats. Snabba åtgärder för att bygga ut denna utbildning skulle uppenbarligen vara ett intresse som vi alla skulle kunna samlas kring.

Jag är helt ense med majoriteten om att bristen på förskollärare är en be-

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

svärande flaskhals, som försvårar och framöver direkt hindrar en önskad utbyggnad av barnstugeverksamheten, om den inte kan bemästras med en utbyggd och intensiv förskollärarytbildning.

När man nu vet att den aktuella bristen på förskollärare är cirka 1 000 — att de senaste årens betydligt ökade utbildningskapacitet bara balanseras av den pågående utbyggnaden av barnstugeverksamheten, då man vill och förväntar, att alla förnuftiga kommunalmän av båda könen — utan alltför mycken tövan — skall finna det inhumant mot både kvinnor och barn och ekonomiskt skattemässigt att ha permanenta köllistor till daghem och fritidshem. Då skulle väl mina här framförda allmänna synpunkter logiskt ha lett till att jag hade sällat mig till utskottsmajoriteten. Att jag inte har gjort det beror på att jag undertecknat ett betänkande om utbildning för icke anstaltsledande personal på barnanstalter och att jag i en ingalunda lätt intressekonflikt har känt mig tvingad att ansluta mig till den mening som vid omröstningen i statsutskottet hamnat i minoritet.

Det är för barnanstalternas del inte fråga om en utbildning av personal för omhändertagande av barn för halv- eller heltidsvård, barn som har föräldrakontakt varje dag, utan om olika grupper av barn — dels barnhemsbarn, dels skadade, utvecklingsstörda barn som vistas större delen av, ja ofta under hela sin uppväxtperiod, på en institution, och som ibland ligger mycket långt från hemorten. Det rör sig om institutioner, där en mycket stor del av den personal som skall vårda och fostra barnen — vara i mors och fars ställe — har en bristfällig utbildning eller saknar en sådan helt och hållet. Dessa institutioner hade 1960—1961 en årlig personalomsättning på drygt 25 procent. Den kan knappast förväntas bli mycket lägre utan en personalutbildning och därmed förknippade utsikter till bättre villkor för de anställda. Vad

en sådan personalomsättning betyder för barnens trygghet och trivsel kräver ingen närmare belysning.

Barnanstaltsutredningen fann att vid de till barnavårdsskolor omorganisera- de barnsköterskeskolorna skulle behöva utbildas 1 600 elever årligen mot 850. Av dessa 1 600 beräknades med samma omsättningsprocent och samma personaltäthet cirka 700 årligen behöva gå till de institutioner som omfattades av utredningsarbetet, d. v. s., förutom barnhem, skolor för döva och blinda, vanförestalter o. s. v. Resten skulle gå till sjukhem, daghem och till vidareutbildning, exempelvis förskoleseminarieutbildning.

Departementschefen underströk med kraft i proposition nr 68/1964, liksom genomgående remissinstanserna, barnanstaltsutredningens mening att anordnandet av en utbildning som svarar mot den icke anstaltsledande personalens ansvar och ofta mycket svåra och påfrestande arbete var en angelägenhet som kräver en snabb lösning. Vårt stora dilemma här i dag är att utbilda denna anstaltspersonal, och för förskollärare krävs utbildning och tillgång till praktikinstitutioner och praktikhandledare och att denna tillgång, trots socialstyrelsens beredvillighet att liberalisera sina bedömningar vid praktikantintagning, är helt otillräcklig och utgör ett avgörande hinder för våra utbildningsönskemål i detta sammanhang.

Det är i detta läge som jag med intresse och erkänsla tagit del av skolöverstyrelsens försök att finna praktiska utvägar att tillgodose dessa två trängande utbildningsbehov och departementschefens klart uttalade vilja att främja dessa ansträngningar.

Den försöksverksamhet som bedrivits sedan läsåret 1964/65 vid Göteborgsseminariet innebär att den praktiska delen av förskollärarytbildningen i barngrupper och under behörig praktikhandledare reduceras till hälften och ersättes med auskultationer och obser-

vationer vid barnstugor som icke är godkända som övningsinstitutioner, och vidare att utrymmet för teoretiska studier ökas för att ge bättre stöd åt en på detta sätt upplagd praktisk undervisning. Med undantag för de elever som i Göteborg påbörjat sin utbildning efter denna nya läroplan skall försöksverksamheten enligt propositionens förslag förläggas till det nya Umeåseminariet, som vi har att fatta beslut om, ja, som är en förutsättning för det.

Jag har nu förstått att invändningar reses mot en på detta sätt förändrad förskoleutbildning. Ingen människa kan naturligtvis vara glad över att den praktiska delen av en undervisning, som experter funnit nödvändig och som även lekmän sätter pris på, blir för hårt beskuren. Om man tror sig inte kunna godta de avvägningar i saken som skolöverstyrelsens sakkunniga rekommenderar, då är min fråga: Vad skall vi göra inför den bistra realiteten att praktikresurserna med nu gällande läroplan för förskollärarytbildning inte räcker till för att tillgodose ett annat — som jag hoppas alla instämmer i — angeläget utbildningskrav? För min del måste jag fästa stora förhoppningar vid den på Kungl. Maj:ts uppdrag inom skolöverstyrelsen pågående översynen av förskollärarytbildningen, som väntas leda till förslag redan i samband med ämbetsverkets äskande i höst för budgetåret 1966/67. Jag utgår därvid naturligtvis ifrån att den ytterligare kraftiga ökning av utbildningskapaciteten som därmed ställes i utsikt genom omläggningen av läroplanen baseras på faktiska möjligheter och undervisningsmässigt godtagbara förutsättningar. Nya årskullar av förskollärare, som inte kan klara av sina arbetsuppgifter, är det naturligtvis ingen som vill ha. Jag hoppas således att de förslag som i höst presenteras skall ge anvisning på lösningar av detta problem som kan accepteras av båda sidor i dagens debatt. Det kan dock knappast ske, om man

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.
inte vill se till olika utbildningsbehov med förståelse och kompromissvilja.

Det har, herr talman, varit mig omöjligt att med vetskap om det enligt allas mening länge bestående trycket på förskollärarytbildningen ansluta mig till utskottsmajoritetens linje. Jag kan inte inse annat än att den medför en krympning av de redan nu snäva möjligheterna att realisera riksdagens förra året fattade beslut om barnanstaltspersonalens utbildning. Jag förstår naturligtvis att i och med ett eventuellt beslut i dag om ett seminarium i Borås skulle det ökade lärartillskottet leda till att antalet praktikinstitutioner snabbare blir större än om vi går på departementschefens linje. Men den fördelen kan man bara inhösta de närmaste åren. Jag tycker inte att det argumentet väger tungt, då ett bifall till propositionen ger rejäla utsikter till ett i jämförelse med majoritetsförslaget betydligt större sådant tillskott och detta mycket snart.

Att fatta ett beslut i dag om ett seminarium också i Borås, men för detta med en traditionell uppläggning av undervisningen och detta inför ett så gott som avslutat utredningsarbete och aviserade omorganisationsförslag, kan jag inte tycka vara lämpligt, även om vi har brått med att förstärka utbildningsresurserna. Dessutom skulle vi väl därmed göra ett avsteg från en behandlingsgång som vi i vanliga fall i sådana lägen följer i detta hus. Jag är rädd för att ett bifall till majoritetsförslaget kan just under dessa förhållanden senare tas till intäkt för att riksdagen tagit ställning i princip till huru förskoleutbildningen skall vara utformad. Det kanske är en överdriven farhåga, men jag hyser den.

Allt sammantaget innebär för mig sålunda en risk för att genomförandet av den icke anstaltledande personalens utbildning kommer att skjutas än längre fram i tiden, i varje fall försvåras och genomföras långsammare. Det är dessa

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

bedömningar som lett mig fram till min ståndpunkt.

Det är med ledsnad och olust som jag därmed har kommit på tvären mot majoritetens och en stor kvinnoopi- nions önskemål, som jag har den största känsla och förståelse för. Jag har de dystraste erfarenheter på nära håll av bristen på daghemsplatser. Jag är helt övertygad om att vi behöver ytterligare tillskott till seminarieplatser utöver Umeåseminariet. Jag är också överty- gad om att många tungt vägande skäl ta- lar för att Borås är en bra plats för ett förskoleseminarium, och jag hoppas att staden skall få det, så snart linjerna klarnat. Med den tilltro som jag har till departementschefens klart uttalade vilja att så långt som möjligt och så snabbt som möjligt tillgodose båda des- sa aktuella och trängande utbildnings- krav, tror jag inte att det behöver dröja så länge. Jag tror följaktligen inte att det är klokt att i nuläget gå längre än som föreslagits i propositionen.

Med det anförda yrkar jag, herr tal- man, bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! På många punkter kan jag instämma i vad fru Wallentheim här anförde, och jag skall då — för att inte göra debatten onödigt lång — inte beröra de speciella avsnitt som fru Wallentheim här har vidrört.

Jag vill då först, herr talman, erinra om den nuvarande situationen på det- ta område när det gäller förskolorna. Vi har nu förskoleseminarier i Gävle, Göteborg, Jönköping, Luleå, Malmö, Norrköping, Stockholm, Uppsala och Örebro. Departementschefen föreslår nu också att ett förskoleseminarium upp- rättas i mellersta Norrland, i Umeå.

Skolöverstyrelsen har gjort en ingåen- de undersökning på detta område och har därvid inhämtat uppgifter från kommunerna angående behovet av för- skollärare vid samtliga förekommande barnstugor m. m. Enligt de kommunala

uppgifterna fanns år 1964 2 364 förskol- lärartjänster, av vilka 260 upprätthölls av personer utan förskollärarytbild- ning. År 1970 har behovet av antalet sådana tjänster i runt tal beräknats till 4 300.

Skolöverstyrelsen beräknar att där- utöver föreligger ett dolt behov av för- skollärartjänster vid bl. a. barnstugor och uppskattar antalet till 1 000. Totalt skulle alltså år 1970 behovet av antalet förskollärare vara omkring 5 300. Detta behov motsvaras av 5 315 tjänstgörande förskollärare år 1970, om examinatio- nen beräknas öka till 1 056 samma år. Denna examination kan åstadkommas inom nuvarande seminarieorganisation jämte Umeå, om undervisningen lägges om i princip i enlighet med den skiss som redovisats i reservationen. Even- tuellt kommer behovet av förskollärare att öka mer än som ovan beräknats; 1963 års samarbetskommitté — arbets- marknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen — för stimulering av utbyggnadstakten beträffande barnstugor samt expert- gruppen inom familjeberedningen har anförts detta.

Skolöverstyrelsens översyn av för- skollärarytbildningen har enligt mitt sätt att se den allra största betydelse. I Kungl. Maj:ts proposition 1964:68 föreslogs bl. a. fortsatt utbyggnad av förskoleseminarierna. Statsutskottet underströk behovet av detta. Enligt de be- räkningar som gjorts inom skolöversty- relsen kan de år 1966 och 1967 inrätta- de förskollärartjänsterna förväntas bli besatta med examinerade förskollärare genom att den befintliga seminarieor- ganisationen utökas med 3 intagnings- klasser och genom att ett nytt semina- rium i Umeå inrättas. Behov av ytter- ligare förskoleseminarium synes sålun- da icke föreligga enligt skolöverstyrel- sens utredning, men dessutom måste vi nästa år ta ställning till det förslag, som den av riksdagen tidigare godkän- da översynen ger anledning till och som fru Wallentheim här berört.

Herr talman! Jag anser för min del att detta utgör grunden till det hela. På ansvarigt håll, nämligen hos skolöverstyrelsen, har man alltså gjort denna ingående undersökning av behovet.

Budgetåret 1962/63 fanns det 7 seminarier med 11 intagningsklasser och antalet intagna elever var 289. Dessa elever fick sin examen år 1964. Budgetåret 1963/64 fanns det 9 seminarier med 17 intagningsklasser och ett elevantal av 470. Dessa elever examinerades alltså i år. Budgetåret 1964/65 fanns det 11 seminarier med 22 intagningsklasser, och antalet intagna beräknas till 660. Dessa blir färdiga 1966. Budgetåret 1965/66 skall det enligt Kungl. Maj:ts förslag finnas 12 seminarier med 27 intagningsklasser och ett elevantal av 810. Dessa beräknas vara färdiga 1967.

I likhet med fru Wallentheim vill jag beklaga att kommunerna på många håll inte har visat sig speciellt intresserade av de skolor, som har behov av de lärare vi nu talar om, men jag har tidigare här i kammaren berört den detaljen. Jag har på förekommen anledning undersökt denna fråga noga och kommit fram till att kostnaderna är så höga, att kommunerna avskräcks för att gå in för denna verksamhet, särskilt vad gäller daghemmen. Man försöker i stället att få s. k. föräldrardaghem, som visat sig vara betydligt billigare. Vad som är att göra på den punkten är kanske inte så lätt att avgöra i dagens läge, men faktum är att skall vi kunna använda den kvinnliga arbetskraften på arbetsmarknaden, ser jag ingen annan utväg i dessa fall än att vi kan få bygga ut daghemsverksamheten. Det är ju också mot den bakgrunden som skolöverstyrelsen har gjort sin utredning. Med det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt och som redovisas i en del reservationer till detta utlåtande nr 121 anser jag att vi, såvitt vi nu kan se, skall kunna möta framtiden med ganska goda förutsättningar.

Utskottsmajoriteten har utan vidare utredning föreslagit ett nytt seminarium

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

i Borås. Jag vill inte alls yttra mig om valet av seminarieort — det är möjligt att Borås är lika lämplig som någon annan stad i detta fall — men nog blir jag något förvånad i varje fall när man efter den grundliga utredning som skolöverstyrelsen företagit på detta område väcker en motion av det slag som här har åberopats. Jag har kanske rättighet att vara litet förvånad över den saken. Alla som på något sätt varit med och startat en ny utbildningsanstalt vet vilka svårigheter det skulle bli att få till stånd detta seminarium på så få månader som återstår. Om det sedan kan bli svårt att få lärare kan jag inte yttra mig om, men jag misstänker att om det lyckas, kanske det blir på bekostnad av något av våra redan nu befintliga seminarier.

Vad vi har anfört från reservanternas sida tror jag är mycket bärande, men jag är, herr talman, mycket väl medveten om att det är svårt att på detta område få en saklig överläggning. Jag inser att vi här kommer in på känsliga områden, som det egentligen inte går att diskutera, utan var och en får kort och gott ha sin uppfattning. Det är kanske mer eller mindre meningslöst att ens försöka få en saklig överläggning på denna punkt.

Med detta ber jag, herr talman, att bekräftande statsutskottets utlåtande nr 121 få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall inte alls bli långvarig i detta resonemang om förskolorna. Dels har tiden skridit snabbt i dag och dels har andra kammarens beslut i denna fråga utfallit med sådana röstsiffror att frågan ligger väl till för utskottsmajoritetens förslag.

Beträffande herr Näsströms sista yttrande vill jag ändå säga, att han inte skall så att säga slå sig för sitt bröst och påstå att han ensam besitter sakens sanning på detta område. Motionen och utskottets förslag är också ganska klart motiverade.

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

Jag vill erinra om att det föreligger en mycket stor brist även på det här diskuterade området om förskolläraryt- bildningen. Hela debatten om förskolefrågan är ju egentligen av förhållandevis ungt datum. Jag kan i förbigående nämna, att vi i fjol här i riksdagen med ganska god majoritet tog ett förslag om en utredning av förskoleverksamheten. Det visar tydligt att man gärna vill göra någonting för att lösa denna fråga.

Jag skall inte heller ingå på det resonemang som fru Wallentheim var inne på, ty jag vet att motionärerna och andra intresserade kommer att ta upp det i debatten. Låt mig bara säga, att när utvecklingen går mot att mödrarna mer och mer sysslar med förvärvsarbete, är det angeläget att barnen i den aktiva förskoleåldern blir sysselsatta, väl och aktivt sysselsatta i förskolor, lekskolor och kanhända även barndaghem.

När man i reservationen hänvisar till vanskligheten att nu utöka utbildningen, när skolöverstyrelsen ännu inte är klar med sin utredning — jag antar att den kommer att medge en ännu större kapacitet i utbildningen — kan jag inte finna att det är något skäl mot en förnuftig utökning, och jag vill bestämt säga ifrån, att när utskottsmajoriteten har stannat för denna motion om Borås, är det på inget sätt lokalpatriotiskt betingat. Utskottsmajoriteten finner att det är gagneligt för hela förskolläraryt- bildningen.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i föreliggande utlåtande.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson framhåller att det är oriktigt att bara herr Näsström besitter sakkunskap på detta område. Jag blev mycket förvånad över detta hans yttrande, även om jag skulle förstå innehållet i det. Jag tycker ändå det är egendomligt att herr

Thorsten Larsson har förbisett att vi först har 12 reservanter, och jag var alltså inte ensam ens där. Jag utgår sedan från att majoriteten av kammarens ledamöter har läst igenom denna fråga så noggrant att de inser att man kan följa reservationen utan att skada den viktiga del av utbildningsverksamheten det här gäller.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara till detta säga att jag med det yttrande jag gjorde helt enkelt menade att även utskottsmajoriteten kan ha en saklig grund för sitt ställningstagande. Jag vill erinra om att herr Näsström sade att det inte är lönt att resonera i denna fråga, eftersom det är känslorna som avgör saken. Det är nog inte helt riktigt.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! När det är tidsnöd är oftast det lämpligaste en riksdagsledamot kan göra att endast resa sig och be att få instämna med en eller flera av de föregående talarna. Jag kan emellertid inte använda mig av denna utväg i dag, därför att jag tycker det finns ytterligare en del fakta och synpunkter som måste läggas fram i denna debatt. Jag kan instämna i mycket av vad fru Wallentheim sade, när hon utvecklade nödvändigheten av att få bättre utbildning och ökade resurser för personalen i dag och i framtiden. Jag skulle också kunna instämna i allt vad herr Thorsten Larsson tidigare har framhållit från talarstolen, men jag vill på det allra bestämdaste protestera mot vad herr Näsström sade, nämligen att det är risk för att det blir någon sorts känslodebatt. Det har varit oerhört välgörande att märka på senare år med vilken realism och avsaknad av alla känslöengagemang som kommunalmän och statliga experter, långt ifrån endast kvinnoorganisationerna, har tagit ställning till dessa frågor.

Jag vill gärna komplettera fru Wallentheims inlägg med att säga att det ingalunda endast är från kvinnoorganisationer som det föreligger en stor opinionsstorm. Vi har framför allt på senare tid kunnat märka en stark opinion även från kommunalmän och stadsplanerare då det gäller att skaffa ett ökat antal daghemsplatser. Vi har sett hur en hel rad av de stora städerna och framför allt de allra största, Stockholm och Göteborg, har signalerat nära nog en fördubbling av antalet daghemsplatser.

Vi vet att det har varit svårigheter att få i gång byggen för att få lokaler till daghemmen, men vi vet också att bristen på förskollärare utgör en stor svårighet. Jag vågar bestämt hävda att skolöverstyrelsens beräkningar är tagna i underkant. Skolöverstyrelsen har gjort en beräkning av behovet av antalet förskollärare fram till 1970-talet, men enligt de andra uträkningar som har gjorts bl. a. av den stora landsorganisationen och de samarbetsorgan som har bildats för att utreda frågorna, har man kommit fram till att det behövs ytterligare ett par hundra förskollärare utöver skolöverstyrelsens beräkningar. Därför framhöll också statsutskottet i en skrivelse i fjol, att man bör undersöka var man kan öka utbildningsmöjligheterna, och redan i fjol talade man om möjligheterna av att förlägga ytterligare förskoleseminarier till en stad där det finns gott om institutioner och gott om kvinnlig arbetskraft. I det sammanhanget nämnde statsutskottet Borås. Seminariet i Borås har med andra ord varit under diskussion långt tidigare än i dag, och jag vill för kammarens ledamöter påpeka att den reservation som är fogad till statsutskottets utlåtande visserligen endast upptar socialdemokrater, men att bland dem som tillstyrker statsutskottets utlåtande och som önskar detta förskoleseminarium i Borås finns det i andra kammaren ett par av mina partikamrater. Jag står här själv och talar i egenskap av motionär

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

i detta ärende. Jag är motionär tillsammans med en hel rad partikamrater, bl. a. Sigrid Ekendahl, Nils Kellgren, Mary Holmqvist och Ingvar Carlsson.

Andra kammaren har redan givit sitt votum för önskvärdheten av att få ytterligare ett förskoleseminarium i Borås. Jag tror att man måste försöka hålla klart i minnet att här tar vi inte ställning till någon som helst principfråga. Jag tycker att statsutskottets majoritet, som tillstyrker förskoleseminariet i Borås, mycket klart har sagt ifrån att man i dag inte tar ställning till de överväganden om en viss förändring i förskollärarytbildningen som håller på att göras inom skolöverstyrelsen. Denna utredning har inte lagts fram ännu, och man säger att man i dag ännu inte kan ta ställning till den. Ja, man har över huvud taget inte tagit upp principfrågan. Man har endast helt realistiskt sagt sig, att de överväganden som kommer att lämnas fram från skolöverstyrelsen inte kan få någon verkan tidigare än från läsåret 1966/67, medan vi har möjligheter att redan nästa höst kunna starta detta förskoleseminarium i Borås.

Man säger att det finns erforderlig tillgång på förskollärare för handledning av dessa seminarieelever och för praktiktjänstgöring. Gentemot de farhågor som herr Näsström tidigare gav uttryck åt säger utskottet och även motionen, som är grundad på noggranna undersökningar och överväganden bland annat i Borås stad, att flera högre skolor och gymnasier borgar för att lärarfrågan kan få sin lösning. Vi har med andra ord att i dag ta ställning till ett konkret förslag, som statsutskottet redan i fjol nämnde som mycket lämpligt och tänkbart och praktiskt genomförbart inom en nära framtid. Det är ett förslag som, fru Wallenheim, kommer att bereda ännu flera möjligheter till praktiktjänstgöring. Hur mycket jag än håller med henne om behovet av ökad utbildning för anstaltspersonal så måste jag säga att vi i dag endast har möjlighet att ta ställning till ökad utbildning

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

åt förskollärare. Det är på intet sätt något dilemma. Detta kolliderar inte med några andra intressen som också är nödvändiga att tillgodose i en framtid. Vi har bara att helt realistiskt säga oss, att de beräkningar som gjorts av representanter för de stora intresseorganisationerna och experter som har tittat på behovet, som i dag är oerhört stort, med flera hundra platser överstiger skolöverstyrelsens beräkningar.

Vi har att ta ställning till huruvida vi redan i höst har möjligheter att öka utbildningen av förskollärare och alltså ett å två år tidigare kunna hjälpa till att få bristen på förskollärare något minskad, så att de stora kommunerna får tillfälle att genomföra de utbildningsplaner som redan är uppgjorda och publicerade. Vi har att ta ställning till huruvida vi inte redan i dag kan göra en insats i kommunernas och i arbetsmarknadens intresse. Vi får längre fram återkomma till principfrågan. När dessa överväganden läggs fram, kommer givetvis även läroplanerna att omfatta det kommande seminariet i Borås, så att vi får ännu högre utbildning av lärare. Det blir så att säga en automatisk fluktuation.

Jag finner med andra ord, att man inte kan ställa någon principfråga emot denna praktiska fråga. Principfrågan får vi återkomma till. För dagen får vi ta ställning till en möjlighet att utan större kostnader göra denna insats. Man har ju möjligheter att få lokal, man har praktikplatser, handledare, allt som behövs; hela den yttre ramen finns redan. Jag kan därför inte finna annat än att vi i alla avseenden bör godta statsutskottets utlåtande.

Jag kommer för egen del i egenskap av motionär att rösta för statsutskottets utlåtande. Det är min förhoppning att denna kammare fattar samma beslut som redan har fattats i medkammaren. Med detta ber även jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 121.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson yttrade att hon ansåg, att skolöverstyrelsens beräkningar var i underkant. Vem som helst av kammarens övriga ledamöter skulle kunna stiga upp och säga, att skolöverstyrelsens beräkningar är i överkant. I båda fallen är det lika meningslöst. Ingenting går att bevisa. Det är bara framtiden som kan bevisa något på det området.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! I andra kammaren anses det inte riktigt fint att hänvisa till ett beslut i första kammaren — i allmänhet är ju första kammaren snabbare. Jag har till min ledsnad hört att i debatten här flera talare hänvisar till det beslut som fattats i andra kammaren. Det kan inte vara riktigt att en senat uppträder på det sättet.

Jag begärde inte ordet, herr talman, för att komplettera de inlägg som här gjorts i själva sakdebatten. Jag tänker då på fru Wallentheims anförande om behovet av förskollärare och framför allt omläggningen av själva utbildningen och på herr Näsströms genomgång av prognosberäkningarna. Jag vill vända mig mot själva metodiken när utskottsmajoriteten — som jag uttryckte det i andra kammaren — utan vidare bara klipper till och vill inrätta ett nytt statligt seminarium.

I vanliga fall får regeringen och de enskilda departementscheferna kritik på sig — och det är ingenting att säga om det — för att de inte har följt myndigheterna, för att de inte kunnat skaffa nödvändiga pengar eller inte kunnat dela de beräkningsgrunder som en myndighet framför. Det förstår jag väl. Det ingår så att säga i ett naturligt system med riksdagen som pådrivande. Men här, ärade kammarledamöter, är det precis tvärtom. Inte nog med att man vill gå längre än regeringen. Man vill också underkänna den planering, som den ansvariga myndigheten, i detta fall skol-

överstyrelsen, har gjort, och det är ändå ganska allvarligt, som princip beaktat.

Man vill alltså ha ett nytt statligt seminarium. Låt mig då påminna om att det på tisdag i nästa vecka är den 1 juni och att det gäller ett statligt seminarium. Det är inte så lättvindigt att man från skolöverstyrelsen kan ringa ned till en kommunal myndighet, en skolstyrelse eller en drätselkammare, och säga, att riksdagen fattade beslut häromdagen; vill ni vara hyggliga nu och sätta i gång! Det krävs en statlig administration från början till slut. Det finns ingen rektor utsedd, vilket jag tror någon erinrade om. Jag föreställer mig att tjänsten måste utannonseras i vanlig ordning, och det finns besvärstider. Det räcker inte, fröken Mattson, med att Borås är en utmärkt stad, som jag tror har mycket stora förutsättningar att klara ett förskoleseminarium i och för sig. Det räcker inte med att man på den kommunala sidan har barnkrubbeverksamhet och daghemsverksamhet och tillgång till handledare. Vi skall väl också ha några lärare i seminariet. Även dessa tjänster skall utannonseras och tillsättas. Och sedan kan man gott säga att semestrarna och sommaren bryter in, och sedan skall det vara klart att sätta i gång undervisningen vid höstterminens början.

Som departementschef måste jag fråga mig hur detta skall gå till, såvida man inte gör en rad provisorier. Då är vi tillbaka till, herr talman, att det kunde man möjligen göra i en krissituation, men någon sådan föreligger inte. Herr Näsström har t. o. m. sökt bevisa att med skolöverstyrelsens utredningsmodell och plan kommer man att få precis samma kapacitet.

När det gäller behovet av förskollärare vill jag icke på någon punkt gå emot det allmänna tal som utskottsmajoriteten anför. Jag tror att vi kommer att behöva och tvingas till att öka vår kapacitet på detta område. Jag är övertygad om detta. Det är ett nytt stort fält.

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

Människorna kommer inte att tolerera att inte barntillsynen ordnas bättre, och då måste också utbildningssektorn till. Men det är en helt annan debatt. Jag har här bara velat påpeka det märkliga i den situation vi befinner oss i. Vi har en utskottsmajoritet — tydligen ett kompakt borgerligt block av någon oförklarlig anledning i denna icke politiska fråga — och vi har en utskottsminoritet av socialdemokrater.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i denna del av diskussionen. Det har såvitt jag förstår redan framförts tillräckligt många argument, och några nya sådana lär inte finnas. För övrigt har tydligen en indiscretion begåtts genom att kammaren informerats om att andra kammaren med betydande majoritet redan har antagit förslaget. Jag skall i stället gå in på en annan fråga, som är rätt bekymmersam, nämligen den allmänna lärarsituationen, som departementschefen har tagit upp till analys.

Man konstaterar att den faktiska bristen på folk- och småskollärare undergått en icke obetydlig försämring enligt en ny prognos som gjordes i höstas. Den ökning av utbildningskapaciteten som föreslås är inte fullt i takt med den ökade brist som redovisas. Utskottet har ändå godtagit det av departementschefen framlagda förslaget och gjort detta med tanke på de resurser som över huvud taget står till förfogande.

Intagningarna fördelas dels på lärarhögskolor och dels på seminarier. Det är om seminariesituationen jag vill säga några ord.

Vi har i en motion förordat att utökningen av utbildningskapaciteten skall fördelas någorlunda jämnt mellan studentlinjer och icke-studentlinjer. Utökningen skulle nu i huvudsak komma att ske på studentlinjerna. Det sker faktiskt en minskning på icke-studentlinjer när det gäller folkskollärarytbildning,

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

och situationen är oförändrad i fråga om småskollärare.

Om man tittar på intagningarna kan man konstatera att exempelvis på den manliga två-åriga folkskollärlinjen tas in 70 procent av alla godkända sökande, medan antalet icke-studenter kan gå ned till endast 17 procent. Ser vi på småskollärarytbildningen är det inte mer än 12 procent av de godkända sökande som inte har studentexamen som blir intagna mot 45 procent studenter.

I fråga om betygen förekommer en märkbar skillnad mellan icke-studenternas betyg och studenternas till nackdel för studenterna. Det är i själva verket en ganska allvarlig fråga.

När utskottet yttrar sig i denna sak förefaller det som om man gör något av en logisk kullerbytta. Utskottet säger att det är en logisk konsekvens att gå in för studentexaminerade aspiranter. Utskottet anser dock i och för sig att man har fullgoda sökande till icke-studentlinjerna men vill ändå godta departementschefens fördelning mellan de olika linjerna. För inte länge sedan hade vi en debatt — vi har haft det även inom utskottet — om att öka möjligheterna för icke-studenter att få tillträde till högskole- och universitetsstudier. Här talar man i motsatt riktning. De båda resonemangen går inte riktigt ihop.

Nu är det fullt riktigt att departementschefen ansvarar för fördelningen mellan de olika linjerna. Jag har ingen anledning, herr talman, att framställa något speciellt yrkande med anledning av motionerna. Eftersom det inte finns någon reservation har ju ett sådant yrkande ingen utsikt att vinna bifall. Jag nöjer mig med att rikta departementschefens uppmärksamhet på de påtalade förhållandena. Jag uttalar den förhoppningen att han vid fastställandet av fördelningen mellan de olika linjerna skall ta hänsyn till skillnaden i kvalitet mellan olika sökande. Sådana som inte haft förmånen att ta studentexamen men som har fullgoda kvalifikationer bör få

en chans att ägna sig åt läraryrket, som de ofta har särskilda förutsättningar för. Fördelningen mellan de olika linjerna bör göras sådan att den snarare blir till förmån för dessa sökande än för de studenter med ofta ytterst medelnätiga betyg som nu har större chans att komma in på seminarium.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till statsrådet Edenman vill jag bara säga att det är så ytterligt sällan som vi i denna kammare ligger efter i debatten jämfört med medkammaren, att enbart detta kan vara skäl nog att rapportera en sådan omständighet och de beslut som fattats i medkammaren.

Jag vill för övrigt endast påpeka att vi som har motionerat och som kommer att stödja utskottsutlåtandet hävdar, att vi i dag är inne i en mycket svår krissituation när det gäller förskollärare. Bristen är enligt socialstyrelsens beräkningar över 1 000 förskollärare. Då har man ändå bara utgått från befintliga institutioner. Vi vet att en hel del institutioner inte kunnat komma till stånd bl. a. på grund av bristen på förskollärare.

Statsrådet Edenman nämnde att eklektiskdepartementet inte haft möjlighet att granska boråsförslaget. Det är riktigt. Men det finns en annan omständighet som gör det hela en aning märkligare. Statsutskottet begärde i ett utlåtande som riksdagen godtog i fjol att skolöverstyrelsen skulle undersöka boråsprojektet. Nu har skolöverstyrelsen underlåtit att göra detta. Det är en av anledningarna till att vi motionärer ansåg att vi till riksdagens prövning åter måste föra fram denna möjlighet att öka utbildningen inom en mycket snar framtid. Vad lärarkrafterna beträffar är det ju ändå skolöverstyrelsen och de statliga myndigheterna som får skaffa

fram erforderligt antal lärare. Institutionslokaler och allmänna förutsättningar finns i Borås och detta i mycket större utsträckning än på många håll i landet. Det är en mycket lämplig stad att förlägga ett seminarium till.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Eftersom jag liksom fröken Mattson tillhör undertecknarna av fyrrpartimotionen om ett förskoleseminarium i Borås, skulle jag helt kort vilja framföra ett par synpunkter.

Vi tycks vara överens om att det råder en mycket stor brist på förskollärare i vår land och att det är angeläget att utbildningskapaciteten snarast möjligt ökas kraftigt. Departementschefen föreslår också ett nytt förskoleseminarium i Umeå, medan motionärerna och utskottsmajoriteten dessutom vill ha ett nytt sådant seminarium i Borås.

Varför just i Borås, frågar man sig kanske. För en förläggning dit talar enligt min mening ett par skäl. Först skall framhållas att Borås, såsom väl alla vet, är en typisk textilstad med stort behov av kvinnlig arbetskraft. Det möter mycket stora svårigheter att tillgodose detta behov av kvinnlig arbetskraft, trots att Borås i fråga om antalet daghemsplatser ligger som nr 4 här i landet med ungefär 500 platser.

En omständighet som kan vara värd att påpeka i det här sammanhanget är det stora antalet utläningar i Borås. Med hänsyn till olikheter i språk m. m. har dessa utläningar ofta svårt att ordna barntillsyn på annat sätt än med hjälp av daghemsplatser.

Nu är det emellertid inte bara den stora efterfrågan på daghemsplatser och därmed också på förskollärare i Borås som motiverar att man förlägger ett nytt förskoleseminarium till den staden, även om det givetvis är lättare att rekrytera förskollärare om det finns en utbildningsanstalt på orten. Borås bjuder, som tidigare i debatten har fram-

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.
hållits, också goda utbildningsmöjligheter genom att där finns förhållandevis många daghem och liknande institutioner för den praktik som är nödvändig och önskvärd vid förskolläraryt utbildning.

Reservanterna hänvisar till en översyn som pågår inom skolöverstyrelsen och snart är avslutad och som avser utbildning av förskollärare. Det är tänkbart, kanske sannolikt, att den översynen resulterar i ett förslag om att man skall lägga större vikt vid den teoretiska utbildningen av förskollärare, dels därför att det naturligtvis i och för sig kan vara motiverat, dels enligt vad det förefaller av debatten, därför att det är svårt att få tillräckligt med praktikplatser. Om detta förslag så småningom skall resultera i en förändring av utbildningen är en öppen fråga. Det förefaller i vart fall som om det inte är lämpligt att koncentrera utbildningen av förskollärare till ett fåtal orter även av den anledningen att man då får en ännu mer markerad brist på utbildningsplatser och praktikmöjligheter.

Med hänsyn till angelägenheten av att tillgodose praktikbehovet förefaller Borås vara en lämplig plats. Under alla förhållanden — vilket resultat denna utredning än ger — tror jag man kan våga den bedömningen att ett förskoleseminarium i Borås kommer att motsvara ett behov.

Det har framhållits att det är mycket kort tid som står till buds, ifall förslaget om ett seminarium i Borås nu skulle bifallas. Jag har hört mig för hos stadens myndigheter, och på ledande håll ställer man sig mycket positiv till tanken på ett förskoleseminarium i Borås i enlighet med motionärernas och utskottets förslag, och man räknar med att kunna ordna både lokaler och andra ting som behövs för ett sådant seminarium.

Det förefaller alltså vara önskvärt att utskottsmajoritetens förslag leder till resultat, och det förefaller också vara möjligt att genomföra det.

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i fråga om förskoleseminariet i Borås.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag ber att få säga ett par ord i den här debatten trots att jag är starkt medveten om att jag riskerar att ställa mig under den brokiga, för att inte säga griniga osaklighetens paraply som den värderade talesmannen för utskottet har spänt upp över denna debatt. Jag tröstar mig med att bakgrunden till vad jag kommer att säga tyvärr är realistisk nog för att kunna accepteras.

Som det har sagts tidigare i debatten är ju problemet med arbetskraften i denna bygd verkligen högst påtagligt.

Jag förmodar att alla kammarens ärade ledamöter är medvetna om att vi efter 1970 enligt prognoserna inte får någon tillväxt av vår arbetskraftstillgång den naturliga vägen, så att säga. Om frågan skall kunna lösas både i dag och under den närmaste framtiden är det därför alldeles uppenbart att man måste ta den kvinnliga arbetskraften i anspråk väsentligt mycket mer än som hittills skett. I Boråstrakten har kvinnorna i stor utsträckning tagits i anspråk för textilarbete. Det råder för närvarande brist på sömmerskor. Man söker med ljus och lykta efter folk, och det skulle vara ytterligt önskvärt att en snabb lösning av utbildningsfrågan kom till stånd så att man kunde få bättre möjligheter att ta hand om barnen och familjerna. Detta är ett faktum som inte har någonting med önsketänkande att göra.

Fru Wallentheim sade att det behövs ett energiskt missionsarbete i denna fråga för att man skall kunna nå så långt som möjligt. Jag skulle önska att det fanns någon liten missionär som gick omkring här i kammaren just nu och framför allt tog hand om fru Wallentheim — att döma av hennes inlägg var hon nämligen till praktiskt taget alla delar positiv till problemet så som

utskottet formulerat det, men hon hade ändå känt sig tvingad att stödja reservationen.

Jag kunde inte undgå att fästa mig vid ecklesiastikministerns anförande, eftersom där fanns någonting liksom underförstått av den innebörden att »ni skall inte lägga er i det här, som Kungl. Maj:t nu inte ansett sig böra föreslå». Det är väl ändå en gång för alla riksdagens och dess ledamöters oavvisliga rättighet att föreslå och göra ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan till nöds förstå att det är bekvämt så länge riksdagen inte pillar på vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag kan också förstå att situationer ibland uppkommer då riksdagens åtgöranden vållar svårigheter. Men vad jag absolut inte vill vara med om är att man a priori skulle utgå från att vad Kungl. Maj:t säger och föreslår är till alla delar riktigt och till fyllest.

Verkliga förhållandet är ju, såsom fröken Mattson påpekat, att statsutskottet redan i fjol bad om just den förändring som man nu har begärt i nya motioner. Vi har ofta här i kammaren, herr ecklesiastikminister, trätt litet grand om i vilken mån Kungl. Maj:t läser riksdagens protokoll. Jag är alldeles övertygad om att Kungl. Maj:t i alla fall läser utskottens utlåtanden — och även om det förberedande verket, i detta fall skolöverstyrelsen, inte skulle ha uppmärksammat vad utskottet skrev förra året borde det dock ha liksom brutit igenom vallen till Kungl. Maj:ts kansli. Jag tycker då inte att det i och för sig är riktigt att förebrå motionärerna att de dragit upp en sak som de egentligen inte borde lägga sig i och som Kungl. Maj:t bäst sköter på egen hand — framstötten var ju förutskickad i fjol, och riksdagen tog en positiv ställning. Jag tillhör de där djärva motionärerna, men jag tycker mig inte efter debatten ha någon anledning att ändra inställning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsfröslaget.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det var alldeles tvärtom, herr Torsten Andersson — jag sade om jag inte missminner mig, att jag är mycket van vid att riksdagen ändrar vad Kungl. Maj:t har föreslagit och i varje fall kritiserar eller går längre, ökar på anslagen o. s. v. Men det är inte detta frågan nu gäller — regeringen har ju stått utanför, departementschefen har gått på skolöverstyrelsens förslag, och vi behöver alltså inte blanda in regeringen här; vad jag har talat om är det riskabla i att man ändrar en planering som det berörda ämbetsverket är i färd med att fullborda.

Sedan talade jag om tidsplanen. Den föregående ärade talaren sade helt troskyldigt att han som boråsare visste att de kommunala myndigheterna där nere inte bara var villiga att sätta till alla klutar utan skulle klara lokalfrågor etc. Jag är övertygad om att den kommunala myndigheten kommer att klara *sin* sektor, men här gäller det ju en statlig sektor. Utskottsmajoriteten föreslår inrättande av rektorat och statliga tjänster, och jag påpekade bara att de tjänsterna måste behandlas i vanlig ordning, ledigförklaras, utannonseras etc. Om utskottet hade föreslagit — som brukligt är eller som hade passat — att ett seminarium skulle inrättas i Borås från och med nästa år, då hade man haft tid på sig; det hade varit någonting helt annat. Men detta påminner mig, herr talman, om riksdagens beslut för något år sedan beträffande professuren i geriatrik — ingen myndighet hade begärt en sådan, ingen medicinsk fakultet visste vad det var fråga om, och man håller alltjämt på att utreda problemet. Jag tror inte alls, herr Torsten Andersson, att detta är lika komplicerat som när det gällde professuren i geriatrik. Vi har tagit upp detta som en principfråga, och det går inte att bara säga att det ordnar sig nog, när det gäller myndigheter som man alltså inte kan styra, om tiden inte räcker. Jag före-

Ang. utbildning av förskollärare, m. m. ställer mig att exempelvis tjänsteställningarna måste ske i samma ordning som vid andra statliga seminarier, och skulle skolöverstyrelsen hafsa ifrån sig det hela så kommer ju anmärkningen från ett annat håll, nämligen från den konstitutionella sidan. Det är den diskussionen jag har fört och ingenting annat.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig endast till ecklesiastikministern säga beträffande frågan om regringen läser utskottsutlåtandena eller om det är en oöverstiglig vall mellan regringen och riksdagen, att jag ju under mina riksdagsår har lärt mig att det faktiskt brukar vara ganska lätt att få kontakt mellan riksdagshuset och kanslihuset. Om Kungl. Maj:t läst statsutskottets utlåtande i fjol, hade väl Kungl. Maj:t funnit att det innebar låt mig inte kalla det för en beställning men i varje fall en uppmaning till Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder. Att dessa uppmaningar i och för sig riktades till skolöverstyrelsen har överstyrelsen tydligen inte observerat, och då menar jag att man här faktiskt har gått halva vägen på den linje som ecklesiastikministern förordar. Jag har inte sagt att denna fråga skall lösas i en handvändning. Jag är fullt medveten om att man här måste följa de normala linjerna. Jag utgår emellertid ifrån att det beslut, som jag hoppas att riksdagen kommer att fatta, ändå skall ge anledning till att regeringen lägger manken till och löser dessa problem så fort som det över huvud taget är möjligt, inom ramen för de resurser vi har.

Vi har som motionärer inte begärt att man skall trola, men vi har begärt att det uttalande som effektuerades i fjol men som inte föranlett ens en ögonbrynsryckning skulle ha lett till att myndigheterna åter upptagit och påskyndat behandlingen av denna fråga.

Ang. utbildning av förskollärare, m. m.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Vid ett par tillfällen har åberopats vad statsutskottet i fjol skrev på denna punkt, och det kanske gör, herr talman, att jag bör läsa upp statsutskottets skrivning den gången för att friska upp minnet. Utskottet skrev då:

»Utskottet tillstyrker att intagningskapaciteten förstärkes i den omfattning som förordats av departementschefen.

I motionerna I: 712 och II: 871 har hemställts om en särskild riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av erforderliga åtgärder för en snabb utbyggnad av förskollärarytbildningen. Utskottet utgår för sin del från att såväl skolöverstyrelsen som Kungl. Maj:t även fortsättningsvis prövar alla åtgärder som är tekniskt eller pedagogiskt möjliga och från lokaliseringsynpunkt försvarliga att ytterligare utveckla och utbygga seminarieorganisationen.»

Detta är väl, herr talman, just vad som har skett. Skolöverstyrelsen har gjort denna utredning och kommit med de förslag som den i rådande situation anser vara försvarliga och genomförbara.

När herr Andersson i Brämhult befarrar att han hamnar i den där gruppen som kanske är en smula känslomässig, tycker jag att det är roligt att för en gångs skull få instämma med herr Andersson i Brämhult.

Vad är slutklämmen i detta ärende? Om riksdagen följer utskottets förslag, behövs det 400 000 kronor ytterligare på ett område på vilket såväl skolöverstyrelsen som departementet anser att man ändå klarar den här uppgiften. Vi skall inte glömma bort att det gäller 400 000 kronor, och det har inte getts någon som helst anvisning om var dessa 400 000 kronor skall tas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, som för en kort stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad härunder yrkats propositioner beträffande förevarande avdelning komme att fram-

ställas först särskilt rörande utskottets hemställan i punkterna 3 och 5 samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkterna 3 och 5, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den under avdelningen I avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näsström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 121, avd. I punkterna 3 och 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den under avdelningen I avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr Näsström begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 50.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna avdelning.

Avdelningen II

Punkterna 1—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33

Ang. utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 985 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *Nyman* och *Wallmark* väckt motion (I: 698), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta 1. att till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 3 045 000 kronor och 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionen anförts angående pedagogisk utbildning av lärare inom näringslivet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 698, i vad den avsåg medelsanvisningen, till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 985 000 kronor;

2. att motionen I: 698, i vad den avsåg den pedagogiska utbildningen av lärare inom näringslivet m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten hade reservation anmälts av herr *Nyman*, som dock ej antytt sin mening.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Vid denna punkt angående utbildning av lärare vid yrkesskolor har jag anmält en blank reservation med anledning av motion I: 698 av mig och herr Wallmark. Min avsikt med denna reservation är att få tillfälle att för kammarens ledamöter i några få ord redogöra för de möjligheter till pedagogisk utbildning som står näringslivets yrkeslärare till buds.

Yrkeslärarnas pedagogiska utbildning kan, tycker jag för min del, för närvarande betecknas såsom underförsörjd då det gäller det allmännas insatser. Inte heller näringslivet självt har kunnat göra tillräckliga insatser för en pedagogisk utbildning av sina yrkeslärare. Man räknar med att inom företagsskolor i näringslivet undervisas cirka 13 000 elever och genom växelutbildning omkring 5 000. Näringslivet tas också i anspråk för omskolningskurser, och dess anställda gör i stort antal insatser i de kommunala yrkesskolorna. Nu är det svårt att exakt ange hur många yrkeslärare och instruktörer inom näringslivet som på detta sätt gör en pedagogisk insats. Jag kan dock säga att man enbart inom verkstadsindustrien räknar med ungefär 500 instruktörer och yrkeslärare och därav ungefär 160 på heltid.

Den pedagogiska utbildning som ämnes- och yrkeslärare samt instruktörer inom företag, yrkesskolor och inbyggda skolor samt i växelkurser och på omskolningskurser i det privata näringslivet erbjuds genom skolöverstyrelsen inskränker sig i allmänhet till en åttaveckorskurs, en femveckorskurs och en femtonveckorskurs. Jag kan nämna att år 1964 kunde i dessa kurser beredas plats endast för ett hundratal lärare. Då kom dessa yrkeslärare från såväl de allmänna som de privata yrkesskolorna. Antalet sökande var nästan tio gånger så stort.

Med de nya krav som ställs på yrkeslärarna och med tanke på den relativt ringa pedagogiska utbildning som många lärare har framför allt inom de privata

Anslag till lärares fortbildning, m. m.

yrkesskolorna är det mycket viktigt med en lösning av detta problem. I framtiden vore det önskvärt att våra yrkeslärare kunde ge undervisning i större utsträckning, inte bara i praktiska ämnen utan även i teoretiska, inte minst därför att undervisningen, som ju ofta är fallet då utbildningen är uppdelad på lärare för teori och praktik, kommer i något slags obalans. Vi anser detta vara mycket viktigt, och det är även yrkeslärarnas egen uppfattning, att teori och praktik går hand i hand. Det är inte bra om eleverna kanske först får lära sig ett avsnitt praktiskt och långt senare teoretiskt eller vice versa. Detta är givetvis svårt att generellt genomföra i framtidens yrkesskolor, men det är dock värdefullt att saken beaktas.

I alla händelser, herr talman, är det av största vikt att yrkeslärarnas pedagogiska utbildning inte kommer bort i hanteringen i det stora skolverket. Utskottsmajoriteten utgår ifrån att utöver näringslivet självt skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor. Man kan alltså hoppas.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 34

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 35

Anslag till lärares fortbildning, m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 17 535 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Enskog m. fl.* (II: 823), i vilka

hemställts, att riksdagen måtte till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 20 034 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att motionerna I: 697 och II: 823, i vad de avsåge medelsanvisningen till lärarfortbildning i fortbildningsinstitutens regi, icke måtte bifallas av riksdagen;

2. att motionerna I: 697 och II: 823, i vad de avsåge medelsanvisningen till uppbyggnad av fortbildningskonsulentorganisationen, icke måtte bifallas av riksdagen;

3. att motionerna I: 697 och II: 823, i vad de avsåge medelsanvisningen till utbildning av skolbibliotekarier, icke måtte bifallas av riksdagen;

4. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 697 och II: 823, såvitt nu vore i fråga, till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 17 535 000 kronor.

Vid punkten hade reservation anmälts, utom av annan, av herr *Nyman*, vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Även på den här punkten har jag anmält en blank reservation, och det är för att få tillfälle att framföra några synpunkter kring utskottets behandling av motionerna nr I: 697 och II: 823, som jag är delaktig i.

Jag vill först beröra frågan om vad som kan vänta de många folkskollärare som nu tjänstgör på högstadiet, när tillgången på ordinarie lärare kanske i framtiden kommer att svara bättre mot efterfrågan. Vid en föregående riksdag betonade utskottet att det är ytterst angeläget att ifrågavarande lärares trygghetsproblem blir vederbörligen beaktade. Denna gång har inga antydningar gjorts om hur frågan skall lösas. När nu

intagningen av folkskollärare kraftigt ökas för att täcka den konstlade brist som uppstått genom att folkskollärare tjänstgör på högstadiet, kan man tänka sig att problemet kommer att ytterligare försvåras.

Nu kan det framhållas — och jag vet att så har skett inom andra avdelningen i statsutskottet — att denna fråga delvis är en förhandlingsfråga, sedan lärare fått förhandlingsrätt gentemot stat och kommun, men jag anser — och jag tror många med mig — att det är en angelägenhet också för riksdagen som ju beslutar om riktlinjerna för lärarutbildning. Utskottet har, som sagt, ingenting nämnt denna gång. Det skulle naturligtvis vara intressant att höra om utskottets talesman har någonting att säga här i dag.

I nämnda motionspar har också behandlats lärarfortbildningen, och det har framhållits att det råder stor knapphet på platser vid fortbildningsinstitutens feriekursverksamhet. I fjol sökte inte mindre än 18 000 lärare till 5 000 platser. Utskottet har anfört att resurserna är begränsade, att det råder knapphet på pedagogiskt lämpliga ledare och kvalificerade föreläsare, men man tycker att under ferietid skulle det ändå kunna finnas möjligheter att få fram lämplig personal för denna kursverksamhet. Det skall medges att det i år har tillkommit ett 50-tal fortbildningskonsulenter och att man strävar efter att lösa det här problemet i framtiden, men samtidigt har ju skolöverstyrelsen räknat med ett långt större antal konsulenter för att lösa den viktiga frågan om våra lärares fortbildning.

En tredje fråga som vi haft uppe i detta motionspar gäller utbildningen av skolbibliotekarier. I det avseendet måste jag erkänna att utskottet har skrivit positivt när det säger att det förutsätter att Kungl. Maj:t skall fortsätta att hålla sin uppmärksamhet riktad på detta utbildningsproblem och framlägga förslag till riksdagen så snart förutsättningarna härför bedömes föreligga.

Ang. bidrag till preparandkurser

Herr talman! Jag vill med hänvisning till det sagda yrka bifall till motionerna nr I: 697 och II: 823.

Häri instämde herr *Källqvist* (fp).

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 36—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Ang. bidrag till preparandkurser

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 162) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 196) hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta att för beredande av kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för student-, handels-, gymnasie-teknisk-, privatist- och realexamen under ecklesiastikdepartementets

Ang. bidrag till preparandkurser

huvudtitel för budgetåret 1965/66 under ett nytt anslag, benämnt Centrala studiehjälsnämnden: Bidrag till preparandkurser, anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 162 och II: 196, i vad de avsåge anvisande av ett särskilt förslagsanslag av 500 000 kronor för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln för beredande av kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser, icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Thorsten Larsson, Dahlén* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset *Nihlfors, Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 162 och II: 196, såvitt nu vore i fråga, till Centrala studiehjälsnämnden: Bidrag till preparandkurser för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Vid detta statsutskottets utlåtande nr 122 har på punkt 2 angående bidrag till preparandkurser för korrespondensstuderande fogats en reservation av herr Axel Andersson och herr Larsson i Hedenäset m. fl. I den har hemställts om kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser. Kostnaden beräknas till cirka 500 000 kronor. Det är ett relativt stort belopp. Jag vet att den ärade ordföranden i utskottet inte är glad om man säger att det är ett litet belopp, och därför säger jag att det är ett relativt stort belopp. Men med tanke på hur väl beloppet skulle komma till pass för såväl yngre som äldre korrespondensstuderande, anser såväl jag som re-

servanterna att det skulle vara mycket väl använda pengar, som inte borde avskräcka eller rubba cirkelarna för framtiden.

Inom det företag där jag arbetar brukar vi ibland säga då det gäller vårt bidrag till anställda som studerar per korrespondens att bidraget — som uppgår till två tredjedelar av kursavgiften — är obetydligt i förhållande till vad de anställda själva offrar, nämligen sin fritid, som värderad i pengar många gånger om motsvarar företagets studiebidrag. På samma sätt är det för statsverket. Korrespondensundervisningen är för statsverket en föga kostnadskrävande utbildningsform, men för de korrespondensstuderande är kursavgifterna ganska mycket pengar, särskilt då det gäller deltagande i preparandkurser utanför hemorten. Speciellt får man tänka på vuxenstuderande med försörjningsplikt.

Utskottet har varit mycket förstående i sin skrivning och framhållit, vilket gläder mig, att kraftfulla åtgärder bör vidtas i syfte att underlätta utbildning och fortbildning för vuxna. Men utskottet anser sig inte kunna bifalla detta förslag, innan gymnasieutredningen och yrkesskoleberedningen har framlagt sina förslag i frågan.

Det är värdefullt med principer. När det gäller att först avvakta utredningar, innan en fråga avgöres som har sammanhang med utredningarna, vill vi väl alla handla mer eller mindre principmässigt, men vi tillåter oss dess bättre också ett och annat avsteg. Vi reservanter tycker att ett avsteg mycket väl skulle kunna motiveras då det gäller denna fråga om kostnadsfri undervisning vid preparandkurser för korrespondensstuderande.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Nymans försynta anförande behöver kanske egentligen

inte bemötas. Han har ju redovisat såväl reservanternas som majoritetens uppfattning. Men på slutet sade han något som föreföll litet grand säreget. Herr Nyman representerar ju industrien och är industriman. Om han skulle komma till sin överordnade och begära 500 000 kronor för en sak och chefen säger att det pågår en utredning på detta område, vad skulle herr Nyman säga då? Jag misstänker att chefen skulle bli ganska konfunderad över en sådan sak. Ungefär samma förhållande råder i detta fall. Utskottet har redovisat vilka utredningar som pågår, det har redovisats att såväl majoriteten som minoriteten i utskottet är mycket intresserad av vuxenutbildning, men vi har inte ansett att vi har kunnat gå med på en begäran om en halv miljon kronor på så lösa boliner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Den ärade ordförandens inlägg här är bestickande, men man kan väl inte riktigt jämföra aktiebolaget Sverige och ett enda företag när det gäller ett så stort belopp som 500 000 kronor. Om en fråga är under utredning inom ett företag är det givet att man inte utan vidare begär hos företagsledningen att få bidrag innan utredningen är klar. Men jag får tillägga att våra utredningar inom företagen inte tar så lång tid som de statliga utredningarna, eftersom det är mindre förhållanden i ett företag. När det gäller statliga utredningar får man många gånger vänta år efter år. Denna fråga är inte ny, utan den har varit uppe gång på gång.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Ledamöterna i statliga utredningar består oftast av riksdagsmän — och även andra personer förstås — och jag tror att man arbetar så snabbt man kan med hänsyn till föreliggande omständigheter. Vad gäller

Ang. bidrag till preparandkurser

pengarna vill jag säga till vännen Nyman, att det är precis samma sak om det är aktiebolaget Sverige eller om det är herr Nymans företag det rör sig om.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nyman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 122 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nyman begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 40.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. bidrag till folkbibliotek

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. bidrag till folkbibliotek

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 8 483 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 50 föreslagit riksdagen att till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 510 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet upptagit till behandling följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* (I: 117) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebäck* (II: 144),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Tage Johansson* och *Hedström* (I: 274) samt den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 332),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sundin* och *Wikberg* (I: 399) samt den andra inom andra kammaren

av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* (II: 468),

Vidare hade utskottet i detta sammanhang behandlat följande i anledning av propositionen nr 50 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* (I: 670) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* (II: 794),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I: 671) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer* (II: 792),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 672) samt den andra inom andra kammaren av herr *Keijer* och fru *Nettelbrandt* (II: 793),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 682) samt den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 808),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* (I: 683) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 809),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 684) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 811),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 685) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.* (II: 810),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wallmark* (I: 686) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlshamre m. fl.* (II: 807),

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Boo* och *Elmstedt* väckt motion (II: 806).

Ang. bidrag till folkbibliotek

I motionerna I: 117 och II: 144 hade hemställts, att i 1965/66 års stat fortfarande måtte upptagas ett särskilt anslag för Bidrag till folkbibliotek även om att detta anslag icke måtte upptagas lägre än till 8 483 000 kronor.

I motionerna I: 274 och II: 332 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning rörande införande av lag om obligatoriska kommunala folkbibliotek samt rörande en sådan utformning av statens stöd till folkbiblioteksväsendet, att en standardutjämnning underlättades.

I motionerna I: 670 och II: 794 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att 1. från och med budgetåret 1965/66 höja anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek från 6 500 kronor till 10 000 kronor samt 2. till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 513 500 kronor.

I motionerna I: 683 och II: 809 hade yrkats, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 50 skulle 1. uttala, att försök med utvecklingsverksamhet på biblioteksområdet omfattande hela län borde företagas enligt i motionerna anförda riktlinjer samt 2. till Bidrag till folkbibliotek under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kronor.

I motionerna I: 685 och II: 810 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta, att 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande folkbibliotekens framtida organisation, 2. bibehålla de nuvarande bidragen till folkbiblioteken i avvaktan på resultatet av nämnda utredning samt 3. uppräknat anslaget för utvecklingsåtgärder m. m. vid folkbiblioteken utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit med 2 000 000 kronor och således till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kronor.

I motionerna I: 686 och II: 807 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att den ökning av lokalbehovet som beviljades av samordning av skol- och folkbibliotek, vid lokalbehovsprövning och statsbidragstilldelning till byggnadsarbeten vid det allmänna skolväsendet skulle omfattas av bestämmelserna enligt Kungl. Maj:ts kungörelse 1962: 479.

I motionen II: 806 hade yrkats, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 50 skulle besluta att till bidrag till folkbibliotek under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 117 och II: 144, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, i vad de avsåge grunder för direkt statsbidragsgivning till folkbibliotek och sjukhusbibliotek efter den 1 januari 1966, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 671 och II: 792, i vad de avsåge särskild medelsanvisning till biblioteksverksamhet vid sjukhusen, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 683 och II: 809, i vad de avsåge uttalande av riksdagen om utformningen av försök med utvecklingsverksamhet på biblioteksområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 670 och II: 794, i vad de avsåge höjning av bidraget till Sigtunastiftelsens bibliotek, icke måtte bifallas av riksdagen;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 117 och II: 144 även om med avslag å motionerna I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 672 och II: 793, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809, I: 685 och II: 810 samt II: 806 — motionerna I: 117 och II: 144, I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809 samt I:

Ang. bidrag till folkbibliotek

685 och II: 810 såvitt nu vore i fråga — till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 510 000 kronor;

VI. att motionerna I: 686 och II: 807 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 274 och II: 332, I: 399 och II: 468 samt I: 684 och II: 811, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande grunderna för direkt statsbidragsgivning till folkbiblioteksväsendet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 274 och II: 332, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande införande av lag om obligatoriska kommunala folkbibliotek, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionerna I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande folkbibliotekens framtida verksamhet och organisation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) beträffande bidrag till Sigtunastiftelsens bibliotek, av fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Kajser*, *Thorsten Larsson*, *Dahlén*, *Nyman* och *Bohman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Turesson*, *Nihlfors*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 670 och II: 794, i vad de avsåge höjning av bidraget till Sigtunastiftelsens bibliotek till 10 000 kronor;

2) beträffande anslag till försöks- och utvecklingsåtgärder på biblioteksområdet, av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Dahlén* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson*

i Hedenäset, *Nihlfors*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 117 och II: 141 samt II: 806 ävensom med bifall till motionerna I: 683 och II: 809 samt I: 685 och II: 810 samt med avslag å motionerna I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 672 och II: 793 samt I: 682 och II: 808 — motionerna I: 117 och II: 144, I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809 samt I: 685 och II: 810 såvitt nu vore i fråga — till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kronor;

3) av herr *Bengt Gustavsson*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! I reservation nr 1 yrkas en höjning av anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek från 6 500 till 10 000 kronor. Det rör sig alltså om en så gennant liten summa som 3 500 kronor. Det har utgått statsbidrag till detta bibliotek sedan 1948/49, då det var 5 000 kronor. Anslaget höjdes till 6 500 kronor 1954, och sedan dess har ingen som helst höjning skett, trots att alla vet hur kostnaderna har ökat väsentligt. Vid bidragets tillkomst betonade skolöverstyrelsen mycket starkt värdet av att bibliotekets verksamhet skulle hållas i gång. Det är ett bibliotek som kanske inte är likt andra folkbibliotek i vanlig mening. Det användes av såväl stadens befolkning som av elever och lärare vid skolor och institutioner som finns i staden i ganska riklig utsträckning.

Biblioteket har också andra betydelsefulla uppgifter. Sälunda har forskare och författare mycket stor användning för det, särskilt som där finns cirka en och en halv miljon tidningsklipp, vilka har varit vederbörande till stor nytta.

Jag har en rad intyg från framstående författare och forskare, som just betonar denna synpunkt.

År 1963 då frågan var uppe — den har som bekant varit uppe flera gånger — framhöll statsutskottet i sitt utlåtande, att utskottet med tanke på en förslagen utredning om biblioteksväsendet inte nu var berett att tillstyrka bifall till den önskade höjningen. Det var två år sedan, och man vill fortfarande inte vara med om en sådan. Det finns inte någon utredning att hänvisa till nu, och man vet inte om eller när en sådan utredning kommer till stånd. Bortsett från frågan om utredning eller inte är det väl motiverat att den lilla höjning det här är fråga om kan komma till stånd nu. Jag vet av erfarenhet att kostnaderna har stigit och servicen förbättrats på detta område. Jag kan tillägga en kanske inte alldeles oväsentlig sak, nämligen att det inte är fråga om att höja anslaget utan, som reservanternas betonar, summan 3 500 kronor kan rymmas inom ramen för det förslagsanslag som är föreslaget som bidrag till folkbibliotek.

Jag ber med detta, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Jag skall bara göra några korta kommentarer i anslutning till motionerna I: 274 och II: 332, där vi har aktualiserat frågan om en bibliotekslag, som skulle göra kommunerna skyldiga att hålla folkbibliotek samt också garantera en viss hygglig standard på dessa folkbibliotek när det gäller såväl böcker som bibliotekspersonal.

Riksdagen har ju nyligen beslutat att det statliga stimulansbidraget till biblioteken skall upphöra. Jag tror att detta beslut ytterligare har markerat behovet av en bibliotekslag som garanterar invånarna här i landet, oavsett vilken kommun de bor i, tillgång till hyggliga folkbibliotek. Det finns en mängd argu-

ment för att vi behöver bibliotek, men jag skall inte upprepa dem, eftersom vi är överens på den punkten.

Statsutskottet tror för sin del att den nyligen beslutade skatteutjämningen kommer att innebära att kommunerna stimuleras till ökade insatser på biblioteksområdet. Det är väl egentligen på den punkten som vi inte är riktigt överens.

Personligen är jag inte övertygad om att detta beslut kommer att innebära den stimulans som statsutskottet hoppas på. Eftersom biblioteken är så oerhört viktiga för vårt undervisningsväsen och kulturliv över huvud taget, anser jag att staten bör garantera att alla medborgare har tillgång till goda folkbibliotek. Bibliotekens uppgift är numera inte enbart att låna ut vanliga böcker, utan de skall också ombesörja utlåning av talböcker för blinda och liknande hjälpmedel. Det är av den anledningen jag tycker att denna fråga bör uppmärksammas i större utsträckning.

I de kommuner där man ger ordentliga anslag till biblioteken har det också visat sig vilken roll ett bibliotek kan spela.

Förslaget om en höjning av bidraget till centralbiblioteken är ett positivt inslag i denna bild, vilket självklart bör noteras. Det vore önskvärt, tror jag, att kraftigt understryka att dessa anslag bl. a. skulle användas för propaganda för biblioteksverksamheten. Man kan inte underlåta att lägga märke till hur de intressen som ger ut en annan sorts litteratur — jag tänker exempelvis på viss veckopress — finner det lönande och motiverat att använda helsidesannonser och annat för att övertyga människor att läsa denna typ av litteratur, medan våra bibliotek som regel nöjer sig med att kanske en gång om året med ett par rader tala om vilka tider biblioteket är öppet. De som från samhällets sida tror på värdet av att människor läser god litteratur — och det är den litteratur som i stort sett tillhandahålls vid biblioteken — borde på ett helt

Ang. bidrag till folkbibliotek

annat sätt aktualisera och aktivisera denna verksamhet.

Jag tror inte att det kommunala initiativet i alla kommuner är tillräckligt starkt för att på ett riktigt sätt rätta till för en upprustning av våra bibliotek. Eftersom jag förmodar att också den statliga tillsynsverksamheten kommer att försvinna när stimulansbidraget upphör, en tillsynsverksamhet som jag vet är mycket uppskattad i biblioteken, finns det ytterligare anledning att från centralt håll intressera sig för hur våra bibliotek sköts i kommunerna.

Den reform som nu genomförs på bibliotekens område kan enligt min mening komma att innebära, att skillnaderna i standard mellan olika bibliotek i olika kommuner kommer att bli större än den för närvarande är. Det finns åtskillig statistik som visar att standarden är synnerligen olika i olika kommuner. Jag anser detta vara orätt mot invånarna i de sämst lottade kommunerna, och tror därför att behovet av en bibliotekslag är synnerligen starkt. Man har också i en rad andra länder kommit underfund med att man bör införa en sådan lag för att skapa en någorlunda jämn standard och för att ge alla kommuners invånare tillgång till ett ordentligt bibliotek.

Jag skall, herr talman, inte ta upp tiden med att yrka bifall till motionerna och begära votering och rösträkning, men jag har med dessa ord velat till protokollet anteckna att det nog enligt min mening finns skäl för staten att följa denna verksamhet med mycket stor uppmärksamhet. Det blir kanske anledning att återkomma med kravet på en bibliotekslag som skapar skyldighet för kommunerna att på ett riktigt sätt svara för denna service.

I detta anförande instämde herr *Hedström* (s).

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag vill kort och gott instämma i både fröken Anderssons och

herr Tage Johanssons yttranden beträffande bibliotekens värde.

Vad beträffar Sigtunastiftelsens bibliotek består det — som fröken Andersson framhöll — av en kombination av två bibliotek. Denna tanke att man kombinerar olika bibliotek, visserligen på skilda områden, har en viss betydelse, och i detta fall är Sigtunastiftelsens bibliotek ett utomordentligt gott exempel på hur detta kan ske. I ett sådant förfarande ligger givetvis också en besparing, och dessutom kan en bättre service tillhandahållas.

Då det gäller bibliotekens verksamhet över huvud taget bör vi också påminna oss vad de kan betyda för undervisningen i både grundskolan, gymnasier, fackskolorna och yrkesskolorna. Även i det fallet börjar man inse värdet av att man får en kombination av bibliotek, så att det inte finns bibliotek som arbetar vitt skilda från varandra — skolbibliotek, folkbibliotek eller andra bibliotek.

Jag skall inte ta upp tiden med detta, ty jag är övertygad om att kammarens ledamöter är alldeles överens med oss på den punkten. Det är här fråga om anslag. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den med 1 betecknade reservationen — det är samma yrkande som fröken Andersson ställde — och yrka bifall till den med 2 betecknade reservationen som innebär en ökning av utvecklingsbidragen till bibliotek med 2 miljoner kronor, varvid bidraget inte skall bestämmas till viss verksamhet, exempelvis till centralbiblioteken, utan skall komma hela verksamheten till godo.

Jag yrkar alltså bifall till de med 1 och 2 betecknade reservationerna.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Utskottet har ju konstaterat att staten fortfarande har viktiga uppgifter när det gäller att biträda kommunerna för att möjliggöra en hög och jämn standard i biblioteksavseende. I den med 2 betecknade reservationen

har ju förordats en fördubbling av utvecklingsbidragen från föreslagna 2 miljoner till 4 miljoner kronor.

Det finns här en rad andra förslag. Herr Tage Johansson har talat om tanken att man skulle stifta en lag med tvång för kommunerna att hålla bibliotek. Det förslaget har ju av utskottet enhälligt avstyrkts. Jag tror personligen inte att detta är någon framkomlig väg — vi säljer inte kultur med lagar och förordningar.

När man å ena sidan kan konstatera att staten har viktiga uppgifter att fylla och å andra sidan skall välja vilka vägar som kan vara de riktigaste och lämpligaste att gå fram på, har vi i ett motionspar I: 686 och II: 807 fört fram vissa tankegångar om en effektivisering av samordningen mellan skolbibliotek och folkbibliotek. Vi kan kanske säga att vi har utvecklat de tankegångar, som departementschefen har gett uttryck åt i propositionen, och konkretiserat dem, nämligen att det skall bli möjligt att vid samordning av dessa bibliotek ge statsbidrag jämväl för den utökade delen av det gemensamma biblioteket.

Utskottet avstyrker motionerna kanske främst av det skälet att vi i motionerna har krävt omedelbara lagändringar nu och i ett sammanhang. Som motionär har jag förståelse för utskottets bedömning. På denna punkt har alltså inte avgivits några reservationer, och anledningen därtill är bl. a. att utskottet säger att det hyser stort intresse för det förslag som väckts i motionerna och att det förutsätter att frågan uppmärksammas vid den fortsatta planeringen och att det framlagda förslaget ingående prövas. Om detta förslag prövas och kanske kan föranleda förslag i kommande statsverksproposition, gagnar vi härigenom biblioteksverksamheten på det bästa sättet. Detta innebär formellt en ökad statsutgift med det statsbidrag som kan komma att anvisas. Det ger dock å andra sidan en minskning av kostnaderna genom samordning av biblioteken, och det ger kommunerna en

Ang. bidrag till folkbibliotek

reell chans att verkligen få ett kulturellt centrum i samband med att man planerar sina skolbibliotek så att de kan vara tillgängliga för kommunens invånare. Jag anser att den stimulansen kombinerad med frivilligheten från kommunernas sida bör främja biblioteksverksamheten som — enligt vad vi nu alla tycks vara överens om — utgör grunden och källan till all kulturell aktivitet.

Herr talman! Av den anledningen har jag på den punkten inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, utan jag har endast en förhoppning om att departementschefen hinner planlägga denna fråga så att vi kan få se ett konkret förslag i ärendet i nästa års statsverksproposition.

I övrigt ber jag att få instämma i fröken Anderssons yrkande om bifall till den med 1 betecknade reservationen, nämligen om höjning av bidraget till Sigtunastiftelsens bibliotek.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Biblioteksfolk har reagerat mycket negativt mot borttagandet av stimulansbidraget till folkbiblioteken. Eftersom detta kan ha utgjort en betydande del av lokala biblioteks budget förstår jag oron, även om jag vet, att medel kommer kommunerna till handa på annat sätt.

Ordspråket som säger att »det inte finns något ont som inte har något gott med sig» kan dock komma att besannas på det här området. Detta under förutsättning att de som behöver väckas — och det är kommunalmännen i flertalet kommuner — verkligen väckes till handling av de chocker, som i sammanhanget framdragna siffror kan ge anledning till. Dessa har nämligen visat att biblioteksväsendet inte genomgående har en godtagbar standard. Tvärtom är studium av tillgängliga tabeller över kommunernas insatser för sina bibliotek en föga uppbygglig läs-

Ang. bidrag till folkbibliotek

ning, som alltför sällan avbrytes av verkliga glädjeanledningar.

Mot bakgrund av dessa siffror förstår jag faktiskt motionärernas tankar på obligatorium. Ett modernt och välordnat biblioteksväsen är ju nödvändigt för expansion på såväl undervisningens och kulturlivets som på näringslivets områden. Och får vi inte en upprykning i de många kommuner, som svältföder sina bibliotek, måste såvitt jag kan förstå frågan om lagstiftning på området tas upp till allvarlig prövning.

Jag är medveten om att detta är hårda ord, men det må väl vara en anhängare av kommunalt samband tillåtet att framföra dessa synpunkter i riksdagen.

Jag kan inte påstå att jag hyser en ogrumlad tilltro till utskottets förmodan att den förbättrade ekonomi, som i många fall blir följderna av det nya skattejämningsystemet, skall stimulera kommunerna till ökade insatser för biblioteksväsendet, men jag är glad för att utskottet har bedömt folkbibliotekens verksamhet som utomordentligt viktig. Jag blir självfallet också enbart glad om den lilla fruktan jag hyser för att en del kommuner skall nagga biblioteksanslagen ytterligare i kanten, när det direkta stimulansbidraget bortfaller, är obefogad, och om stimulerande chockeffekt i stället utlöses över hela fältet. Jag har dock nu velat anmäla en stilla bävan inför de kommunala budgetberedningarna i augusti att ha som bakgrund om dessa framtvingar förnyat agerande i frågan.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets skrivning ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskot-

tets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten IV, därefter särskilt rörande punkten V samt slutligen särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan i punkten IV, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till densamma, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Andersson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 124 punkten IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken Andersson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten V framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 124 punkten V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 beräkna ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 110, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 april 1965, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1965/72, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att beställningar på flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 100 000 000 kronor, dels till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kronor, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1965/66 vid flygförvaltningen inrätta högst fem tjänster med lönegradsbeteckningen Be eller Bg, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1965/66 medgiva, att anslaget Flygförvaltningen: Avlöningar, anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge överskridas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* (I: 142) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* (II: 183),

Ang. fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Strandberg* och *Lundberg* (I: 751) samt den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* (II: 881),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle m. fl. väckt motion (II: 882).

I motionerna I: 751 och II: 881 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att en senareläggning av första serieleverans av flygplan AJ 37 begränsades till minsta möjliga tid och att arbetet nu inriktades mot en första serieleverans medio 1970.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återropade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 142 och II: 183, såvitt nu vore i fråga, samt II: 882,

a) godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1965/72;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar på flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 100 000 000 kronor;

c) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kronor;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1965/66 vid flygförvaltningen inrätta högst fem tjänster med lönegradsbeteckningen Be eller Bg;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1965/66 medgiva att anslaget Flygförvaltningen: Avlöningar, anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge överskridas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

II. att motionerna I: 751 och II: 881 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Virgin*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 751 och II: 881, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att senareläggningen av första serieleverans av flygplan AJ 37 begränsades till minsta möjliga tid och att arbetet nu inriktades mot en första serieleverans medio 1970.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! För några år sedan hörde man ganska ofta den åsikten framföras, att det bemannade krigsflygplanets tid snart skulle vara till ända. Man menade att utvecklingen på robotområdet skulle åstadkomma detta. Som så ofta är fallet visade sig sig att man hade överskattat det nya och varit för hastig att utdöma det gamla. Numera torde det inte finnas många förespråkare för en total övergång till luftförsvaret med robotar. Den inom försvarsdepartementet i följd tillsatta flygmaterielberedningen har ägnat frågan uppmärksamhet och analys och kommit till att behovet av kvalificerat attackflyg torde kvarstå i vårt fall under livslängden för en kommande generation flygplan. Departementschefen ansluter sig också i proposition nr 110 till denna bedömning.

Emellertid börjar nu använda flygplanstyper att ha tjänat ut — i själva verket blir livslängderna uttöjda på ett sätt som knappast är önskvärt och som inte tidigare av tekniska skäl över huvud taget kunnat göras. Då återstår alltså frågan, hur nästa generation flygplan skall se ut och hur den skall anskaffas.

Inom krigsmaktens planeringsorgan försiggår av naturliga skäl en ständig långtidsplanering i fråga om material och organisation med siktet ställt långt framöver, vid sidan om den mera kort-

Ang. fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)

siktiga verksamheten. Ur den planeringen har flygplanssystem 37, Viggen, så småningom vuxit fram och tagit sig alltmera bestämda former. 1962 års försvarskommitté studerade projektet på dess dåvarande nivå och tillrådde att utvecklingsarbetet skulle fortsätta i huvudak i planerad takt. Riksdagen anslöt sig till detta. Flygmaterielberedningen har numera noggrant gått igenom hela materialet. Det ansågs då också angeläget att göra alternativa jämförelser med anskaffning av ett lämpligt flygplan utifrån. Vid sina undersökningar och analyser har flygmaterielberedningen kommit till samma slutsats som tidigare de militära myndigheterna, nämligen att en ersättningsanskaffning till flygvapnet av flygplan lämpligast sker genom svensk tillverkning av flygplan 37, Viggen. Detta kan ge bättre flygplan till lägre pris.

Orsaken är väl inte att vi skulle vara mera kapabla till konstruktion och fördelaktig verkstadsproduktion än andra industriländer; det är nog inte på den punkten som skillnaderna kommer in. Det beror mera på att en svensk konstruktion kan ge flygplanet egenskaper som för oss ger långt större fördelar än vad de ger en stormakt och som därför inte så mycket tillåts slå igenom i stormakternas konstruktionsarbete. Jag tänker t. ex. på möjligheten att genom kort start- och landningssträcka och låg vikt kunna utnyttja enkla reservbaser såsom vägbaser, skadade startbanor och dylikt. Å andra sidan kräver stormakterna egenskaper av sina flygplan, som vi inte egentligen behöver, men som vi alltså vid inköp ändå måste betala för. Det gäller framför allt stor aktionsradie och därmed hög flygplansvikt och höga driftkostnader.

Man vinner en rad andra fördelar också med svensk produktion, som jag inte skall gå in på nu.

Det finns naturligtvis också nackdelar. En är risken att konstruktionen inte lyckas riktigt bra. Då har man tagit be-

tydande kostnader i onödan. En annan nackdel är naturligtvis den större bindning som otvivelaktigt sker vid egen tillverkning än vid köp. Jag tror dock att man ofta överdriver skillnaden på den punkten. Även vid inköp utifrån torde betydande bindningar i långa kontrakt behöva göras, och vidare är det på det sättet att själva flygplanet bara är en del av systemet. Detta består också av vapen och ammunition, baser, stridsledningssystem, verkstäder och mycket annat, som måste långsiktigt planeras och anskaffas.

Det bör kanske också i det här sammanhanget erinras om att Viggen bara är en naturlig fortsättning på den utveckling och produktion av svenska krigsflygplan, som vi redan har. Viggenprojektet skiljer sig inte på något radikalt sätt från sina föregångare, Draken och Lansen, vare sig tekniskt eller ekonomiskt. Båda föregångarna har visat sig vara lyckade. Alla tecken tyder på att även Viggen skall bli detta — och de tecknen är nog mera ingående studerade nu än när det på sin tid gällde föregångarna.

Departementschefen ansluter sig också till flygmaterielberedningens ståndpunkt, att en svensk tillverkning av flygplan 37 är att föredra framför inköp utifrån. Statsutskottet tillstyrker fortsatt projekteringsverksamhet och föreslår i det nu föreliggande utlåtandet erforderligt anslag härför. Så långt är allt gott och väl. Skilda uppfattningar uppstår först när det gäller tiden för leverans.

I den planering för försvarets fortsatta inriktning och verksamhet som låg till grund för 1963 års försvarsbeslut räknade man med att de nuvarande attackflygplanen skulle börja ersättas med nya i slutet av 1960-talet. Sedermera försenades tidpunkten till årsskiftet 1969/70. Det har nu visat sig att en viss fördröjning av tekniska skäl måste komma att inträda. Detta är beklagligt, ty det kommer att innebära att attackfly-

Ang. fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)

get blir försvagat i början av 1970-talet med de konsekvenser som detta kan få och som ingen nu kan överblicka. Det innebär också att man måste använda föråldrade och förslitna plan, som i vissa fall kommer nära den tekniska livslängd som inte går att överskrida. Att detta ökar riskerna för haverier är självklart.

Att det uppstår en viss försening är väl dock inte så mycket att förvåna sig över när det som här gäller utveckling och projektering av väldig omfattning och komplicerad natur. Det gäller dessutom en planering som har omfattat en tidrymd på ungefär 6 år.

En helt annan sak blir det om man av andra skäl avsiktligt vill åstadkomma en fördröjning därutöver. Det vill regeringen. Försvarsministern säger att han önskar senarelägga första serieleveransen med ett och ett halvt år, alltså med cirka ett år mer än vad som av tekniska skäl är nödvändigt.

Motiveringen förefaller att vara en önskan att underlätta kostnadsnedskärningar under de år som kommer efter nu löpande försvarsbeslut, alltså efter den 1 juli 1967. Försvarsministern ansluter sig därvid till vad flygmaterielberedningen anfört, och där vill jag citera. Beredningen säger: »För att skapa förutsättningar för ett minskat betalningsutfall redan under de närmaste budgetåren, så att handlingsfriheten i fråga om försvarskostnaderna kan bibehållas efter fyraårsperiodens slut, har beredningen funnit det vara nödvändigt, att seriestarten för flygplan AJ 37 senareläggs i förhållande till flygförvaltningens planer.» Man synes därvid ge handlingsfriheten en innebörd som den enligt min mening aldrig var avsedd att ha.

För det första får den inte tolkas som ett instrument bara för att sänka försvarskostnaderna så mycket som möjligt och så fort som möjligt efter försvarsöverenskommelsens slut. Den måste också ge utrymme för att bibehålla, eller om det bedöms erforderligt, öka

försvarskraften snabbt vid nästa försvarsbeslut.

För det andra måste handlingsfriheten alltid begränsas av den planeringsnivå som man har bestämt sig för i den rullande sjuårsplanering som används inom försvaret. Ekonomiskt bindande åtaganden måste vad det gäller krigsmateriel ofta göras på ända upp till fem års sikt, i varje fall om svensk industri skall medverka i anskaffningen på ett rationellt sätt. Därför finns det ingen ens teoretisk möjlighet att gå ut ur en period, som omfattas av ett försvarsbeslut, utan ekonomiska förpliktelser.

1963 års försvarsbeslut anger också klart vilken kostnadsmässig planeringsnivå som skall tillämpas.

Jag kan för min del inte finna att en korrekt anpassning till den nivån motiverar ett beslut nu om senareläggning av Viggens serieproduktion. Däremot torde åtskilliga både extra kostnader och andra olägenheter bli en följd av ett sådant beslut.

Vi har därför i en reservation till statsutskottets utlåtande nr 126 yrkat att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att sådana åtgärder vidtages att en senareläggning av första serieleveransen av flygplan AJ 37 begränsas till minsta möjliga tid och att arbetet nu inriktas mot en första sådan leverans i mitten av 1970.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 15.22, att — för att giva statsutskottet tillfälle att vid sammanträde under dagen fatta beslut i anledning av att kamrarna i fråga om bidrag till tidningen Samefolket stannat i skiljaktiga beslut — ajournera sina förhandlingar till kl. 15.40.

Då förhandlingarna kl. 15.40 återupptogs, fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 126.

Ang. fortsatt utveckling av flygplanprojekt 37 (Viggen)

Herr GILLSTRÖM (s) erhöll när förhandlingarna återupptogs ordet och anförde:

Herr talman! Jag har med en viss tveksamhet medverkat till och accepterat det förslag från statsutskottet som nu ligger på kammarens bord. Hela detta väldiga projekt har förefallit mig synnerligen svårt att överblicka både med hänsyn till räckvidden ekonomiskt och med hänsyn till räckvidden i tiden. Jag tror att det måste erkännas, att man den här gången varit så helt beroende av expertisens ord att vi inte upplevat någonting liknande tidigare.

Mina betänkligheter mot vapensystem 37 Viggen har haft flera orsaker, och jag vill nämna några av dem.

Här bindes för decennium framåt en så väsentlig del av försvarsbudgeten, att man inte känner sig övertygad om att det är riktigt använda försvarspengar.

En annan omständighet som bidragit till min betänksamhet är att utvecklingen vapentekniskt, beträffande strategiska förhållanden och krigsmetoderna över huvud taget går så snabbt, att man i dag knappast kan med någon större säkerhet säga hur vi skall försvara oss på 70-talet, 80-talet eller fram på 90-talet.

Ytterligare ett skäl till att jag måst ställa mig tveksam har varit att man inte är alldeles övertygad om att detta högt utvecklade och känsliga system — bl. a. ett elektroniskt system — är osårbart. Möjligheten finns att det kan rubbas i sina funktioner om det en dag skulle tvingas att fungera på allvar; och då vore hela detta väldiga engagemang problematiskt — värdet av det skulle kanske inte visa sig vara så stort.

Sådana reflexioner har jag tvingats göra när jag haft att ta ställning till frågan, och jag medger att man från sådana utgångspunkter helst skulle ha velat avvisa tanken på att fortsätta denna projekteringsverksamhet.

I alla fall kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör det

framför allt av det skälet att frågan har kunnat belysas så grundligt av flygmaterielberedningen — en beredning, vars tillsättande jag anser vara ett gott grepp av försvarsministern. Beredningen har grundligt gått igenom detta projekt i alla dess aspekter, och man tycker sedan man läst dess utredningsrapport att man knappast har något annat val än att acceptera det som här bjuds.

Framför allt har jag värdesatt det som beredningen föreslår beträffande projektledningen, vilket försvarsministern fört vidare till kammaren. Det är något som väl skall kunna ge oss en mera tillfredsställande insyn i det stora och kostsamma arbete som bedrivs för skapandet av detta flygplanssystem.

För min egen del har även förslaget om senareläggandet av serieleveranserna, vilket också finns med i utskottets utlåtandet, varit en bidragande orsak till att jag anser mig kunna acceptera fullföljandet av konstruktionsarbetet.

Till utskottets utlåtande har knutits en reservation, som herr Virgin nyss har motiverat och som helt gäller fördröjningen. Jag har ingen anledning att närmare gå in på vad det innebär, men i utskottet har vi ändock ansett att övervägande skäl talar för senareläggandet. Vi kan tänka oss att flygsäkerhetsriskerna kan öka, om det äldre flygplansbeståndet blir ännu äldre, men den risken torde kunna elimineras på något sätt, och de fördröjningar som anmäls i propositionen med anledning av senareläggningen torde också kunna uppvägas av vad man vinner i annan mån. I det sammanhanget skulle jag också kunna tänka mig, att en forcering i och för sig inte heller är en billig historia.

Jag har för egen del framför allt satt värde på minskningen av takten i projekteringsarbetet. Denna fördröjning är ett kanske avgörande skäl till att jag till slut har funnit mig böra medverka till genomförandet av Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber alltså att få yrka bifall till

Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

vad utskottet har föreslagit, men jag understryker gärna att det inte sker med någon större entusiasm.

Häri instämde herr *Undén* (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten I hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 126 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunns vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 28.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1965/66, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken.

I en den 2 april 1965 dagtecknad proposition, nr 122, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i propositionen redovisade resolutionstexter, godkänna en höjning av den svenska kvoten i Internationella valutafonden med 75 miljoner dollar till 225 miljoner dollar samt en ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond med 40 mil-

**Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och
Världsbanken**

joner dollar till 240 miljoner dollar ävensom att lämna riksbanken garanti för täckning av de eventuella förluster, som hänförde sig till de ökade insatserna, och vilka fullmäktige i riksbanken icke ansåge böra belasta banken,

dels bemyndiga riksbanken att tillskjuta det erforderliga kapitalet samt påtaga sig de förpliktelser, som följde med teckning av 400 andelar, var och en med ett nominellt värde av 100 000 dollar, i Världsbankens grundfond.

dels ock antaga förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Sistnämnda lagförslag avsåge en i samband med kvothöjningen i Valutafonden aktualiserad ändring av riksbankslagens stadgande om den supplementära sedeltäckningen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. bifalla förevarande proposition, i vad den avsåge ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken;

II. antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Reservation hade anförts av herr *Akerlund*, som ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. i vad förevarande proposition avsåge ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken dels bifalla propositionen, såvitt fråga vore om en höjning av den svenska kvoten i Valutafonden med 38 miljoner dollar, motsvarande den avsedda generella ökningen av kvoterna i fonden, och om därav föranledda be-

myndiganden, dels i övrigt avslå propositionen.

II. avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Herr *AKERLUND* (h):

Herr talman! Till detta bankoutskottets utlåtande har jag fogat en reservation för vilken jag ber att få redogöra med några få ord. Med hänsyn till att finansministern i sin redogörelse för den ekonomiska utvecklingen utomlands och i vårt land går in på frågan om den internationella likviditeten, som genom här förevarande förslag till kvothöjning i Internationella valutafonden får ett slags lösning, skall jag återkomma till den frågan vid den ekonomiska debatten på fredag och inte nu uttala mina synpunkter härvidlag.

Enligt min mening är det här fråga om en viktig angelägenhet, ehuru den kanske är ganska svårgripbar och inte heller lätt att redogöra för. Det rör sig också om inte oväsentliga penningbe-
lopp, eftersom det gäller hundratals miljoner kronor. Bankoutskottet tillstyrker här ett förslag om en höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden ävensom en ökning av vår andel i Världsbankens grundfond. Därtill tillstyrkes en föreslagen ändring av riksbankslagens bestämmelser om supplementär sedeltäckning. Kvothöjningen i Internationella valutafonden skulle utgöras av dels en s. k. selektiv höjning med 30 miljoner dollar — 150 miljoner kronor i svenskt mynt — dels därefter en generell höjning av den från 150 miljoner till 180 miljoner dollar höjda kvoten med 25 procent eller 45 miljoner dollar till en total kvot i Internationella valutafonden av 225 miljoner dollar, vilket i svenskt mynt motsvarar det inte alldeles oväsentliga beloppet 1 163 miljoner kronor. Ökningen blir i svenskt mynt alltså 388 miljoner kro-

Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

nor. Av detta belopp skall dock bara en del inbetalas i guld — 97 miljoner kronor — medan återstoden gottskrives fondens kronkonto i riksbanken.

Internationella valutafonden har hemställt att Sverige måtte godtaga såväl den selektiva som den generella höjningen. 15 andra länder av totalt 102 länder i Internationella valutafonden har erhållit liknande anmodan. Emellertid har fonden också erbjudit oss och dessa 15 länder alternativet att endast acceptera den generella kvothöjningen. Kvothöjningen i fonden skulle vid detta andra alternativ kunna begränsas till 38 miljoner dollar eller i runt tal 200 miljoner kronor.

Jag har för min del i reservationen förordat att vi begränsar oss till dessa 38 miljoner dollar. Skälen härför är i första hand följande.

När vi år 1950 gick med i Internationella valutafonden, uttalade riksdagen, att insatsernas dåvarande belopp — det var 100 miljoner dollar — syntes vara det högsta belopp som kunde ifrågakomma. Sedan dess har beloppet emellertid höjts. År 1959 höjdes det till 150 miljoner dollar och skulle med mitt förslag nu stiga till 188 miljoner dollar. Jag anser att detta bör vara tillräckligt.

Såsom motiv för den selektiva kvothöjningen har bl. a. av Sveriges representanter i tioländersgruppen tillsammans med övriga representanter anförts, att sådana kvoter borde höjas som ligger »klart ur linje» med andra kvoter. Det är knappast riktigt som utskottet nu säger, att »en selektiv höjning skall ske av sådana kvoter som inte längre anses återspegla respektive lands ekonomiska ställning». Uttrycket »ekonomisk ställning» är ingen riktig tolkning av kriteriet »klart ur linje». Den svenska kvoten ligger ingalunda »klart ur linje» med övriga kvoter. Avvägningen därvidlag skall visserligen ske med hänsyn till den kredit vi kan lämna andra länder. Är denna förmåga

stor, bör vi ha stor kvot. Men kvoten skall också avvägas med hänsyn till vårt behov av kredit. Är detta behov ringa, bör kvoten vara i motsvarande mån liten. Vi har aldrig under dessa femton år lånat i Internationella valutafonden. Det är förutom Sverige bara ett enda industriland som under fondens hela verksamhetstid sedan 1947 icke utnyttjat sin lånemöjlighet. När vi därför inte lånat och strävar efter att stå på egna ben, är en liten kvot ingalunda »klart ur linje» med övriga kvoter som utnyttjas av respektive länder, även om vi skulle orka med att ge andra länder kredit. För det tredje har inga selektiva kvothöjningar föreslagits för Förenta staterna och Storbritannien liksom inte heller för den gemensamma marknads länder med ett undantag, nämligen Västtyskland. Detta land kan ha politiska skäl att få större rösträtt i Internationella valutafonden, men vi har inte något sådant intresse. Övriga fjorton länder, som föreslagits få selektiv kvothöjning, har intresse av att få den ökade rätt att låna i fonden som följer med kvothöjningen. Men det har som sagt inte vi. Varför skall vi då vara så generösa?

Det är i regel praxis att andelen i Världsbankens grundfond skall anpassas efter kvoten i Internationella valutafonden, och även där är det förhållandet till andra länders kvoter som ligger till grund för dessa grundfondsandelar i Världsbanken. En selektiv kvothöjning i Internationella valutafonden kräver alltså en andelshöjning i banken. Denna höjning skulle gå till 40 miljoner dollar eller över 200 miljoner kronor, varav visserligen endast 400 000 dollar i guld skulle inbetalas och 3,6 miljoner dollar gottskrivas Världsbankens kronkonto i riksbanken. Återstoden är en garanti för förluster i bankens rörelse, en garanti som mycket väl kan komma att tas i anspråk i ett senare skede. Avstår vi från den selektiva kvothöjningen, bortfaller be-

**Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och
Världsbanken**

hövets av andelshöjningen i banken. Som bekant ger Världsbanken lån till relativt normal ränta till främst icke-industriländer och kräver amortering. Sverige har emellertid satsat och satsar frikostigare än något annat land pengar i den Världsbanken närstående Internationella utvecklingsfonden IDA. Vi har där lämnat betydande extra bidrag förutom de begärda bidragen. IDA ger långfristiga lån med 40 å 50 års löptid mot knappast någon ränta alls och med mycket lång amorteringsfrihet. Det är naturligtvis en kreditgivning som har ett mycket betydande element av stöd åt dessa icke-industriländer. Jag tycker för min del att det är en mera tilltalande hjälpform för dessa länder att begagna IDA. Det är mera tillfredsställande för oss att begagna oss av denna organisation än att begagna oss av Världsbanken.

Beträffande det enligt min mening egendomliga förfarandet att riksbanken skall få ge ut sedlar mot s. k. supplementär sedeltäckning av vår insats i Internationella valutafonden, den s. k. guldtranchen, vill jag framhålla att även med ogränsad återlånerrätt — eller, som det heter på fackspråket, dragningsrätt — i annan valuta är det principiellt otillfredsställande att ge ut sedlar på basis av lånade medel och inte ägda sådana. Om riksbanken skulle låna guld och ge ut sedlar härför finner jag det betänkligt. Än mera tvivelaktigt blir det, om man ger ut sedlar på basis av en återlånerrätt i valutor eller tar upp ett lån utomlands på allmänna marknaden och ger ut sedlar på dessa lånta pengar. Denna tanke illustrerar på ett lysande sätt behovet av att riksbankslagen överses, hur svårt detta än kan vara. Som det nu håller på att bli, är det rena principlösheten.

Med detta, herr talman, har jag redogjort för huvudpunkterna i reservationen. Beträffande frågan om den internationella likviditeten och dess behand-

ling skall jag tillåta mig att återkomma i den ekonomiska debatten på fredag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Herr Åkerlund har på ett utomordentligt tydligt sätt redogjort för de synpunkter som han har bakom sin reservation. Utskottet har också redovisat sina synpunkter i sitt utlåtande. Jag skall därför inte ingå i någon diskussion av den akademiska art, som herr Åkerlund presenterat, utan jag skall nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag kommer att vara mycket kortfattad när jag nu endast vill hänvisa till att jag vid tidigare tillfällen framfört ganska starka betänkligheter angående det slag av engagemang, som det här är fråga om. Tanken att man precis skall söka upp och låna ut pengar till dem som har likviditets-svårigheter, att man skall engagera sig där riskerna är som störst, är ingen bra princip för penningplacering.

Det har anförts tidigare, när vi frambar kritik angående våra åtaganden beträffande Världsbanken och Internationella fonden, att placeringarna där var »fullt bankmässiga». Jag skulle ha varit glad om samma deklaration hade kunnat avges nu. Jag har den uppfattningen att det hade varit svårt — det är så jag utläser det förhållandet, att ingenting nu står om de risker som man ikläder sig när man gör dessa engagemang. Man har varken sett något i utskottets utlåtande eller hört något från utskottets talesman härom.

Då riskerna är mindre vid en anslutning till herr Åkerlunds reservation, föredrar jag givetvis den utan att därför för min del finna att grund har anförts

**Om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och
Världsbanken**

ens för det engagemang som reservationen stannar för.

Jag tycker också, att när man engagerar sig för så stora belopp som det här är fråga om skall man inte avfärda frågan om riskerna för penningplaceringarna med att kalla detta för *akademiska* resonemang. Det är *ekonomiska* resonemang!

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till vilka risker vi skulle bli utsatta för, om vi inte skulle ta några risker själva — sådana som vi tog t. ex. beträffande England och de risker vi har tagit för svensk sjöfart.

Jag vill hänvisa till sådana ting för att påvisa, att vi ibland måste påtaga oss risker för att hjälpa oss själva.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag är övertygad om att vi har tagit risker, men att detta skulle vara ett skäl för att ta *flera* risker, det är ett resonemang som jag inte ens kan betrakta som s. k. akademiskt — att satsa goda pengar efter dåliga.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Vi kan bli tvungna att ta risker för att rädda vårt eget skinn i fortsättningen också.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående försäljning av riksbankens fastighet i Uppsala; och

nr 44, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående utgivandet av en matrikel över riksdagens ledamöter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visa löneanslag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn m. m. jämte vissa motioner angående handikappvården i övrigt.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vatten- och luftvårdens organisation, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss staten tillhörig mark.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 253, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 14 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen,

m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till civildepartementet m. m.;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek jämte i ämnet väckta motioner;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1965/66;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse; och

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättningar beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 320, till Konungen i anledning av väckta motioner om översyn av inrikesflygets säkerhetsbestämmelser.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 132, med förslag till lag om säkerheten på fartyg, m. m.; och

nr 133, angående godkännande av 1960 års internationella konvention om säkerheten för människoliv till sjöss.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat

II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1965/66 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1965/66;

nr 137, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 138, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65; och

nr 140, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till tidningen Samefolket.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 133—136 samt memorial nr 137 och 138, vilka betänkanden i dag för första gången bordlagts, skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras efter de två gånger bordlagda ärendena.

Herr talmannen yttrade, att han, i anslutning till vad han förut i dag anfört angående plena på fredagen, efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, att första kammaren skulle besluta, att vid sammanträde, som komme att hållas nu på fredag, den 28, kl. 19.30, anställa gemensam omröstning i fråga om bidrag till tidningen Samefolket samt i det eller de ytterligare ärenden, beträffande vilka kamrarna vid dagens sammanträde eventuellt kunde komma att stanna vid skiljaktiga beslut.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.25.

In fidem
K.-G. Lindelöw